

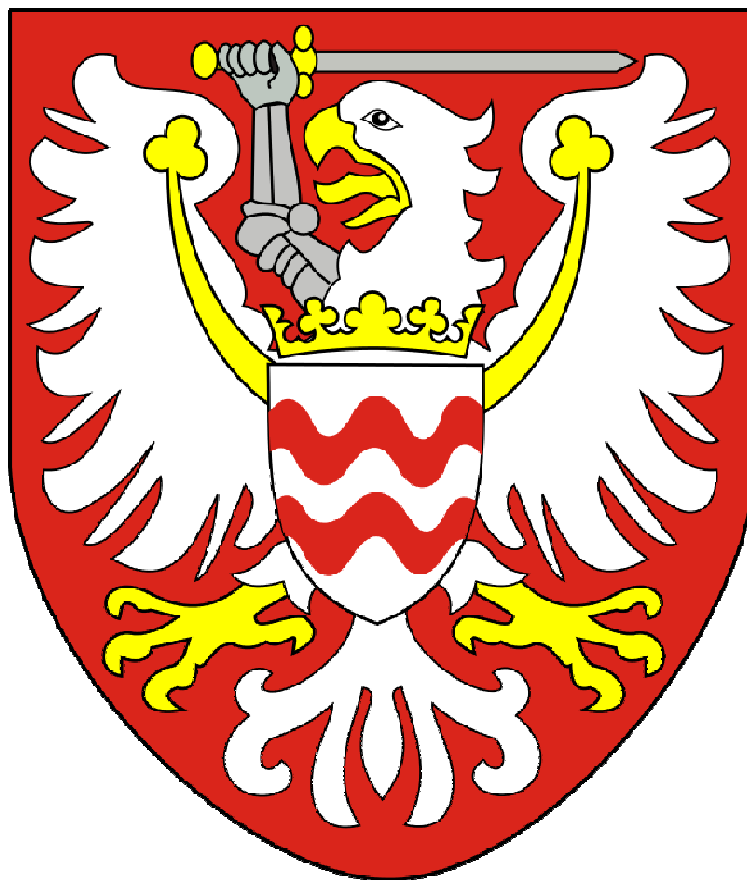
Załącznik do Uchwały NR 289/14
Zarządu Powiatu w Chełmnie
z dnia 29 września 2014 r.

PROJEKT

**STRATEGIA ROZWOJU
POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO
NA LATA 2015-2025**

**POWIAT CHEŁMIŃSKI
WOJEWÓDZTWO KUJAWSKO-POMORSKIE**

CHEŁMNO 2014

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	3
II. DIAGNOZA STRATEGICZNA POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	5
II.1. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE.....	5
II.2. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE.....	6
1. Ogólna charakterystyka Powiatu Chełmińskiego.....	6
1.1. Lokalizacja Powiatu Chełmińskiego.....	6
1.2. Zabytki na terenie Powiatu i historia regionu.....	8
2. Środowisko przyrodnicze Powiatu Chełmińskiego.....	14
3. Sytuacja demograficzna i społeczna Powiatu Chełmińskiego.....	20
4. Strefa gospodarcza.....	37
4.1. Rolnictwo.....	37
4.2. Pozarolnicza działalność gospodarcza	43
4.3. Turystyka.....	49
4.4. Rynek pracy i bezrobocie	63
5. Usługi publiczne na terenie Powiatu Chełmińskiego	73
5.1. Usługi społeczne	73
5.2. Usługi komunalne.....	107
6. Podsumowanie diagnozy strategicznej – Analiza SWOT	131
III. STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015-2025	137
1. Terytorialny wymiar wsparcia	137
2. Misja Powiatu Chełmińskiego.....	140
3. Wizja rozwoju Powiatu Chełmińskiego.....	141
4. Interesariusze Strategii	141
5. Priorytety inwestycyjne.....	142
6. Cele rozwojowe	144
7. System wdrażania i monitorowania.....	147
IV. SPIS TABEL	149
V. SPIS WYKRESÓW	151
VI. SPIS RYSUNKÓW.....	151

I. Wstęp

Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025 jest planem osiągnięcia długofalowych zamierzeń Powiatu Chełmińskiego. Implikuje ona przejście z obecnej sytuacji do pożądanego stanu wyrażonego w wizji rozwoju.

Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025 to jeden z najważniejszych dokumentów przygotowywanych przez samorząd powiatu. Określa on priorytety i cele polityki rozwoju społeczno-gospodarczego prowadzonego na obszarze Powiatu. Strategia stanowi także odpowiedź na ustawowy wymóg prowadzenia polityki rozwoju w oparciu o strategię, jak również skuteczną próbę dostosowania działalności Powiatu do polityki rozwojowej prowadzonej na szczeblu krajowym jak i wojewódzkim. Niniejszy dokument strategiczny stanowi również podstawę do opracowania i wdrożenia na terenie Powiatu projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych.

W *Strategii Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025* Powiat otrzymał nową misję oraz wizję rozwoju. Zmieniły się również zapisy na poziomie kierunków działań i celów strategicznych.

Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025 została opracowana zgodnie z III-etapowym podejściem, na które składają się:

- 1) **Etap I** – analiza uwarunkowań rozwojowych regionu – w ramach tego etapu przeanalizowano: dokumenty strategiczne województwa kujawsko-pomorskiego, kraju a także dokumenty programowe i wytyczne na poziomie UE, dane statystyczne, raporty i analizy ogólnokrajowe jak i wojewódzkie. Dzięki temu pozyskano wiedzę na temat uwarunkowań rozwojowych obszaru Powiatu Chełmińskiego;
- 2) **Etap II** – analiza uwarunkowań rozwojowych Powiatu Chełmińskiego – w ramach niniejszego etapu przeanalizowano dostępne informacje na temat uwarunkowań rozwojowych Powiatu Chełmińskiego (tj. dokumenty strategiczne, dane statystyczne, raporty itp.), przeprowadzono ankietę wśród poszczególnych gmin Powiatu, a także wśród kluczowych przedsiębiorców i organizacji pozarządowych działających na jego terenie, przeprowadzono wywiad podczas spotkań z kluczowymi interesariuszami Strategii z podziałem na konkretne obszary problemowe. Etap ten pozwolił na: pozyskanie wiedzy na temat szczegółowych uwarunkowań rozwojowych Powiatu, zaznajomienie się z poglądami i oczekiwaniami interesariuszy, identyfikację największych atutów i

najbardziej odczuwalnych problemów, określenie zamierzeń inwestycyjnych Powiatu. Rezultatem etapu I i II była opracowana Diagnoza strategiczna;

3) Etap III – opracowanie planu strategicznego – etap ten polegał na opracowaniu wniosków z przeprowadzonej Diagnozy strategicznej w postaci identyfikacji obszarów problemowych, a następnie określenie propozycji celów strategicznych i listy przedsięwzięć przewidzianych do realizacji, które przyczynią się do rozwiązania tych problemów. Rekomendowana wersja Strategii została przedstawiona poszczególnym gminom Powiatu Chełmińskiego oraz kluczowym interesariuszom w celu weryfikacji planu strategicznego z ich oczekiwaniami. Rezultatem etapu III była rekomendowana wersja *Strategii Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025*.

Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025 składa się z dwóch części:

- 1) część 1 – Diagnoza strategiczna Powiatu Chełmińskiego,
- 2) część 2 – Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025.

Pierwsza część ma na celu zobrazowanie potencjału społeczno-ekonomicznego Powiatu Chełmińskiego w kontekście głównych kierunków jej rozwoju, uwzględniając przy tym przestrzenne uwarunkowania środowiskowo-infrastrukturalne Powiatu. Diagnoza sytuacji społeczno – gospodarczej i przestrzennej obszaru, to identyfikacja najważniejszych uwarunkowań, szans i zagrożeń, a w efekcie kluczowych problemów wymagających rozwiązania na danym terytorium. Opiera się ona na analizie uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych obrazując sytuację Powiatu Chełmińskiego na tle sytuacji społeczno – gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego, kraju i UE. Diagnoza odwołuje się również do uwarunkowań badanego obszaru a także stosownych powiązań z innymi dokumentami planistycznymi.

Diagnoza strategiczna Powiatu Chełmińskiego jest podstawowym punktem wyjścia do konstruowania kierunków działań, a następnie celów strategicznych i celów operacyjnych.

Druga część strategii została opracowana na podstawie wniosków z diagnozy strategicznej a także w oparciu o kryteria opracowywania strategii dla Obszarów Rozwoju Społeczno-Gospodarczego zgodnie z „*Załoženiami polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2014-2020.*” Część strategiczna zawiera konkretny plan działania Powiatu Chełmińskiego do 2025 roku, w którym określone zostały następujące elementy: misja, wizja rozwoju, cele rozwojowe, wskaźniki do osiągnięcia w obszarze, priorytety inwestycyjne, tryb i zasady wyboru projektów, lista przedsięwzięć przewidzianych do realizacji, instrumenty realizacji, system wdrażania i monitorowania.

Obszarem wsparcia w ramach niniejszej Strategii jest terytorium Powiatu Chełmińskiego, który tworzą następujące gminy: Gmina Miasto Chełmno, Gmina Chełmno, Gmina Kijewo Królewskie, Gmina Lisewo, Gmina Papowo Biskupie, Gmina Stolno, Gmina Unisław.

II. Diagnoza strategiczna Powiatu Chełmińskiego

II.1. Uwarunkowania zewnętrzne

Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025 stanowi istotny element szerszej polityki rozwoju realizowanej na szczeblu unijnym, krajowym i regionalnym. W związku z tym, w ramach prac nad tworzeniem niniejszej Strategii w pierwszej kolejności przeanalizowano zakres dokumentów stworzonych na poziomie wojewódzkim, krajowym oraz UE, dzięki czemu rozpoznano główne uwarunkowania zewnętrzne i kierunki rozwoju na poszczególnych szczeblach.

Analizie poddano następujące dokumenty:

- unijne dokumenty programowe:
  - Strategia Europa 2020,
  - Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (wersja 3.0.) – Załącznik do Uchwały Nr 7/221/14 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 lutego 2014 r.,
  - Projekt Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (wersja z dnia 7 kwietnia 2014 r.),
  - Projekt Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (wersja z 8 stycznia 2014 r.),
  - Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020 (wersja ze stycznia 2014 r.);
- dokumenty strategiczne szczebla krajowego:
  - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020,
  - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
  - Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa (wersja z 21 maja 2014 r.),
  - Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne Państwo,
  - Polska 2030,
  - Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020,
  - Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego,
  - Strategia Rozwoju Transportu do roku 2020,
  - Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020,

- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury,
  - Narodowy Program Ochrony Zdrowia na lata 2007-2015,
  - Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”,
  - Strategia Sprawne Państwo 2020,
  - Strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r.”,
- dokumenty strategiczne szczebla wojewódzkiego:
- Założenia Polityki Terytorialnej Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020,
  - Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020,
  - Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego,
  - Plan gospodarki odpadami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2012-2017 z perspektywą na lata 2018-2023,
  - Program Ochrony Środowiska dla województwa Kujawsko Pomorskiego 2011 – 2014,
  - Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2015-2018.

Uwarunkowania i kierunki rozwoju wynikające z ww. dokumentów strategicznych i planistycznych zostały wykorzystane w dalszych pracach nad Strategią jako punkt odniesienia do oceny obecnej sytuacji Powiatu Chełmińskiego oraz do określenia głównych kierunków jego rozwoju. Dzięki temu, niniejsza *Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025* wpisuje się w założenia ww. dokumentów.

II.2. Uwarunkowania wewnętrzne

1. Ogólna charakterystyka Powiatu Chełmińskiego

1.1. Lokalizacja Powiatu Chełmińskiego

Powiat Chełmiński położony jest na prawym brzegu Wisły i w centralnej części województwa kujawsko-pomorskiego. Sąsiaduje z powiatami: toruńskim, bydgoskim, świeckim, grudziądzkim i wąbrzeskim.

Dominującą formą gospodarki na terenie Powiatu jest rolnictwo - użytki rolne stanowią około 80,5% areалу.

W skład Powiatu Chełmińskiego wchodzi 7 gmin:

- gmina miejska – Gmina Miasto Chełmno,
- gminy wiejskie: Gmina Chełmno, Gmina Kijewo Królewskie, Gmina Lisewo, Gmina Papowo Biskupie, Gmina Stolno, Gmina Unisław.

Rysunek 1. Powiat Chełmiński na tle kraju i województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: www.zpp.pl

Pod względem wielkości powierzchni Powiat Chełmiński należy do najmniejszych powiatów województwa kujawsko-pomorskiego - zajmuje powierzchnię 527 km², co stanowi ok. 3% powierzchni województwa. Zatem na 1 km² powierzchni przypada ok. 100 mieszkańców, co plasuje Powiat na trzecim miejscu według gęstości zaludnienia w województwie. W klasyfikacji krajowej zajmuje on 275 miejsce pod względem powierzchni. Największą powierzchnię w Powiecie zajmuje Gmina Chełmno – 21,62% powierzchni Powiatu, a następnie gminy: Stolno – 18,66%, Lisewo – 16,34%, Unisław – 13,72%, Kijewo Królewskie – 13,68% i Papowo Biskupie – 13,35%. Najmniejszą powierzchnią na terenie Powiatu zajmuje Miasto Chełmno – 2,63%.

Tabela 1. Struktura powierzchni Powiatu Chełmińskiego z podziałem na poszczególne gminy

Wyszczególnienie	Powierzchnia [km ²]	Udział % w pow. Powiatu
Miasto Chełmno	13,86	2,63%
Gmina Chełmno	114,05	21,62%
Gmina Kijewo Królewskie	72,19	13,68%
Gmina Lisewo	86,2	16,34%
Gmina Papowo Biskupie	70,44	13,35%
Gmina Stolno	98,43	18,66%
Gmina Unisław	72,45	13,72%
RAZEM Powiat Chełmiński	527,62	100%
Województwo kujawsko-pomorskie	17 969	-
Polska	312 679	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Największy udział wśród struktury własności stanowią grunty osób fizycznych wchodzące w skład gospodarstw rolnych – ok. 68% wszystkich gruntów, następnie grunty wchodzące w skład zasobu Skarbu Państwa – ok. 9% powierzchni Powiatu oraz grunty w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe – ponad 5% gruntów Powiatu.

Rysunek 2. Podział administracyjny Powiatu Chełmińskiego

Źródło: http://archiwum.zpp.pl/index.php?path=main/danetel&level=3&woj_id=6&id=34

Przez teren obecnego Powiatu Chełmińskiego przebiegają dwie drogi krajowe: nr 91 i nr 55, zapewniając doskonałe połączenie z największymi miastami województwa kujawsko-pomorskiego: Toruniem, Bydgoszczą, Grudziądzem i Włocławkiem. Sieć komunikacyjną na terenie Powiatu Chełmińskiego tworzą:

- drogi krajowe: nr 91 oraz nr 55 o łącznej długości 35,818 km,
- drogi wojewódzkie nr: 245, 248, 543, 548, 550, 551, 576 oraz 597 o łącznej długości 60,758 km,
- drogi powiatowe, których łączna długość wynosi 232,863 km,
- drogi gminne o łącznej długości 537,55 km,
- odcinek autostrady A1 z węzłem autostradowym w miejscowości Lisewo,
- 2 linie kolejowe.

1.2. Zabytki na terenie Powiatu i historia regionu

Na terenie Powiatu Chełmińskiego występują liczne zabytki architektury, które reprezentują różne style architektoniczne, ze znaczną przewagą stylu gotyckiego. Wykaz obiektów

zabytkowych z terenu Powiatu Chełmińskiego wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych, przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Zabytki Powiatu Chełmińskiego (stan na 30.03.2014 r.)

Gmina	Miejscowość	Zabytki
Gmina Chełmno	Dolne Wymiary	cmentarz ewangelicki, 1 poł. XIX, nr rej.: 532 z 1.06.1987
	Dołki	cmentarz ewangelicki, ok. 1900, nr rej.: 533 z 1.06.1987
	Klamry	- ewangelicki „stary”, poł. XIX, nr rej.: 535 z 1.06.1987 - cmentarz ewangelicki „nowy”, pocz. XX, nr rej.: A/225 z 1.06.1987 - cmentarz ofiar hitleryzmu, nr rej.: 536 z 1.06.1987 - fort VIII w zespole twierdzy Chełmno, 1903-1914, nr rej.: A/15111/1 z 14.02.1980, dec. → twierdza Chełmno
	Kolno	cmentarz ewangelicki, XIX, nr rej.: 538 z 1.06.1987
	Małe Łunawy	cmentarz ewangelicki, poł. XIX, nr rej.: 539 z 1.06.1987
	Starogród	- kościół par. p.w. św. Barbary, 1754, nr rej.: A/387 z 30.11.1929 - ruiny zamku (góra Zamkowa), nr rej.: A/102/31 z 4.04.1930 - schron amunicyjny M-1 w zespole twierdzy Chełmno, po 1914, nr rej.: A/1511/ z 14.02.1980, dec. → twierdza Chełmno
Miasto Chełmno	Chełmno	- dzielnica staromiejska, 1232-33, nr rej.: A/1513 z 30.04.1953 - kościół farny p.w. Wniebowzięcia NMP, ul. Franciszkańska 8, 1290-1331, nr rej.: A/392 z 30.11.1929 - kościół fil. p.w. Świętego Ducha, XIII/XIV, nr rej.: A/414 z 13.07.1936 - zespół klasztorny benedyktynek, ob. ss. Miłosierdzia św. Wincentego á Paulo, ul. Dominikańska 40: - kościół p.w. śś. Janów Chrzciciela i Ewangelisty, 2 poł. XIII, XIX, nr rej.: A/416 z 17.10.1929 - klasztor, XIII/XIV, XIX, nr rej.: j.w. - dom św. Józefa, 1897-98, nr rej.: A/1264/1-3 z 4.01.2007 - dom św. Wincentego, 1905, nr rej.: j.w. - dom „ogrodowy”, 1914, nr rej.: j.w. - pralnia z łącznikiem, 1910, nr rej.: A/1363/1-5 z 2.06.2008 - dom ogrodowy z cieplarnią, 1897, 1916, nr rej.: j.w. - budynek gosp. z piekarnią, ob. mieszkalny, 1872, XX, nr rej.: j.w. - kostnica, 1927, nr rej.: j.w. - ogrodzenie zewnętrzne, mur., 1898, 1910, nr rej.: j.w. - piwnice i elewacja d. konwikt, ul. Dominikańska 38, XV-XVIII, 1865069, nr rej.: A/1632/1-2 z 26.04.2013 - kościół dominikanów, ob. fil. p.w. śś. Piotra i Pawła, XIII/XIV, XVII, nr rej.: A/390 z 30.11.1929 - kościół franciszkanów, ob. fil. p.w. śś. Jakuba i Mikołaja, ul. Biskupia, XIII/XIV, nr rej.: A/391 z 10.12.1929 - kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. garnizonowy p.w. MB Częstochowskiej, Al. 3 Maja 3, 1874-75, nr rej.: A/19 z 14.03.2000 - kaplica św. Marcina, ob. kościół fil., ul. Toruńska, nr rej.: A/415 z 13.07.1936 - cmentarz par., ul. Toruńska, 1914, nr rej.: A/238 z 10.04.1985 - mury miejskie, 2 poł. XIII do k. XIV, nr rej.: A-141/59 z 18.10.1934:

Gmina	Miejscowość	Zabytki
		<ul style="list-style-type: none"> - prochownia - wieża przy klasztorze cysterek - wieża przy kościele dominikańskim - wieża okrągła - wieża za szpitalem św. Ducha - brama Grudziądzka - ratusz, Rynek, 1567-1597, nr rej.: A/573 z 27.08.1929 - kamienica, ul. Dominikańska 13, 1900, nr rej.: A/1541 z 18.11.2009 - zespół Królewskiego Katolickiego Gimnazjum, ob. zespół szkół, ul. Dominikańska 35, nr rej.: A/1341/1-3 z 12.12.2007: <ul style="list-style-type: none"> - szkoła, 1862-66 - sala gimnastyczna, 1865-66 - ogrodzenie, mur., 1855,1908 - kamienica z oficyną, ul. Grudziądzka 13, 1902, nr rej.: A/155 z 26.06.1992 - kamienica z oficyną, ul. Grudziądzka 17, 1902, nr rej.: 629/A z 26.06.1992 - kamienica, ul. Grudziądzka 32, 2 poł. XVIII, nr rej.: A/645/1-2 z 14.12.1993 - oficyna, szach., 1883, nr rej.: j.w. - kuźnia i warsztat kowalski, 1883, nr rej.: j.w. - zespół Szkoły Realnej, ob. gimnazjum, ul. Kościuszki 11, 1907-09, nr rej.: A/1493/1-4 z 18.02.2009: <ul style="list-style-type: none"> - szkoła - dom dyrektora - budynek toalet szkolnych - ogrodzenie, mur./drewn. - sala ćwiczeń korpusu kadetów, tzw. Arsenał, Al. 3 Maja 2 (d. ul. 1 Maja 35), 1811, nr rej.: A/259 z 23.09.1978 (dec. d. arsenał) - spichrz, ul. Podmurna 7, szach, 1 poł. XIX, nr rej.: 489 z 17.02.1964 - dom, tzw. kamienica Cywińskich, ul. Rycerska 2 / Rynek, 1570, XVIII, 1912, nr rej.: A/654 z 30.05.1994 - kamienica, Rynek 5, 3 ćw. XVIII, nr rej.: A/80 z 21.11.1996 - kamienica z oficyną, Rynek 24, ok. 1756, 1851, 1952, nr rej.: A/160 z 23.01.1992 - kamienica z oficyną, Rynek 25, XV, XIX, nr rej.: A/1327 z 10.08.2007 - hotel, tzw. Dwór Chełmiński, ul. Rynkowa 1, 1915, nr rej.: 508 z 17.11.1986 - szkoła kadetów, następnie koszary szkoły, tzw. „Fryderykowskie”, ul. 22 Stycznia 16, 1775-1776, nr rej.: A/1610 z 30.11.1929 - Akademia Chełmińska, ul. Szkolna 6, 1692, poł. XVIII, nr rej.: A/167 z 13.05.1991 - d. Symultanna Szkoła dla Chłopców, ob. zespół szkół, ul. Szkolna 14, 1890, nr rej.: A/1587 z 28.04.2011 - brama z furtkami, mur./met., 1890, nr rej.: A/1587 z 28.04.2011 - elewacja frontowa tzw. kuźni przy ul. Biskupiej, 1906, nr rej.: A/1587 z 28.04.2011 - seminarium duchowne ks. misjonarzy, ob. sąd rejonowy, ul. Toruńska 3, 4 ćw. XVII, 1 ćw. XVIII, 1827-1828, nr rej.: A/526 z 28.04.1953 (dec. sąd powiatowy)

Gmina	Miejscowość	Zabytki
		- pastorówka, ul. Wodna 3, 1898, nr rej.: 633/A z 29.12.1992 - zespół fortyfikacji twierdzy Chełmno (30 obiektów), 1 ćw. XX, nr rej.: A/1511/1-30 z 14.02.1980 <i>(poszczególne obiekty rozpisane w gminach i miejscowościach)</i>
Kijewo Królewskie	Bajerze	zespół pałacowy, XIX: - pałac, k. XIX, nr rej.: A/609 z 4.02.1991 - park, 1 poł. XIX, nr rej.: A/454 z 26.11.1984
	Brzozowo	- schron amunicyjny M-3 w zespole twierdzy Chełmno, po 1914, nr rej.: A/1511/ z 14.02.1980, dec.→ <i>twierdza Chełmno</i> - schron amunicyjny M-4, nr rej.: j.w.
	Dorposz Szlachecki	- fort I w zespole twierdzy Chełmno, 1903-1914, nr rej.: A/1511/ z 14.02.1980, dec.→ <i>twierdza Chełmno</i> - fort II, nr rej.: A/1511/7
	Kiełp	- schron piechoty IR-1 w zespole twierdzy Chełmno, ok. 1914, nr rej.: A/1511/ z 14.02.1980, dec.→ <i>twierdza Chełmno</i> - schron piechoty IR-2, nr rej.: A/1511/8.
	Kijewo Królewskie	kościół par. p.w. św. Wawrzyńca, XIV, XVII, nr rej.: A/389 z 30.11.1929
	Kijewo Szlacheckie	zespół pałacowy, pocz. XX, nr rej.: A/175 z 16.05.1990: - pałac, 1908 - park - młyn, 1910-195
	Kosowizna	park dworski, k. XIX, nr rej.: A/617 z 26.11.1984
	Płutowo	spichrz folwarczny, 1 poł. XIX, nr rej.: A/1163 z 19.08.1982
	Trzebcz Szlachecki	- kościół par. p.w. Wniebowzięcia NMP, XIV, XIX, nr rej.: A/386 z 30.11.1929 - zespół dworski, XIX-XX, nr rej.: A/697/1-5 z 22.10.1997: - dwór z oficyną, poł. XIX - spichrz, 1938 - rządówka, 4 ćw. XIX - kuźnia, 3 ćw. XIX - park (2 części), 1 poł. XIX
Watorowo	- schron piechoty UR-1 w zespole twierdzy Chełmno, przed 1910, nr rej.: A/1511/ z 14.02.1980, dec.→ <i>twierdza Chełmno</i> - schron amunicyjny M-2, po 1914, nr rej.: j.w.	
Lisewo	Bartlewo	park dworski, 1 poł. XIX, nr rej.: A/451 z 26.11.1984
	Kamlarki	park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: 486 z 9.09.1985
	Kornatowo	park dworski, pocz. XX, nr rej.: 485 z 9.09.1985
	Linowiec	park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: 489 z 9.09.1985
	Lipienek	ruiny zamku, pocz. XIV, nr rej.: A/147/64 z 18.10.1934
	Lisewo	kościół par. p.w. Podwyższenia Krzyża, k. XIII, XVI, nr rej.: A/388 z 30.11.1929
	Mgoszcz	zespół pałacowy, pocz. XIX: - pałac, 4 ćw. XIX, nr rej.: 583 z 27.06.1988 - park, nr rej.: 487 z 9.09.1985 - budynki gospodarcze

Gmina	Miejscowość	Zabytki
	Piątkowo	park dworski, k. XIX, nr rej.: 452 z 26.11.1984
	Pniewite	park pałacowy, k. XIX, nr rej.: 458 z 26.11.1984
	Tytlewo	park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: 503 z 1.07.1986
	Wierzbowo	park dworski, 1 poł. XIX, nr rej.: A/616 z 26.11.1984
Papowo Biskupie	Fałęcin	park dworski, k. XIX, nr rej.: A/469 z 6.03.1985
	Jeleniec	zespół pałacowy, 3 ćw. XIX: - pałac, nr rej.: 427 z 11.04.1983 - park, nr rej.: 463 z 14.12.1984
	Niemczyk	park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: 476 z 17.06.1985
	Nowy Dwór Królewski	park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: 475 z 17.06.1985
	Papowo Biskupie	- kościół par. p.w. św. Mikołaja (wieża i kaplica), ok. 1300, XVIII, nr rej.: A/331 z 13.07.1936 - ruiny zamku, 1288 - pocz. XIV, nr rej.: A/106 z 13.04.1937 (brak decyzji w NID) - park dworski, k. XIX, nr rej.: 477 z 17.06.1985
	Storlus	park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: 461 z 14.12.1984
	Wrocławki	park dworski, XIX, nr rej.: A/470 z 6.03.1985
	Zegartowice	park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: A/334 z 6.03.1985
	Żygląd	cielętnik (budynek gospodarczy) w zespole dworskim, k. XIX, nr rej.: 571 z 27.11.1987
Stolno	Gorzuchowo	park dworski, poł. XIX, nr rej.: 448 z 1.10.1985
	Grubno	zespół pałacowy, nr rej.: A/139/1-2 z 6.11.1989: - pałac, 1870 - park, 1 poł. XIX
	Kłęczkowo	park dworski, poł. XIX, nr rej.: A/294 z 17.06.1985
	Kobyły	park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: A/295 z 6.03.1985
	Łyniec	park dworski, 1 poł. XIX, nr rej.: A/467 z 6.03.1985
	Małe Czyste	fortyfikacje w zespole twierdzy Chełmno, 1903-14, nr rej.: A/1511/ z 14.02.1980, dec. → twierdza Chełmno : - fort III, 1903-1914, nr rej.: j.w. - fort IV, 1903-14, nr rej.: j.w. - schron piechoty UR-2, ok. 1904, nr rej.: j.w. - schron piechoty UR-3, ok. 1910, nr rej.: j.w. - schron piechoty IR-3, ok. 1914, nr rej.: j.w. - schron piechoty IR-4, przed 1914, nr rej.: j.w. - schron amunicyjny M-5, po 1914, nr rej.: j.w. - schron amunicyjny M-6, po 1914, nr rej.: j.w. - schron amunicyjny M-7, przed 1910, nr rej.: j.w. - schron amunicyjny M-8, po 1914, nr rej.: j.w. - bateria I, przed 1910, nr rej.: j.w.
	Rybieńiec	fortyfikacje w zespole twierdzy Chełmno, 1903-14, nr rej.: A/1511/ z 14.02.1980, dec. → twierdza Chełmno: - fort VI, 1903-1914, nr rej.: j.w. - fort VII, 1903-14, nr rej.: A/1511/23 - schron piechoty UR-4, przed 1910, nr rej.: A/1511/24

Gmina	Miejscowość	Zabytki
		- schron piechoty IR-6, ok. 1914, nr rej.: j.w.
	Sarnowo	kościół par. p.w. św. Marcina, XIV, XX, nr rej.: A/291 z 30.11.1929
	Stolno	fortyfikacje w zespole twierdzy Chełmno, 1903-14, <i>nr rej.: A/1511/ z 14.02.1980, dec.→ twierdza Chełmno:</i> - fort V, 1903-1914, nr rej.: j.w. - schron piechoty IR-5, ok. 1914, nr rej.: j.w. - schron amunicyjny M-9, po 1914, nr rej.: j.w. (nie istnieje) - schron amunicyjny M-10, przed 1910, nr rej.: j.w. - bateria II, przed 1910, nr rej.: j.w.
	Wabcz	- kościół par. p.w. św. Bartłomieja, pocz. XIV, 1706, nr rej.: A/292 z 30.11.1929 - park dworski, k. XIX, nr rej.: A/472 z 6.03.1985
	Wichorze	zespół dworski i folwarczny, XVIII-XX, nr rej.: A/69/1-8 z 22.10.1997: - dwór z oficyną, 1788, 2 poł. XIX, XIX/XX - park, XIX - gorzelnia, 1875 - dom gorzelnianego, XVIII/XIX - spichrz, 1890 - stajnia z oborą, ob. magazyn zbożowy, 1880 - lodownia, pocz. XIX - silos, 1935 - ogrodzenie
	Wielkie Czyste	kościół par. p.w. św. Katarzyny, 3 ćw. XIII, 1877, 1925, nr rej.: 438 z 25.05.1984
Unisław	Grzybno	kościół par. p.w. św. Michała Archanioła, XIII/XIV, nr rej.: A/319 z 30.11.1929
	Kokocko	- zbór ewangelicki, ob. kościół rzym.-kat. fil. p.w. Niepokalanego Serca NMP, szach., 1829, nr rej.: A/245 z 12.05.1982 - cmentarz ewangelicki, XIX, nr rej.: A/493 z 1.06.1987
	Raciniewo	pozostałości zespołu dworskiego, XVIII/XIX: - spichrz, 1850, szach., nr rej.: 404 z 19.08.1982 - park, 2 poł. XIX, nr rej.: 491 z 9.09.1985
	Stablewice	park dworski, k. XIX, pocz. XX, nr rej.: 490 z 9.09.1985
	Unisław	kościół par. p.w. św. Bartłomieja, XIII, 1728, 1904, nr rej.: A/246 z 12.05.1982

Źródło: www.nid.pl

Prócz zabytków nieruchomych na terenie Powiatu Chełmińskiego występują również miejsca pamięci związane z wydarzeniami I i II wojny światowej – pomniki i cmentarze.

Część obiektów będących własnością gmin, którym brakuje środków finansowych na renowację zabytków, uległ całkowitemu lub częściowemu zniszczeniu. W najlepszym stanie znajdują się obiekty, które zostały zaadaptowane do celów społecznych. Właściwe wyeksponowanie i promowanie istniejących zabytków jako dobra kultury Powiatu

i świadectwo ciekawej historii rodów dworskich, może stać się jednym z bodźców przyciągających na teren Powiatu turystów.

Najwięcej zabytków o kluczowym znaczeniu dla Powiatu Chełmińskiego znajduje się w Chełmnie, które zachowało oryginalną urbanistyczną strukturę miasta średniowiecznego i liczne, cenne obiekty średniowiecznej architektury. Dziedzictwo to, podobnie jak i szczytne tradycje aktywności kulturotwórczej stanowią swoiste wiano Chełmna i jest pozostałością jego bogatej oraz ciekawej historii i czasów jego okresów świetności.

2. Środowisko przyrodnicze Powiatu Chełmińskiego

Czynnikami warunkującymi konkurencyjność regionu obok atrakcyjnej lokalizacji są zasoby środowiska przyrodniczego, a także warunki klimatyczne panujące na danym obszarze. Czynniki te wpływają zarówno na jakość życia mieszkańców regionu, jak i na napływ nowych podmiotów gospodarczych oraz rozwój turystyki.

Środowisko przyrodnicze na terenie Powiatu Chełmińskiego przedstawia się bogato, co wynika z warunków klimatycznych, urozmaiconej rzeźby terenu i zróżnicowania gatunków drzew i krzewów.

➤ **RZEŻBA TERENU**

Obszar Powiatu Chełmińskiego leży w obrębie fizyczno-geograficznego mezoregionu Pojezierza Chełmińskiego oraz mezoregionu Doliny Fordońskiej.

W związku z takim położeniem, rzeźba terenu Powiatu charakteryzuje się występowaniem 3 jednostek morfologicznych: dna doliny Wisły, strefy zboczowej doliny oraz pasa przyległej wysoczyzny morenowej. Należy zatem stwierdzić, że ukształtowanie terenu jest bardzo urozmaicone, a obecną formę zawdzięcza ostatniemu zlodowaczeniu. Najbardziej rozległymi formami ukształtowania powierzchni są wysoczyzny morenowe. Jedynie w okolicach Chełmna Wisła wytworzyła swój własny obszar pradoliny, gdzie dominują wydmy paraboliczne i wałowe.

Urozmaicenie powierzchni morenowej stanowią nieliczne pagórki morenowe (5-10 m wysokości względnej), rozcinają ją niewielkie rynny polodowcowe oraz rynny jezior. Ponadto powierzchnię wysoczyzny urozmaicają liczne zagłębienia wytopiskowe. Dna zagłębień są podmokłe lub wypełniają je niewielkie „oczka” wodne.

Na terenie Powiatu występują także liczne i okazałe formy kemowe. Znajduje się tutaj również oz (Gmina Lisewo) zwany lisewskim, o długości 5 km, szerokości 50-120 m i wysokości 5-12 m.

➤ **KLIMAT**

Klimat Powiatu Chełmińskiego scharakteryzowany jest ogólnie jako przejściowo-morski i zalicza się go do typu klimatu Wielkich Dolin, występujących w całym środkowym pasie Polski.

Powiat leży w klimatycznym regionie chełmińsko-toruńskim, który wyróżnia się:

- małą częstotliwością występowania dni z pogodą bardzo ciepłą z dużym zachmurzeniem - ponad 16 w roku.
- występowaniem silnego przewietrzenia,
- średnia suma rocznych opadów wynosi około 480 mm.,
- średnia roczna temperatura waha się od 7,3 do 8,0 oC w okolicach Chełmna.

➤ **ZASOBY NATURALNE**

Wody podziemne

W utworach wodonośnych województwa kujawsko-pomorskiego wydzielono 20 głównych zbiorników wód podziemnych o znaczących zasobach w skali kraju, w tym jeden w Powiecie Chełmińskim. Jest to zbiornik nr 131 w rejonie Chełmna. Ma on charakter międzymorenowy i jest obszarem najwyższej ochrony. Jego ogólna powierzchnia wynosi 76 km². Średnia głębokość ujęcia wynosi 10-60 m, a szacunkowe zasoby dyspozycyjne – 31 tys. m³/d.

Wody powierzchniowe

Sieć hydrograficzną Powiatu Chełmińskiego tworzą:

- rzeka Wisła;
- dopływy Wisły:
  - *rzeka Browina* (zwana Frybą) - prawobrzeżny dopływ Papówki, jej długość wynosi 39,6 km. Swój początek bierze w okolicach Grzywny z zarośniętego jeziora, przekształconego obecnie na skutek procesu zarastania w trzęsawisko. Naturalnym stałym dopływem Browiny jest Struga Papowska, odprowadzająca wody z jeziora Papowskiego, Czystego Małego i Czystego Wielkiego. Pozostałe dopływy to szereg cieków okresowych, zwłaszcza w okresie wiosennym;
  - *Kanał Starogrodzki* (zwany Papówką lub Trynką) - ciek o dł. około 20 km, jej prawobrzeżnym dopływem jest Browina. Obszary źródliskowe znajdują się w Gminie Dąbrowa Chełmińska. Odwadnia ona Basen Unisławski poprzez sieć kanałów i rowów melioracyjnych. W dolnym biegu przepływa przez Jezioro Starogrodzkie Północne i Południowe;
- *Kanał Główny* – swój początek bierze na północ od Chełmna, a uchodzi do Wisły w Grudziądzu. Zasilany jest wodami gruntowymi oraz wodami cieków płynących z Wysoczyzny Chełmińskiej, takich jak Struga Żaki oraz gęstą siecią okresowych rowów melioracyjnych;

- liczne jeziora - w Powiecie Chełmińskim znajduje się 37 jezior o łącznej powierzchni około 348,2 ha. Największe jezioro to Jezioro Kornatowskie o powierzchni 48,6 ha, zaś najgłębsze to Jezioro Bartlewskie mające 13,5 m głębokości;
- obszary podmokłe i mokradła - w dolinie Wisły występują głównie na terenie terasy zalewowej, natomiast na wysoczyźnie można spotkać mokradła w dnach rynien i w zagłębieniach wytopiskowych.

Gleby

Na terenie Powiatu Chełmińskiego występują głównie 4 typy gleb: mady rzeczne, gleby brunatne, gleby płowe, gleby bielcowe. Występowanie poszczególnych typów gleb jest związane z rzeźbą terenu:

- na wysoczyźnie morenowej rozwinęły się gleby brunatne, lekkie i średnie oraz lekkie i średnie gleby pyłowe,
- w dolinie Wisły przeważają gleby madowe,
- na terasach wyższych od terasy zalewowej można spotkać gleby mniej lub bardziej piaszczyste,
- w pradolinie Wisły występują gleby torfowe i murszowo-torfowe,
- w obrębie zagłębień bezodpływowych, bądź w obniżeniach obszarze utrudnionym odpływie wytworzyły się czarne ziemie.

Złóża kopalin

Na terenie Powiatu Chełmińskiego udokumentowanych zostało kilkanaście zasobów bilansowych złóż kopalin (tj. piasków i żwirów):

- „Pilewice: I, II, III”,
- „Gorzuchwo: 1, 2, 3, 4, 5”,
- „Bruki I”,
- „Brzozowo I” ,
- „Gołoty I”,
- „Bajerze I i II”,
- „Kijewo Królewskie”.

Złóża eksploatowane są metodą odkrywkową i systemem ścianowym. Wydobywane przez przedsiębiorców kopaliny wykorzystywane są przede wszystkim do celów budowlanych.

Na terenie Powiatu Chełmińskiego istnieje też wiele małych piaskowni i żwirowni, gdzie była prowadzona niekoncesjonowana eksploatacja kopaliny do celów lokalnych.

Lasy

Ogólna powierzchnia lasów na terenie powiatu wynosi około 3,5 tys. ha, z czego:

- lasy stanowiące własność osób fizycznych – 695 ha,
- lasy gminne – 74 ha,
- lasy spółdzielni produkcyjnych – 20 ha.

Rozmieszczenie lasów na terenie Powiatu Chełmińskiego jest nierównomierne. Największe kompleksy leśne znajdują się w strefie krawędziowej doliny Wisły i jej najbliższym otoczeniu w rejonie Chełmna oraz Unisławia.

Największy udział lasów posiada Gmina Chełmno, najmniejszy zaś Gmina Lisewo.

Największą powierzchnię zajmują siedliska lasu mieszanego świeżego, boru mieszanego świeżego i lasu świeżego. W składzie gatunkowym drzewostanów przeważa sosna, dąb, olcha, brzoza i buk. Najcenniejsze przyrodniczo drzewostany chronione są w rezerwach „Płutowo”, „Ostrów Panieński” i „Łęgi na Ostrowiu Panieńskim”. W dolinie rzeki Wisły, można spotkać lasy łąkowe m.in. bardzo rzadki łąg topolowo-wierzbowy w okolicach Starogrodu, łąg wiązowo-jesionowy.

➤ **OBSZARY CHRONIONE**

Na terenie Powiatu Chełmińskiego znajdują się takie formy ochrony przyrody jak: Obszary Chronionego Krajobrazu, obszary „Natura 2000”, park krajobrazowy, liczne rezerваты i pomniki przyrody oraz użytki ekologiczne.

Pomniki przyrody

Na terenie Powiatu Chełmińskiego znajduje się ok. 60 pomników przyrody żywej, które najliczniej występują w Gminie Chełmno i Stolno.

Do najcenniejszych pomników przyrody można zaliczyć:

- aleję lipową wzdłuż drogi Unisław – Gołoty;
- pomnikowe okazy dębów, wiązów i klonów na Ostrowiu Panieńskim;
- grupę 27 pomników drzew na terenie zespołu pałacowego-parkowego w Grubnie, wśród których spotykamy gatunki aklimatyzowane, tj. perełkowiec japoński;
- sosnę czarną w ogrodzie przyklasztornym Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia przy ul. Dominikańskiej w Chełmnie.

Użytki ekologiczne

Na obszarze Powiatu uznano ponad 50 **użytków ekologicznych** o łącznej powierzchni około 39 ha. Najwięcej użytków występuje w Gminie Unisław, mniejsza zaś ilość w Gminie Chełmno i Stolno. Są to głównie bagna oraz wydmy, oczka wodne, remizy śródpolne i dwa starorzecza Wisły.

Rezerваты przyrody

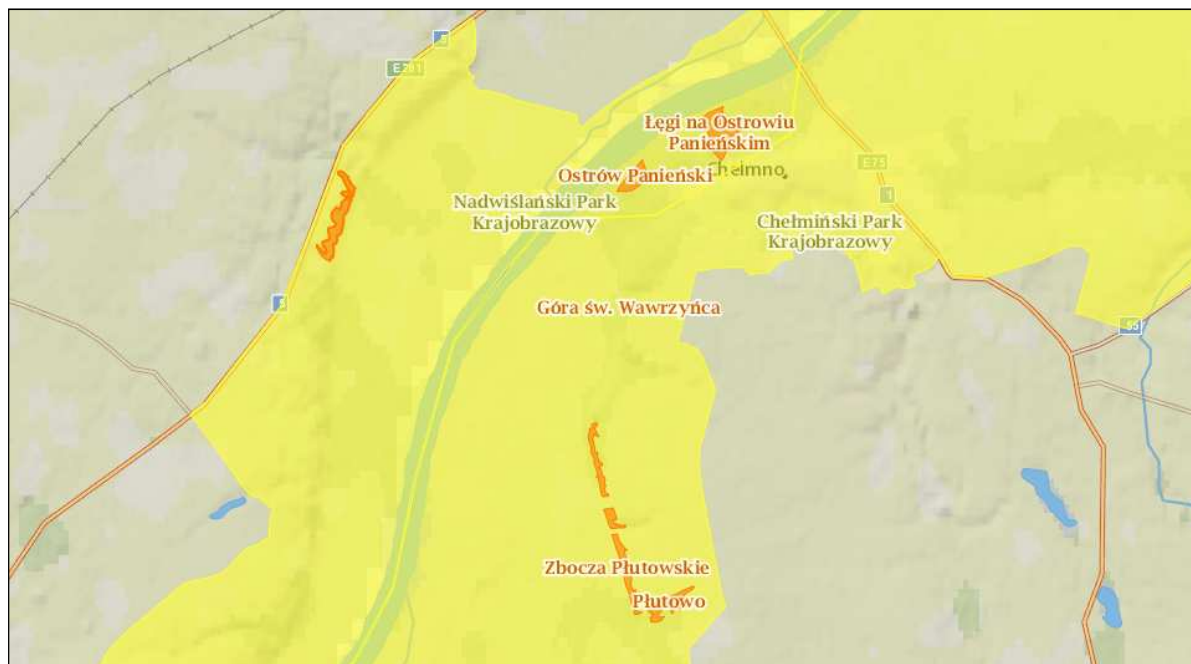
Na terenie Powiatu Chełmińskiego znajduje się 5 rezerwatów przyrody:

- „**Ostrów Panieński**” – pow. 14,77 ha, utworzony dla ochrony dużego i stosunkowo naturalnego kompleksu leśnego na siedlisku łągu wiązowo-jesionowego w dolinie dolnej Wisły, ze stanowiskami rzadkich gatunków roślin, w tym trufli letniej;
- „**Łęgi na Ostrowiu Panieńskim**” – pow. 34,42 ha, położony w sąsiedztwie rezerwatu „Ostrów Panieński” ma zbliżone warunki siedliskowe. Panuje w nim podobnie wykształcony łąg wiązowo-jesionowy;
- „**Płutowo**” – pow. 17,96 ha, utworzony dla ścisłej ochrony lasu mieszanego na zboczach parowu wciętego w krawędź doliny Wisły. Współpanującymi są tu okazałe graby liczące 90-120 lat, dęby ok. 200 lat i również wiekowe lipy, klony, buki i jesiony;
- „**Zbocza Płutowskie**” – pow. 34,49 ha, znajduje się 15 km od Chełmna i obejmuje fragment prawego zbocza doliny Wisły. Rezerwat zabezpiecza rzadką florę, tj. zespoły roślinności stepowej tworzące niewielkie, ale prawie już reliktowe wysepki;
- „**Góra Św. Wawrzyńca**” – pow. 0,70 ha, położony w południowej części Uroczyska Uśc na krawędzi doliny Wisły, między Chełmnom a Kałdusem. Teren ten objęty jest ochroną nie tylko z uwagi na walory przyrodnicze, ale również z uwagi na wyjątkową wartość historyczną istniejącego tu grodziska.

Parki krajobrazowe

Wielką atrakcją turystyczną Powiatu Chełmińskiego jest **Zespół Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego**. Powstał on, jak sama nazwa wskazuje, z połączenia Nadwiślańskiego Parku Krajobrazowego (utworzonego w 1993 r.) i Chełmińskiego Parku Krajobrazowego (utworzonego w 1998 r.). Powierzchnia parku wynosi 55,6 tys. ha i obejmuje swym zasięgiem 16 gmin, z których pięć należy do Powiatu Chełmińskiego (miasto Chełmno oraz gminy: Chełmno, Kijewo Królewskie, Stolno i Unisław).

Rysunek 3. Rezerваты przyrody i parki krajobrazowe na terenie Powiatu Chełmińskiego

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Obszary Chronionego Krajobrazu

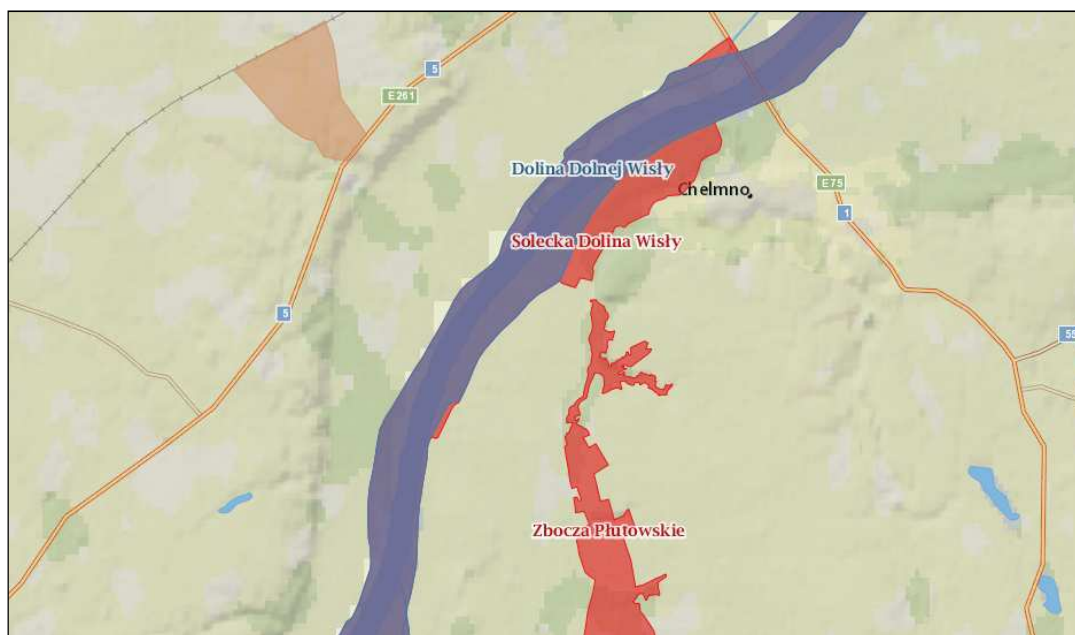
Na terenie Powiatu Chełmińskiego, w obrębie Gminy Stolno, znajduje się niewielki fragment obszaru chronionego – **Obszaru Chronionego Krajobrazu Strefy Krawędziowej Doliny Wisły** (150 ha).

Obszary Natura 2000

Na terenie Powiatu Chełmińskiego zlokalizowane są następujące obszary Natura 2000:

- obszar specjalnej ochrony ptaków – „**Dolina Dolnej Wisły**”, obejmuje międzywale na terenie gmin wiejskich Chełmno i Unisław oraz Miasta Chełmno, o łącznej pow. 1.993,1 ha,
- obszar specjalnej ochrony siedliskowej – „**Solecka Dolina Wisły**”, obejmuje m.in. „Lęgi na Ostrowiu Panieńskim” i „Ostrów Panieński” oraz fragment Obszaru Chronionego Krajobrazu Strefy Krawędziowej Doliny Wisły (tj. Miasto Chełmno, gminy: Chełmno i Unisław);
- specjalny obszar ochrony siedlisk - „**Zbocza Płutowskie**” o pow. około 585,5 ha (gminy: Chełmno, Kijewo Królewskie i Unisław). Obszar ten, w całości położony w obrębie Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego, obejmuje strome zbocza strefy krawędziowej Doliny Dolnej Wisły oraz szereg śródpolnych parowów, wcinających się w przyległą wysoczyznę morenową. Cechą charakterystyczną tego krajobrazu jest powszechne występowanie kserotermicznych zespołów muranowych i zaroślowych.

Rysunek 4. Obszary Natura 2000 na terenie Powiatu Chełmińskiego

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

3. Sytuacja demograficzna i społeczna Powiatu Chełmińskiego

W 2013 roku teren Powiatu Chełmińskiego zamieszkiwało 52 271 osób, z czego 51,5% stanowiły kobiety. Ponad 60% ogólnej liczby społeczności Powiatu stanowi ludność wiejska. Największa liczba ludności w Powiecie zamieszkuje Miasto Chełmno – 20 622 osoby (tj. 39,2% mieszkańców Powiatu). Następnymi w kolejności gminami pod względem liczby mieszkańców są: Gmina Unisław – 6 717 osób (tj. 12,8% mieszkańców Powiatu), Gmina Chełmno – 5 706 osób (tj. 10,8% mieszkańców Powiatu), Gmina Lisewo – 5 407 osób (tj. 10,3% mieszkańców Powiatu) oraz Gmina Stolno – 5 176 osób (tj. 9,8%).

Tabela 3. Ludność w Powiecie Chełmińskim (stan na 31.12.2013 r.)

Gmina	Razem	kobiety	mężczyźni
Miasto Chełmno	20 622	10 772	9 850
Gmina Chełmno	5 706	2 899	2 807
Gmina Kijewo Królewskie	4 518	2 264	2 254
Gmina Lisewo	5 407	2 752	2 655
Gmina Papowo Biskupie	4 464	2 214	2 251
Gmina Stolno	5 176	2 582	2 594
Gmina Unisław	6 717	3 326	3 390
RAZEM	52 610	26 809	25 801

Źródło: Urzędy Gmin Powiatu Chełmińskiego (stan na dzień 31.12.2013 r.)

Na przestrzeni lat 2009-2013 liczba mieszkańców Powiatu Chełmińskiego wzrosła o 2,2%, w tym w miastach wzrosła o 2,04% a na wsi o 2,37%. Obecny wzrost liczby mieszkańców Powiatu jest wynikiem dodatniego przyrostu naturalnego.

Tabela 4. Ludność w Powiecie Chełmińskim w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
ogółem					
ogółem	51 456	52 755	52 748	52 754	52 610
mężczyźni	25 091	25 846	25 858	25 863	25 801
kobiety	26 365	26 909	26 890	26 891	26 809
w miastach					
ogółem	20 209	20 975	20 868	20 813	20 622
mężczyźni	9 612	10 009	9 955	9 945	9 850
kobiety	10 597	10 966	10 913	10 868	10 772
na wsi					
ogółem	31 247	31 780	31 880	31 941	31 988
mężczyźni	15 479	15 837	15 903	15 918	15 951
kobiety	15 768	15 943	15 977	16 023	16 037

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując udział mieszkańców Powiatu Chełmińskiego na tle mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego należy zauważyć, że w 2013 roku stanowił on zaledwie 2,5%. Mając na uwadze, że województwo kujawsko-pomorskie tworzą 23 powiaty (średnio na każdy powiat przypada 4,3% mieszkańców województwa), to należy stwierdzić, że Powiat Chełmiński nie należy do kluczowych powiatów województwa pod względem liczby ludności go zamieszkującej.

Tabela 5. Udział mieszkańców Powiatu Chełmińskiego na tle kraju i województwa w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	38 167 329	38 529 866	38 538 447	38 533 299	38 495 659
<i>udział mieszkańców Powiatu [%]</i>	<i>0,13%</i>	<i>0,14%</i>	<i>0,14%</i>	<i>0,14%</i>	<i>0,14%</i>
Woj. Kujawsko-Pomorskie	2 069 083	2 098 711	2 098 370	2 096 404	2 092 564
<i>udział mieszkańców Powiatu [%]</i>	<i>2,49%</i>	<i>2,51%</i>	<i>2,51%</i>	<i>2,52%</i>	<i>2,51%</i>
Powiat Chełmiński	51 456	52 755	52 748	52 754	52 610

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2009-2013 **przyrost naturalny** na terenie Powiatu Chełmińskiego był w każdym roku analizy dodatni. Oznacza to przewagę liczby urodzeń żywych nad liczbą zgonów. Dodatni przyrost naturalny wpływa na wzrost liczby ludności w kolejnych latach. Porównując

przyrost naturalny na terenie Powiatu z przyrostem całego województwa kujawsko-pomorskiego i kraju to należy zauważyć, że w analizowanym okresie kształtował się on korzystniej w Powiecie, gdyż był zawsze dodatki, a na terenie województwa i kraju w 2013 roku przyrost naturalny przyjął wartości ujemne.

Z kolei **saldo migracji** w Powiecie było ujemne w każdym analizowanym roku, co oznacza przewagę liczby osób wyjeżdżających z terenu Powiatu niż osiedlających się na jego terenie. W 2013 roku z Powiatu Chełmińskiego wyjechało 148 osób więcej, niż przybyło na jego teren. Ujemne saldo migracji w każdym analizowanym roku jest zbieżne z trendem, który wystąpił również na terenie województwa kujawsko-pomorskiego oraz całego kraju.

Tabela 6. Przyrost naturalny i saldo migracji Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2013 [osoba]

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Przyrost naturalny					
Ogółem Powiat Chełmiński	121	120	120	99	5
mężczyźni	38	76	55	57	6
kobiety	83	44	65	42	-1
Woj. Kujawsko-Pomorskie	2 670	2 143	1 308	328	-632
Polska	32 649	34 822	12 915	1 469	-17 736
Saldo migracji					
zameldowania z miast	258	301	234	287	291
wymeldowania do miast	272	321	316	310	314
zameldowania ze wsi	233	264	242	203	299
wymeldowania na wieś	318	319	260	327	372
zameldowania z zagranicy	17	12	12	13	4
wymeldowania za granicę	22	10	39	32	56
saldo migracji Powiat Chełmiński ogółem	-104	-73	-127	-166	-148
Woj. Kujawsko-Pomorskie	-1 397	-1 683	-1 649	-2 006	-2 645
Polska	-1 196	-2 114	-4 334	-6 617	-19 904

Źródło: Dane GUS

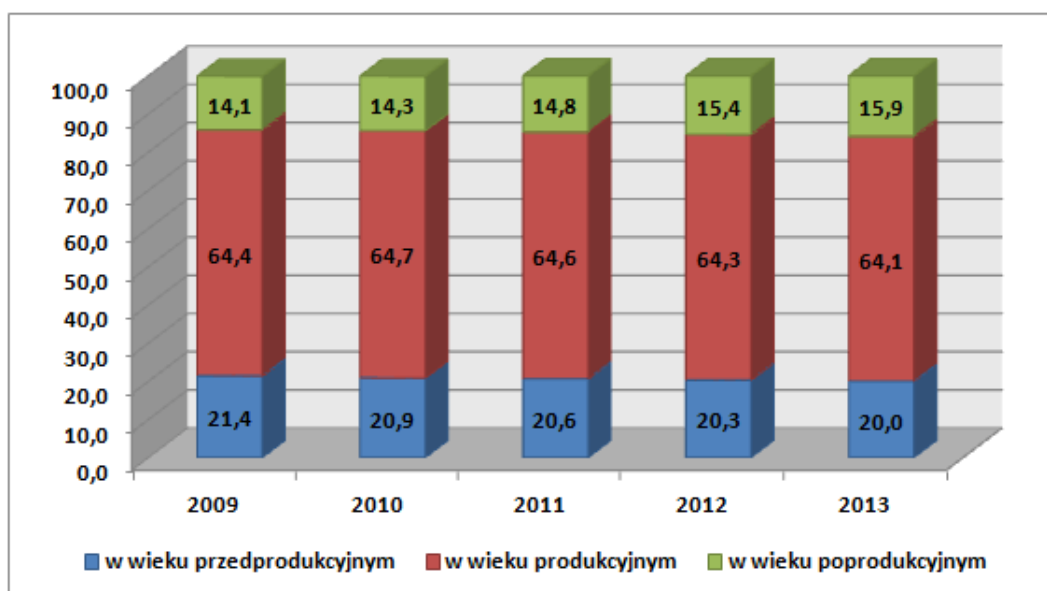
Trudno jest ocenić rzeczywiste przyczyny migracji na terenie Powiatu Chełmińskiego, jednak z obserwacji ogólnych trendów wynika, że mogą to być: wysoka stopa bezrobocia, ograniczony rynek pracy, a co za tym idzie pogarszające się warunki życia oraz ograniczone możliwości podnoszenia wykształcenia.

Wykres 1 przedstawia jak kształtował się **podział ludności według ekonomicznych grup wieku** w latach 2009-2013 na terenie Powiatu Chełmińskiego. Na terenie Powiatu ludność w wieku produkcyjnym w 2013 roku stanowiła 64,1% ogólnej liczby ludności, natomiast

ludność w wieku przedprodukcyjnym – 20,0% a w wieku poprodukcyjnym – 15,9%.
W analizowanym okresie można zauważyć, że:

- liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym maleje, co oznacza, że rodzi się coraz mniej dzieci,
- liczba ludności w wieku produkcyjnym maleje, zatem coraz mniej mieszkańców Powiatu osiąga wiek, w którym podejmuje pracę lub naukę w szkołach wyższych, ale jednocześnie znajdzie to odzwierciedlenie w kolejnych latach w spadku liczby osób w wieku poprodukcyjnym,
- liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wzrosła co oznacza, że coraz więcej jest osób, które przechodzą na emerytury.

Wykres 1. Podział ludności wg ekonomicznych grup wieku na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2013 (w %)

Źródło: Dane GUS

Analiza ludności Powiatu Chełmińskiego w kontekście ekonomicznych grup wieku pozwala zauważyć, że społeczeństwo na terenie Powiatu się starzeje, tak jak obserwuje się to w skali kraju i Europy. Zmiany zachodzące w strukturze wiekowej mieszkańców, bez podjęcia odpowiednich działań profilaktycznych, mogą pociągać za sobą następujące problemy:

- w dalszym stopniu utrzymywać się będzie wysoka liczebność grupy produkcyjnej. Należy więc uwzględniać duże zapotrzebowanie na pracę i ewentualnie dosyć wysoki poziom bezrobocia wynikający z trudności w znalezieniu pracy,
- prognozuje się spadek zapotrzebowania na usługi przedszkolne w kolejnych latach w związku ze spadkiem liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, a także przewiduje się spadek liczby uczniów uczęszczającej do szkół podstawowych i gimnazjów zlokalizowanych na terenie Powiatu. Może to mieć negatywne konsekwencje w postaci

konieczności racjonalizacji sieci szkół, których utrzymanie będzie nieefektywne w stosunku do liczby uczniów do niej uczęszczających,

- obserwowany będzie sukcesywny silny wzrost liczebności osób starszych, który prawdopodobnie pociągnie za sobą nasilenie się problemów społecznych dotyczących osoby starsze oraz wzrost wydatków Powiatu w zakresie opieki społecznej. Należy zatem dążyć do rozwoju usług skierowanych do starszych grup wiekowych oraz rozwoju działalności z zakresu opieki zdrowotnej i socjalnej ukierunkowanej do tej grupy. Niezbędna będzie także likwidacja barier architektonicznych oraz tworzenie łatwo dostępnej komunikacji publicznej.

Szczegółowy podział ludności Powiatu Chełmińskiego wg wieku w 2013 roku przedstawia tabela 7. Najliczniejszą grupę stanowią osoby w wieku 65 lat i więcej oraz 30-34 lata.

Tabela 7. Struktura wiekowa mieszkańców Powiatu Chełmińskiego w 2013 roku

Wyszczególnienie	ogółem	mężczyźni	kobiety
ogółem	52 610	25 801	26 809
0-4	2 894	1 496	1 398
5-9	2 964	1 535	1 429
10-14	2 810	1 412	1 398
15-19	3 193	1 657	1 536
20-24	3 814	1 950	1 864
25-29	4 368	2 225	2 143
30-34	4 420	2 247	2 173
35-39	3 932	2 011	1 921
40-44	3 483	1 773	1 710
45-49	3 282	1 641	1 641
50-54	3 620	1 803	1 817
55-59	3 947	1 965	1 982
60-64	3 288	1 527	1 761
65 i więcej	6 595	2 559	4 036

Źródło: Dane GUS

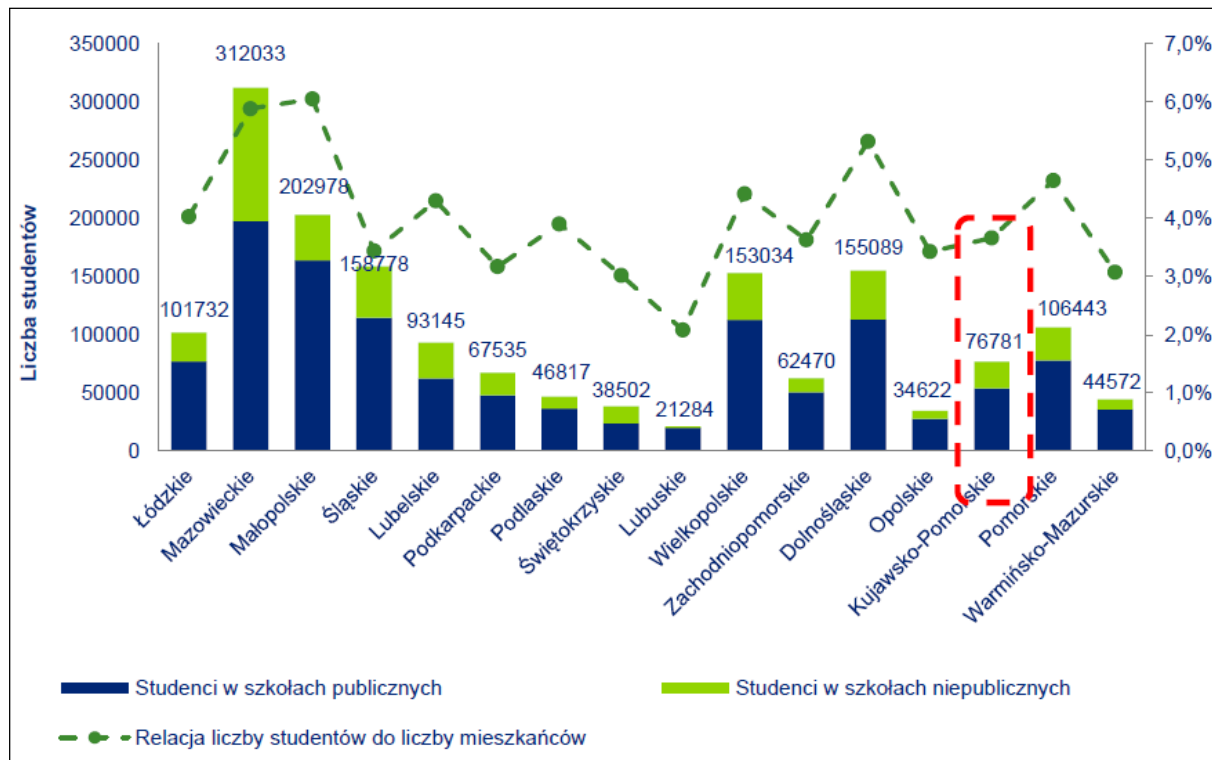
Poziom wykształcenia

W 2013 roku województwo kujawsko-pomorskie było na 3 miejscu od końca w rankingu województw pod względem odsetka osób posiadających wyższe wykształcenie. Plasowało się również na 10 miejscu pod względem liczby studentów w Polsce, natomiast pod względem relacji liczby studentów do liczby mieszkańców region zajmował 8 miejsce.

Liczba osób kończących studia w 2012 roku, w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła ponad 23 tysiące osób, co stanowiło 4,76 % wszystkich absolwentów w Polsce.

Wykres 2. Liczba studentów w województwach oraz stosunek liczby studentów przypadających na liczbę mieszkańców danego województwa w 2012 roku

Źródło: Strategia Rozwoju Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (Warszawa, 28 maja 2014 r.)

Z analizy danych GUS dotyczących wykształcenia mieszkańców Powiatu Chełmińskiego (tabela 8) wynika, że największy udział wśród mieszkańców Powiatu stanowią osoby z wykształceniem: zasadniczym zawodowym, podstawowym ukończonym, średnim zawodowym i wyższym. Wśród mieszkańców obszarów wiejskich największą grupę stanowią osoby z wykształceniem: zasadniczym zawodowym, podstawowym ukończonym oraz średnim i policealnym. Charakteryzując mieszkańców miasta w Powiecie należy zwrócić uwagę na wyższy niż na obszarach wiejskich udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i wyższym oraz niższy udział osób posiadających wykształcenie podstawowe i nieukończone.

Tabela 8. Poziom wykształcenia mieszkańców Powiatu Chełmińskiego w 2011 roku

Poziom wykształcenia	Powiat Chełmiński		
	ogółem	miasto	obszary wiejskie
wyższe	4 077	2 245	1 832
średnie i policealne - ogółem	11 606	5 455	6 151
średnie i policealne - średnie zawodowe	6 243	2 628	3 615
średnie i policealne - średnie ogólnokształcące	4 433	2 324	2 109
zasadnicze zawodowe	12 785	4 514	8 271
gimnazjalne	2 591	818	1 773
podstawowe ukończone	10 318	3 117	7 201
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	408	177	231

Źródło: Dane GUS (Narodowy Spis Powszechny 2011)

Jakość życia mieszkańców

Na jakość życia mieszkańców danego terenu wpływa wiele czynników. Są to zarówno aspekty społeczne (tj. dostęp do oświaty, kultury, opieki zdrowotnej, miejsca pracy itp.) jak również aspekty techniczne (tj. dostępność infrastruktury technicznej, uzbrojenie i dostępność terenów mieszkaniowych, dostęp do Internetu itp.).

Warto podkreślić, że zadowolenie mieszkańców z mieszkania na danym terenie oraz z poziomu ich życia jest również elementem, który ma pośredni wpływ na podejmowanie decyzji przez kadrę zarządzającą przedsiębiorstw o lokalizacji inwestycji właśnie na tym terenie.

W 2013 roku opublikowano kolejną już „*Diagnozę społeczną 2013*”, w której przeprowadzono badanie warunków i jakości życia Polaków. Zbadano m.in. zadowolenie mieszkańców każdego z województw z miejsca ich zamieszkania. W województwie kujawsko-pomorskim zaledwie 8,9% badanych wskazało na bardzo wysokie zadowolenie z ich miejsca zamieszkania. Natomiast w podregionie grudziądzkim było to 11,7% ankietowanych (dzięki temu podregion grudziądzki uplasował się na 12 miejscu na z 58 możliwych).

Tabela 9. Procent bardzo zadowolonych z miejscowości zamieszkania w województwach w 2011 i 2013 roku

Ranga	Województwo	2011	2013
1.	pomorskie	20,8	19,2
2.	małopolskie	12,5	11,6
3.	dolnośląskie	11,1	10,5
4.	zachodniopomorskie	10,9	10,3
5.	wielkopolskie	9,3	9,8
6.	świętokrzyskie	9,5	9,6
7.	mazowieckie	9,6	9,5
8.	śląskie	9,9	9,5
9.	łódzkie	9,2	9,4
10.	kujawsko-pomorskie	10,1	8,9
11.	lubuskie	11	8,8
12.	opolskie	8	8,4
13.	warmińsko-mazurskie	9,1	7,4
14.	podlaskie	12,5	7,3
15.	lubelskie	9,4	6,2
16.	podkarpackie	7	5,4

Źródło: *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, J. Czaplński, T. Panek

Tworząc syntetyczne miary jakości życia, wyróżniono 8 treściowo niezależnych z założenia wymiarów, które posłużyły do skonstruowania syntetycznego, ogólnego wskaźnika jakości życia:

- **kapitał społeczny** — aktywność na rzecz środowiska lokalnego, udział w wyborach parlamentarnych w 2011 r. (w 2011 r. udział w wyborach samorządowych w 2010 r., 2009 r. udział w wyborach parlamentarnych w 2007 r., w 2007 r. udział w wyborach samorządowych a w 2005 r. udział w referendum unijnym), udział w nieobowiązkowych zebraniach, pozytywny stosunek do demokracji, przynależność do organizacji i pełnienie w nich funkcji, przekonanie, że większości ludzi można ufać;
- **dobrostan psychiczny** — poczucie szczęścia, ocena całego dotychczasowego życia, nasilenie objawów depresji psychicznej, ocena minionego roku;
- **dobrostan fizyczny** — natężenie symptomów somatycznych, poważna choroba w minionym roku, stopień niepełnosprawności, natężenie stresu związanego ze zdrowiem;
- **dobrostan społeczny** — brak poczucia osamotnienia, poczucie, że jest się kochanym i szanowanym, liczba przyjaciół;

- **poziom cywilizacyjny** — poziom wykształcenia, posiadanie nowoczesnych urządzeń komunikacyjnych i obycie z nimi (televizja satelitarna lub kablowa, laptop, komputer stacjonarny, tel. komórkowy, połączenie do internetu, posługiwanie się komputerem, korzystanie z internetu), czynna znajomość języków obcych, posiadanie prawa jazdy;
- **dobrobyt materialny** — dochód gospodarstwa domowego na jednostkę ekwiwalentną, liczba posiadanych przez gospodarstwo dóbr i urządzeń od pralki automatycznej po łódź motorową i dom letniskowy (z wyłączeniem urządzeń wchodzących w skład wskaźnika poziomu cywilizacyjnego);
- **stres życiowy** — suma 6 kategorii stresu mierzonego doświadczeniami w zakresie: finansów, pracy, kontaktów z urzędami, wychowania dzieci, relacji w małżeństwie, ekologii (mieszkanie, okolica);
- **patologie** — nadużywanie alkoholu i używanie narkotyków, palenie papierosów, wizyty u psychiatry lub psychologa, bycie sprawcą lub ofiarą łamania prawa (włamania, napady, kradzieże).

Wyniki rankingu województwa kujawsko-pomorskiego oraz podregionu grudziądzkiego, do którego należy Powiat Chełmiński, przedstawia tabela 10.

Tabela 10. Ranking grup społeczno-demograficznych na ośmiu wymiarach jakości życia w 2013 roku

Wyszczególnienie	Województwo Kujawsko-Pomorskie (miejsce w rankingu na 16 miejsc)	podregion grudziądzki (miejsce w rankingu na 58 miejsc)
Poziom cywilizacyjny	12	47
Dobrostan społeczny	13	52
Dobrobyt materialny	13	54
Patologie	8	39
Kapitał społeczny	12	34
Dobrostan fizyczny	4	26
Dobrostan psychiczny	7	40
Stres życiowy	13	19
Ogólny wskaźnik jakości życia w całych próbach	12	49

Źródło: *Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków*, J. Czapliński, T. Panek

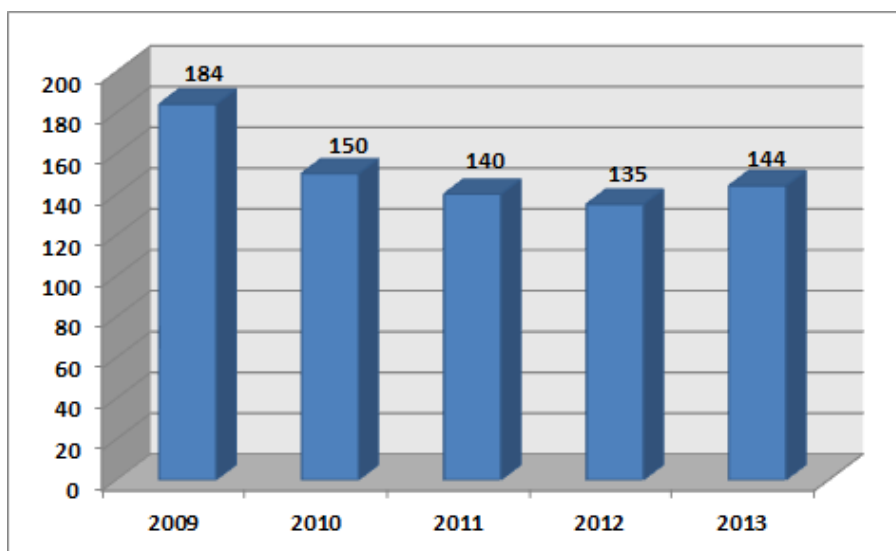
Analizując dane zawarte w tabeli 10 należy stwierdzić, że województwo kujawsko-pomorskie zajmuje mało atrakcyjne miejsca w powyższej klasyfikacji (tj. pod względem oceny pozytywnych czynników wpływających na jakość życia zajmuje miejsce pod koniec klasyfikacji, natomiast pod względem czynników negatywnych zajmuje wyższe miejsce w klasyfikacji). Podobna sytuacja występuje w przypadku podregionu grudziądzkiego.

Jakość życia znajduje odzwierciedlenie m.in. w rozwoju budownictwa na danym terenie. Im miejsce atrakcyjniejsze do zamieszkania i inwestowania, tym więcej ludzi się osiedla na jego terenie, co pociąga za sobą z kolei dodatnie saldo migracji wewnętrznych oraz rozwój budownictwa mieszkaniowego i gospodarczego.

Tabela 11 przedstawia zestawienie pozwoleń na budowę wydanych na terenie każdej z gmin Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2013. Z danych tych wynika, że:

- na przełomie lat 2009-2013 liczba wydanych pozwoleń na budowę wydanych na terenie Powiatu Chełmińskiego zmniejszyła się o 21,7%, co jest konsekwencją ujemnego salda migracji w każdym roku analizy,

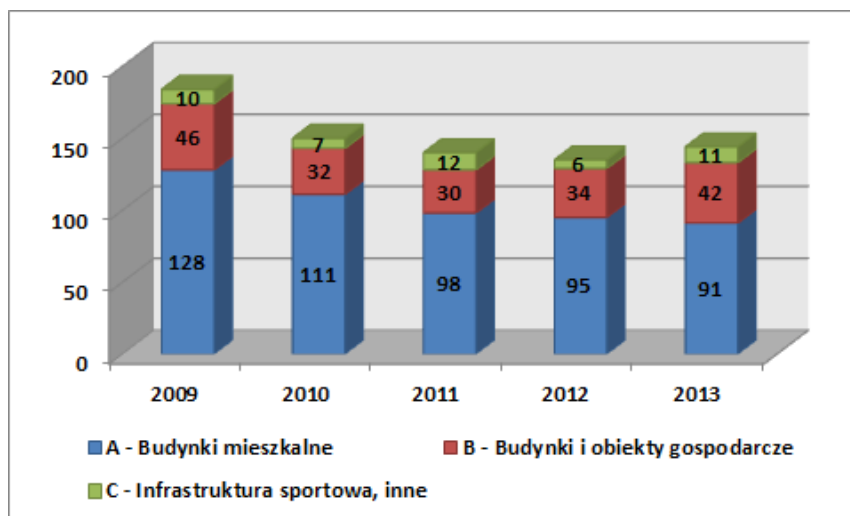
Wykres 3. Liczba wydanych pozwoleń na budowę na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne

- największy udział wśród wydawanych pozwoleń na budowę stanowiły pozwolenia na budynki mieszkalne – kategoria A (w 2013 roku stanowiły one 63,2% wszystkich wydanych pozwoleń). Drugimi w kolejności pod względem częstości wydawanych pozwoleń były pozwolenia na obiekty kategorii B – obiekty gospodarcze (w 2013 roku stanowiły 29,2% wszystkich wydanych pozwoleń). Najmniej pozwoleń wydano na obiekty kategorii C, tj. infrastruktura sportowa, inne. Od 2009 roku obserwuje się spadek liczby wydawanych pozwoleń na budynki mieszkalne. Natomiast od 2011 roku wzrasta liczba pozwoleń wydawanych dla obiektów gospodarczych. Liczba pozwoleń wydanych dla obiektów sportowych i innych ulega wahaniom w całym okresie analizy.

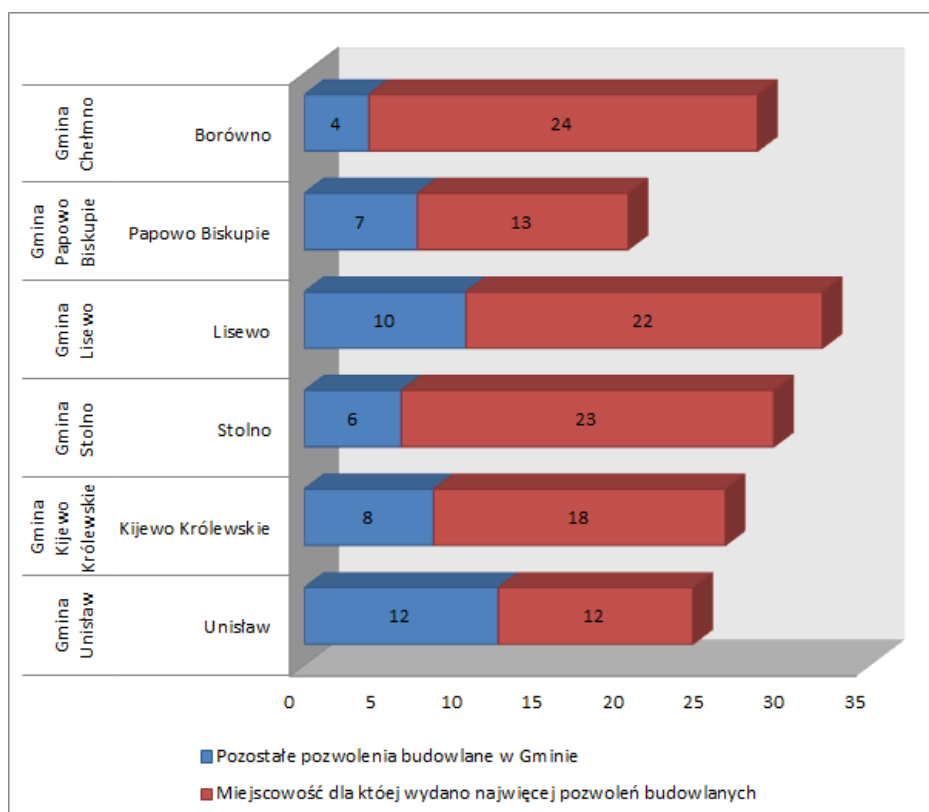
Wykres 4. Rodzaj wydawanych pozwoleń na budowę na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne

- drugimi w kolejności pod względem częstości wydawanych pozwoleń były pozwolenia na obiekty gospodarcze. Najwięcej pozwoleń na tego typu obiekty wydano łącznie w okresie 2009-2013 w Gminie Lisewo – 32 pozwolenia, a następnie na terenie Gminy Stolno – 29 pozwoleń iminy Chełmno – 28 pozwoleń,

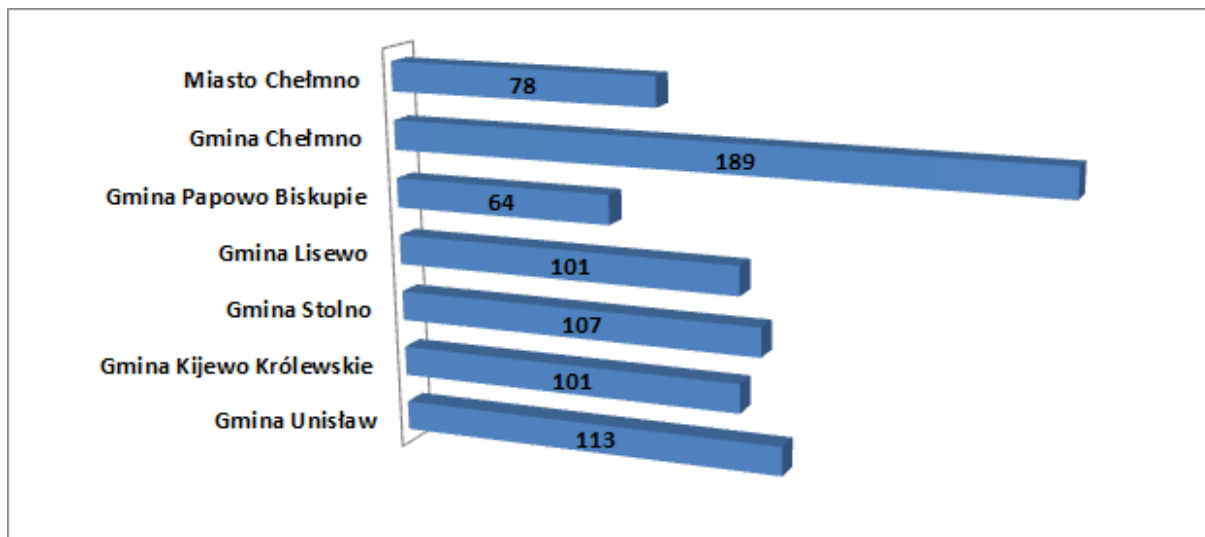
Wykres 5. Łączna liczba wydanych pozwoleń na budowę na obiekty gospodarcze w każdej z gmin Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2014 ze wskazaniem miejscowości o największej liczbie wydanych pozwoleń w tym okresie

Źródło: Opracowanie własne

- najwięcej pozwoleń w okresie 2009-2013 wydano na terenie Gminy Chełmno – 198 pozwoleń, a następnie na terenie Gminy Unisław,

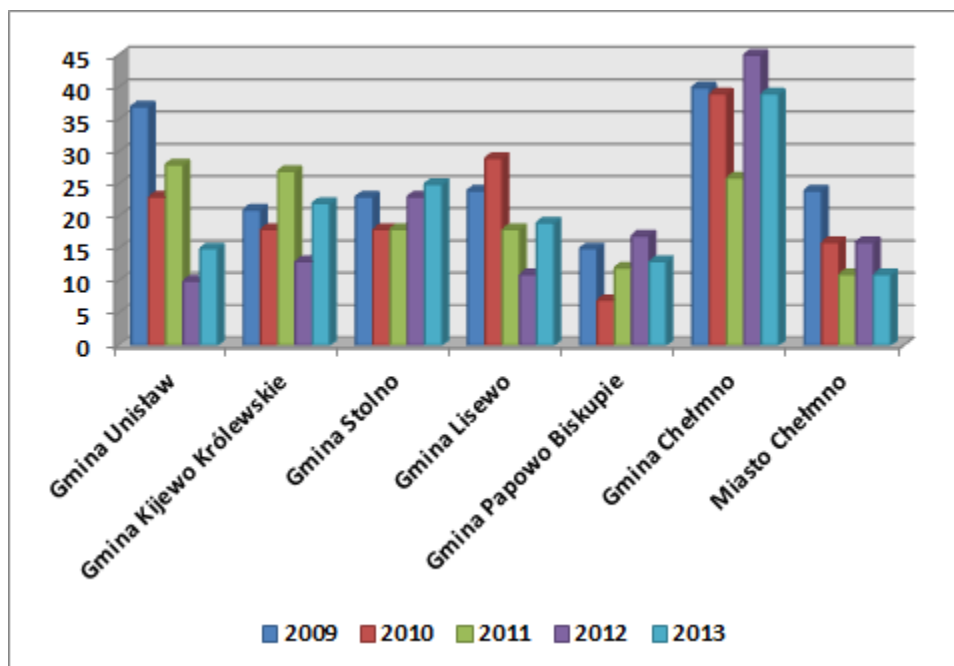
Wykres 6. Łączna liczba wydanych pozwoleń na terenie każdej gminy Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne

- w 2013 roku jedynie na terenie Gminy Kijewo Królewskie i Gminy Stołno odnotowano wzrost liczby wydanych pozwoleń na budowę w stosunku do roku 2009,

Wykres 7. Liczba wydanych pozwoleń na budowę na terenie każdej gminy Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 11. Zestawienie pozwoleń na budowę wydanych na terenie każdej z gmin Powiatu Chełmińskiego w latach 2009-2013

Gmina	Miejscowość	2009 r.				2010 r.				2011 r.				2012 r.				2013 r.			
		A	B	C	razem	A	B	C	razem	A	B	C	razem	A	B	C	razem	A	B	C	razem
Gmina Unisław	Błoto	2	1	1	4	2			2				0				0	2			2
	Bruki I	3			3	2			2	1			1	1			1		1		1
	Bruki II				0				0				0				0	2			2
	Głazewo	1			1		1		1	1			1				0	1			1
	Gołoty				0	1			1		1		1				0				0
	Grzybno	5	2		7	2			2	1	1	2	4	4			4	1	1		2
	Kokocko				0	2			2	1	1		2				0		3		3
	Stablewice				0				0				0				0				0
	Unisław	16	4	2	22	12		1	13	11	8		19	4		1	5	3		1	4
	SUMA	27	7	3	37	21	1	1	23	15	11	2	28	9	0	1	10	9	5	1	15
Gmina Kijewo Królewskie	Bajerze	1			1	1			1	3	1		4				0	1			1
	Bągart				0	1			1	1			1				0				0
	Brzozowo	1			1	3			3	4	1	2	7	2	1		3	3	1		4
	Dorposz Szlachecki	3	1		4				0		1	1	2				0	2			2
	Kiełp		1		1	1			1				0				0		2		2
	Kijewo Królewskie	3	2	1	6	9			9	4	1	1	6	6	2		8	4	3		7
	Kijewo Szlacheckie				0				0				0				0	1	1		2
	Napole				0				0				0				0				0
	Szymborno	1			1	1			1	3	1		4				0	1	1		2
	Trzebcz Szalchecki	3	1	1	5		1		1	1			1		1		1	1	1		2
	Trzebcz Królewski	1			1				0				0		1		1				0
	Trzebczyk				0				0	1			1				0				0
	Watorowo	1			1	1			1		1		1				0				0
	SUMA	14	5	2	21	17	1	0	18	17	6	4	27	8	5	0	13	13	9	0	22
Gmina Stolino	Cepno				0				0				0				0		2	2	4
	Gorzuchowo				0				0				0	1			1				0

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

	Grubno	2	1		3				0		1	1	2	6	1		7	3			3
	Kłęczkowo				0				0				0				0			3	3
	Kobyły				0				0				0				0				0
	Małe Czyste	1			1		3	1	4	2			2	2			2				0
	Obory		1		1				0		1		1	2	1		3	1	1		2
	Paparzyn	7			7	1			1	4			4	1			1	1			1
	Pilewice				0				0				0				0				0
	Robakowo	1	1		2		1	1	2				0				0				0
	Rybień	2			2				0	2			2	2	1		3	2			2
	Sarnowo				0				0				0		1		1			3	3
	Stolno	4			4	5	2	1	8	2	2		4	1	1		2	4	1		5
	Trzebiełuch				0		1		1				0		1	1	2				0
	Wabcz	1	1		2		2		2	1	1	1	3	1			1	1	1		2
	Wabcz Kolonia	1			1				0				0				0				0
	Wichorze				0				0				0				0				0
	Zakrzewo				0				0				0				0				0
SUMA	19	4	0	23	6	9	3	18	11	5	2	18	16	6	1	23	12	5	8	25	
Gmina Lisewo	Bartlewo		2		2		2		2	1			1		1		1	1			1
	Błachta				0				0				0				0	1			1
	Chrusty	1			1				0	1			1				0				0
	Drzonowo				0	2	1		3				0				0		1		1
	Kamlarki	2		1	3				0	1			1				0	1	1		2
	Kornatowo				0	1	1		2	2			2				0				0
	Krajęcín	1			1			1	1				0				0				0
	Krusin	1		1	2	2			2				0				0				0
	Linowiec				0	1			1	1			1	1			1		1		1
	Lipienek				0				0	2			2				0	1			1
	Lisewo	2	3	1	6	8	2		10	3	1	1	5	2	4		6	7		1	8
	Malankowo				0	2	2		4				0		1		1				0

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

	Mgoszcz		2	2	4	2	1		3	1			1				0		1		1
	Piątkowo				0				0	2			2	1			1				0
	Pniewite	2	1		3	1			1		1	1	2	1			1		2		2
	Strucfoń	1			1				0				0				0				0
	Tytlewo	1			1				0				0				0				0
	Wierzbowo				0				0				0				0		1		1
	SUMA	11	8	5	24	19	9	1	29	14	2	2	18	5	6	0	11	11	7	1	19
Gmina Papowo Biskupie	Dubielno				0	1	1	1	3	2			2	2	1		3	1	1		2
	Fałęcin	1			1				0				0	1			1		1		1
	Firlus				0				0				0				0				0
	Folgowo				0				0		1		1		2		2				0
	Jeleniec				0				0	1			1				0	1			1
	Kucborek				0				0				0				0				0
	Niemczyk				0				0	1			1				0		1		1
	Nowy Dwór Król.	1	1		2				0				0		1		1				0
	Papowo Biskupie	7	2		9	1	2		3	4	1		5	4	1		5	1	1		2
	Staw				0				0				0				0	2			2
	Storlus				0				0				0				0	1			1
	Wrocławki				0				0	1			1				0				0
	Zegartowice				0				0	1			1		1		1	3			3
	Żygląd	2	1		3	1			1				0	3	1		4				0
SUMA	11	4	0	15	3	3	1	7	10	2	0	12	10	7	0	17	9	4	0	13	
Gmina Chełmno	Klamry	15	1		16	11			11	14			14	18			18	14	3		17
	Bieńkówka				0				0		1		1	1			1	1			1
	Borówno	1	1		2				0				0	3	1		4		2		2
	Brzozowo				0				0				0				0				0
	Dolne Wymiary	1			1				0				0	1			1				0
	Kałdus	1	2		3	4	2		6	4			4	5			5	3			3
	Kolno	5	1		6	5			5	2	1	1	4	5	1		6	4		1	5

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

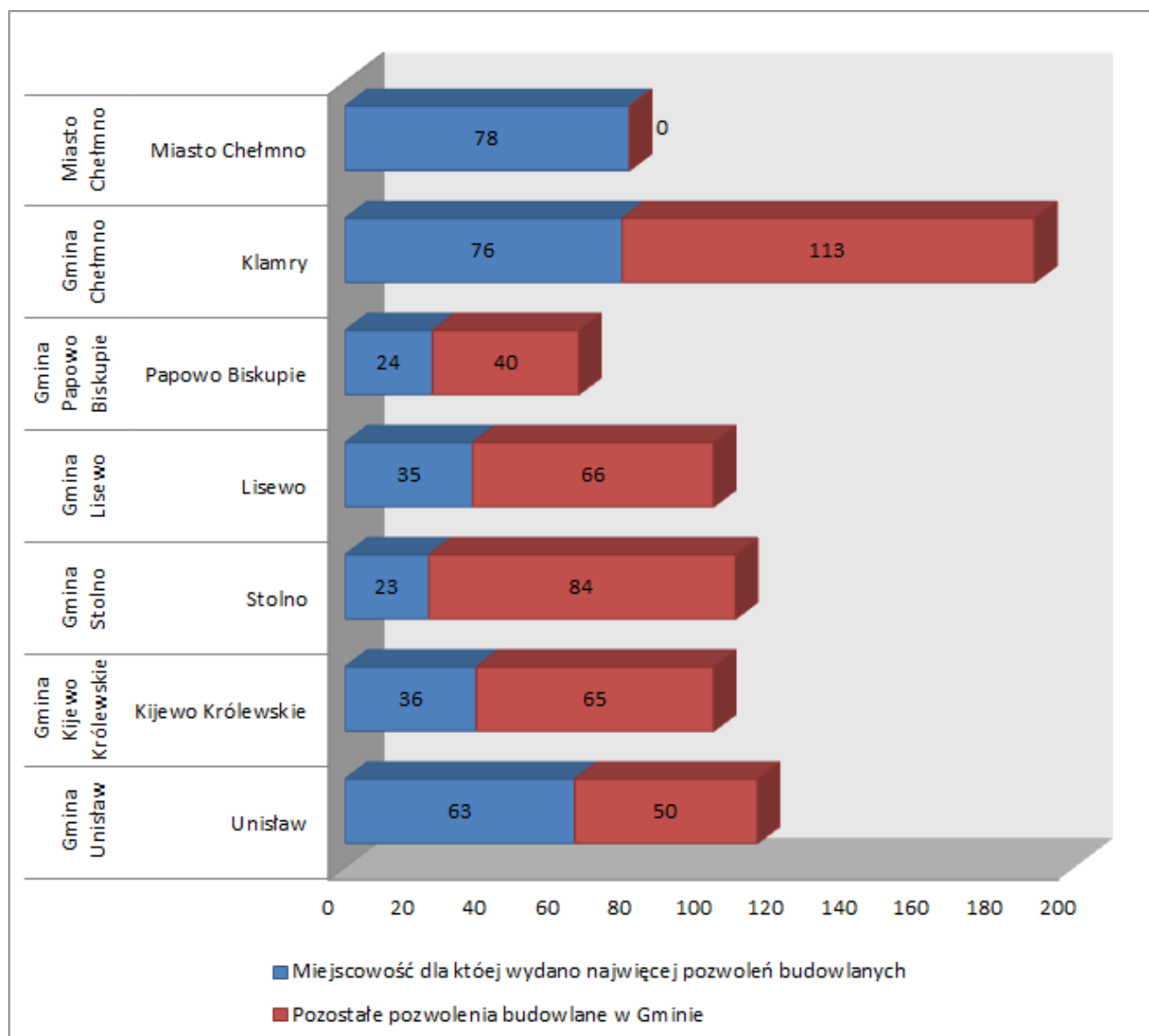
	Łęg	1	2		3	1			1				0				0			0	
	Małe Łunawy	1			1				0	1			1	3			3			0	
	Nowawieś Chełm.	4			4	3			3	1			1	1			1	1	1	2	
	Osnowo				0		1		1				0		1		1			0	
	Ostrów Świecki				0	1			1				0				0			0	
	Podwiesk	2			2	1			1	1			1	1	1	3	5	2	1	3	
	Różnowo				0				0				0				0			0	
	Nowe Dobra				0	4			4				0				0	1	1	2	
	Starogród	1	1		2	2	1		3				0				0	3	1	4	
	Dorposz Chełmiński				0		1		1				0				0			0	
	Wielkie Łunawy				0	1			1				0				0			0	
	Górne Wymiary				0	1			1				0				0			0	
		SUMA	32	8	0	40	34	5	0	39	23	2	1	26	38	4	3	45	29	9	1
Miasto Chełmno	Miasto Chełmno	14	10		24	11	4	1	16	8	2	1	11	9	6	1	16	8	3		11
	SUMA	14	10	0	24	11	4	1	16	8	2	1	11	9	6	1	16	8	3	0	11
Razem		128	46	10	184	111	32	7	150	98	30	12	140	95	34	6	135	91	42	11	144

Objaśnienia:

- A - budynki mieszkalne,
- B – budynki i obiekty gospodarcze,
- C – infrastruktura sportowa, inne.

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmnie

Wykres 8. Łączna liczba wydanych pozwoleń na budowę na terenie każdej z gmin Powiatu Chełmińskiego w okresie 2009-2013 z uwzględnieniem miejscowości o największej liczbie wydanych pozwoleń

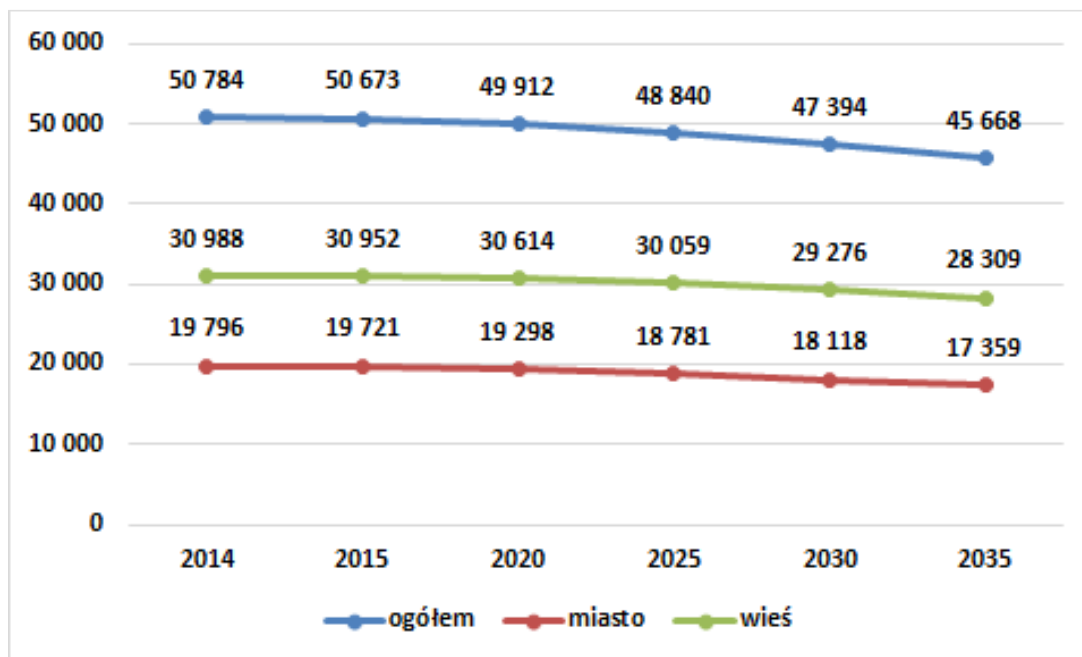

Źródło: Opracowanie własne

Prognoza liczby ludności Powiatu Chełmińskiego

Zgodnie z *Prognozą ludności dla powiatów i miast na prawach powiatu oraz podregionów na lata 2011-2035* udostępnioną przez GUS, do roku 2035 liczba ludności Powiatu Chełmińskiego przyjmie trend malejący. Liczba ludności zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich systematycznie będzie się zmniejszała. Prognozuje się, że do 2035 roku liczba ludności Powiatu Chełmińskiego zmniejszy się o 6 942 osoby (tj. o 13,2%) w stosunku do roku 2013. Spadek ten będzie spowodowany głównie zmniejszaniem się przyrostu naturalnego w wyniku starzenia się społeczeństwa i wzrostu zgonów, a także pogłębianiem się ujemnego salda migracji. Niniejsza prognoza nie uwzględnia natomiast innych czynników jak zaginięcia osób.

Wykres 9. Prognoza liczby ludności Powiatu Chełmińskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Prognozy ludności dla powiatów i miast na prawach powiatu oraz podregionów na lata 2011-2035*

Obserwowana w ciągu ostatnich kilku lat w skali kraju i Europy zmiana modelu rodziny (2+1) ? potwierdza, że coraz mniejszy jest udział rodzin wielodzietnych. Również migracje rodzin w celach zarobkowych pociągają za sobą spadek liczby dzieci na danym terenie. W związku z tym, Powiat Chełmiński powinien realizować działania zwiększające jego atrakcyjność osiedleńczą i inwestycyjną. Atrakcyjne warunki do zamieszkania mogą skutkować napływem nowych mieszkańców (w tym rodzin z dziećmi), dzięki czemu liczba uczniów w szkołach utrzyma się na poziomie zbliżonym do obecnego, a nawet wzrośnie. Z kolei atrakcyjne warunki inwestycyjne to szansa na nowe miejsca pracy, co zminimalizuje zjawisko migracji części mieszkańców poza teren Powiatu Chełmińskiego w celach zarobkowych.

4. Strefa gospodarcza

4.1. Rolnictwo

Dominującą formą gospodarki na terenie Powiatu Chełmińskiego jest rolnictwo (zwłaszcza na obszarze gmin wiejskich). W strukturze gruntów dominują użytki rolne, które stanowią 80,51% powierzchni Powiatu. Następnymi w kolejności są pozostałe grunty i nieużytki – 12,89%, natomiast lasy i grunty leśne zajmują 6,61% powierzchni Powiatu. Wśród użytków rolnych zdecydowaną przewagę wykazują grunty orne – 88,05%.

Tabela 12. Struktura gruntów Powiatu Chełmińskiego

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Powierzchnia	Udział % w powierzchni Powiatu
Powierzchnia użytków rolnych ogółem	ha	42 478	80,50%
- grunty orne	ha	37 403	88,05%
- sady	ha	419	0,99%
- łąki	ha	2 712	6,38%
- pastwiska	ha	1 944	4,58%
Lasy i grunty leśne	ha	3 487	6,61%
Pozostałe grunty i nieużytki	ha	6 797	12,89%
Powierzchnia powiatu ogółem	ha	52 762	100,00%

Źródło: Dane GUS

Tabela 13. Struktura gruntów w poszczególnych gminach Powiatu Chełmińskiego

Wyszczególnienie	Miasto Chełmno	Gmina Chełmno	Gmina Kijewo Królewskie	Gmina Lisewo	Gmina Papowo Biskupie	Gmina Stolno	Gmina Unisław
Powierzchnia użytków rolnych ogółem	46,32%	69,14%	90,22%	88,36%	91,37%	79,29%	77,02%
- grunty orne	79,60%	68,31%	92,29%	94,42%	96,85%	17,25%	84,66%
- sady	2,02%	1,40%	0,83%	0,68%	0,36%	0,53%	2,26%
- łąki	3,27%	21,08%	3,52%	1,82%	0,90%	2,34%	7,53%
- pastwiska	15,11%	9,22%	3,36%	3,07%	1,90%	3,01%	5,56%
Lasy i grunty leśne	4,04%	12,28%	1,97%	0,07%	0,53%	12,45%	8,57%
Pozostałe grunty i nieużytki	49,64%	18,59%	7,81%	11,57%	8,11%	8,26%	14,41%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Największy udział użytków rolnych w strukturze powierzchni posiadają gminy: Papowo Biskupie – 91,37% powierzchni całkowitej, Kijewo Królewskie – 90,22% powierzchni Gminy oraz Gmina Lisewo – 88,36% powierzchni. Gminy te posiadają, zatem charakter gmin najbardziej rolniczych w Powiecie Chełmińskim. Gminami najbardziej zalesionymi na terenie Powiatu są: Gmina Stolno, w której 12,45% powierzchni zajmują lasy i grunty leśne, Gmina Chełmno – 12,28% powierzchni zalesionej oraz Gmina Unisław – 8,57% powierzchni porośnięta przez lasy.

Na terenie Powiatu Chełmińskiego przeważają gleby urodzajne, w związku z tym użytki rolne stanowią około 80% całości gleb Powiatu. Gleby Powiatu charakteryzują się najwyższymi wskaźnikami jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Pod względem przydatności rolniczej

w całym regionie przeważa kompleks pszenny dobry, któremu towarzyszą kompleksy pszenne bardzo dobre i żytni bardzo dobry.

Gleby w Powiecie Chełmińskim charakteryzują się małym zanieczyszczeniem metalami ciężkimi. Są to gleby nadające się pod wszystkie uprawy ogrodnicze i rolnicze.

Rolnictwo Powiatu Chełmińskiego charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem gospodarstw rolnych, co tym samym wpływa na ich niską rentowność i opłacalność. Zgodnie ze spisem Rolnym przeprowadzonym w 2010 roku, na terenie Powiatu przeważają gospodarstwa rolne o powierzchni od 1 do 5 ha (stanowiły 23,3% wszystkich gospodarstw rolnych Powiatu), jednakże występują również duże gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha (18,7% gospodarstw rolnych Powiatu). Najmniejszy udział stanowią gospodarstwa o powierzchni od 10 do 15 ha (22,5%).

W strukturze zasiewów dominują zboża, ziemniaki i uprawy przemysłowe. Hoduje się tu głównie drób, trzodę chlewną i bydło.

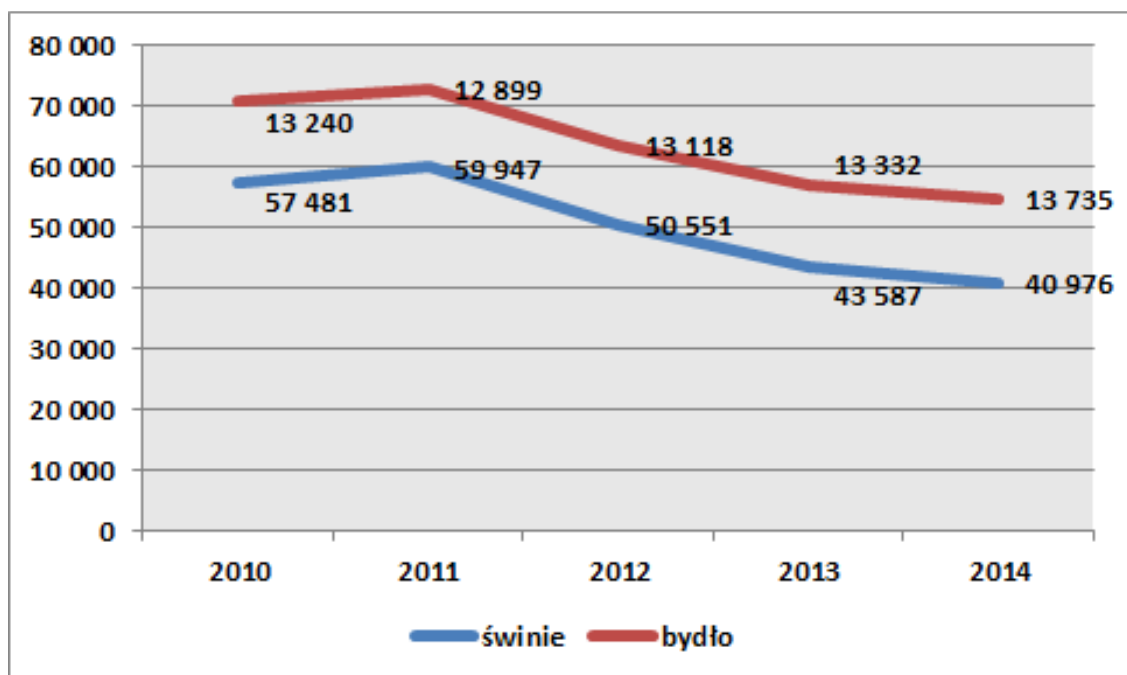
Analizując dane przedstawione w tabeli 14 przedstawiające hodowlę trzody chlewnej i bydła należy zauważyć, że więcej osób hoduje trzodę chlewną niż bydło (w 2014 roku liczba hodowanej trzody chlewnej stanowiła prawie trzykrotność liczby hodowanego bydła). Zarówno w przypadku trzody chlewnej jak i bydła, odnotowano spadek liczby stad w latach 2010-2014, natomiast zwiększeniu uległa jedynie liczba sztuk hodowanego bydła.

Tabela 14. Liczba trzody chlewnej i bydła hodowana na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2010-2014 (czerwiec)

Wyszczególnienie		2010	2011	2012	2013	2014	zmiana % 2014/2010
trzoda chlewna	liczba stad	1 609	1 538	1 519	1 408	1 367	-15,0%
	liczba sztuk	57 481	59 947	50 551	43 587	40 976	-28,7%
bydło	liczba stad	879	863	842	847	830	-5,6%
	liczba sztuk	13 240	12 899	13 118	13 332	13 735	3,7%

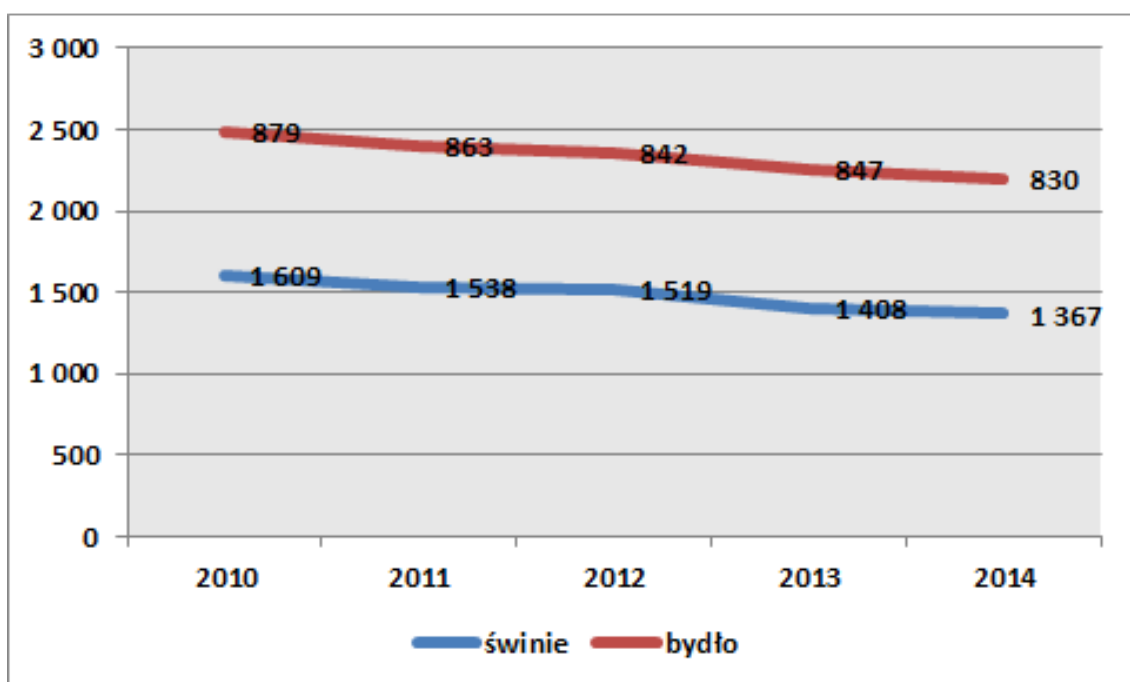
Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Wykres 10. Liczba sztuk hodowanego bydła i trzody chlewnej na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2010-2014

Źródło: Opracowanie własne

Wykres 11. Liczba stad hodowanego bydła i trzody chlewnej na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2010-2014

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 15. Liczba bydła i stad bydła w Powiecie Chełmińskim, województwie kujawsko-pomorskim oraz kraju (stan na 01.07.2014 r.)

województwo	powiat	liczba spójnego bydła	liczba niespójnego bydła	razem spójne i niespójne bydło	% spójnego bydła	liczba stad bydła	liczba stad z niespójnym bydłem	% stad ze spójnym bydłem
dolnośląskie Suma	-	118 796	1 339	120 135	98,89	9 131	479	94,75
kujawsko-pomorskie	aleksandrowski	20 119	28	20 147	99,86	1 025	21	97,95
kujawsko-pomorskie	brodnicki	43 538	120	43 658	99,73	1 898	51	97,31
kujawsko-pomorskie	bydgoski	15 979	39	16 018	99,76	743	30	95,96
kujawsko-pomorskie	Bydgoszcz	136	1	137	99,27	8	1	87,50
kujawsko-pomorskie	chełmiński	13 738	17	13 755	99,88	803	9	98,88
kujawsko-pomorskie	golubsko-dobrzyński	26 208	132	26 340	99,50	1 403	59	95,79
kujawsko-pomorskie	Grudziądz	109	0	109	100,00	14	0	100,00
kujawsko-pomorskie	grudziądzki	18 656	71	18 727	99,62	1 055	49	95,36
kujawsko-pomorskie	inowrocławski	33 451	155	33 606	99,54	1 461	59	95,96
kujawsko-pomorskie	lipnowski	36 604	60	36 664	99,84	2 704	53	98,04
kujawsko-pomorskie	m. Bydgoszcz	0	0	0	0,00	0	0	0,00
kujawsko-pomorskie	mogileński	19 920	96	20 016	99,52	807	55	93,18
kujawsko-pomorskie	nakielski	35 404	93	35 497	99,74	1 156	62	94,64
kujawsko-pomorskie	radziejowski	39 705	113	39 818	99,72	1 892	70	96,30
kujawsko-pomorskie	rypiński	36 393	181	36 574	99,51	1 998	104	94,79
kujawsko-pomorskie	sępoleński	20 026	73	20 099	99,64	865	38	95,61
kujawsko-pomorskie	świecki	22 689	119	22 808	99,48	1 363	79	94,20
kujawsko-pomorskie	Toruń	121	0	121	100,00	11	0	100,00
kujawsko-pomorskie	toruński	30 841	75	30 916	99,76	1 495	33	97,79
kujawsko-pomorskie	tucholski	17 432	39	17 471	99,78	1 042	30	97,12

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

kujawsko-pomorskie	wąbrzeski	17 886	7	17 893	99,96	865	6	99,31
kujawsko-pomorskie	Włocławek	66	4	70	94,29	21	1	95,24
kujawsko-pomorskie	włocławski	36 453	107	36 560	99,71	2 981	70	97,65
kujawsko-pomorskie	żniński	29 834	263	30 097	99,13	1 095	58	94,70
kujawsko-pomorskie Suma	-	515 308	1 793	517 101	99,65	26 705	938	96,49
lubelskie Suma	-	408 664	16 103	424 767	96,21	57 494	2 089	96,37
lubuskie Suma	-	85 763	847	86 610	99,02	3 857	227	94,11
łódzkie Suma	-	502 599	21 710	524 309	95,86	50 581	3 858	92,37
małopolskie Suma	-	219 581	8 802	228 383	96,15	57 998	1 421	97,55
mazowieckie Suma	-	1 272 195	59 703	1 331 898	95,52	104 470	9 269	91,13
opolskie Suma	-	126 891	880	127 771	99,31	6 875	449	93,47
podkarpackie Suma	-	113 321	271	113 592	99,76	34 905	128	99,63
podlaskie Suma	-	1 010 634	16 137	1 026 771	98,43	44 798	3 090	93,10
pomorskie Suma	-	221 293	1 862	223 155	99,17	15 022	760	94,94
śląskie Suma	-	140 359	5 609	145 968	96,16	15 041	935	93,78
świętokrzyskie Suma	-	198 816	6 377	205 193	96,89	39 569	2 154	94,56
warmińsko-mazurskie Suma	-	521 254	3 134	524 388	99,40	21 549	1 455	93,25
wielkopolskie Suma	-	972 484	17 952	990 436	98,19	47 010	4 852	89,68
zachodniopomorskie Suma	-	115 694	549	116 243	99,53	5 403	184	96,59
Suma końcowa	-	6 543 652	163 068	6 706 720	97,57	540 408	32 288	94,03

Objaśnienia:

- stado spójne – tj. o spójnej historii w Centralnej Bazie Danych Systemu IRZ

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli 15, na dzień 1 lipca 2014 r. na terenie Powiatu Chełmińskiego zarejestrowanych było 13 755 szt. bydła spójnego i niespójnego zgrupowanego w 803 stadach. Należy podkreślić, że Powiat Chełmiński plasuje się na 6 pozycji od końca wśród powiatów województwa kujawsko-pomorskiego pod względem liczby hodowanego bydła. Liczba hodowanego tu bydła stanowiła zaledwie 2,7% hodowli całego województwa. Oznacza to, że Powiat Chełmiński to obszar o mniejszej intensywności hodowli rolniczej w stosunku do pozostałych terenów województwa. Natomiast samo województwo kujawsko-pomorskie zajmuje 6 pozycję wśród wszystkich województw pod względem liczby hodowanego bydła, co potwierdza typowo rolniczy charakter i potencjał województwa.

Za główne zagrożenie środowiska wynikające z prowadzenia gospodarki rolnej należy uznać zanieczyszczenie obszarowe środowiska glebowego i wód podziemnych w wyniku niewłaściwego stosowania nawozów i środków ochrony roślin oraz niewłaściwe użytkowanie gruntów ułatwiające erozję i degradację.

4.2. Pozarolnicza działalność gospodarcza

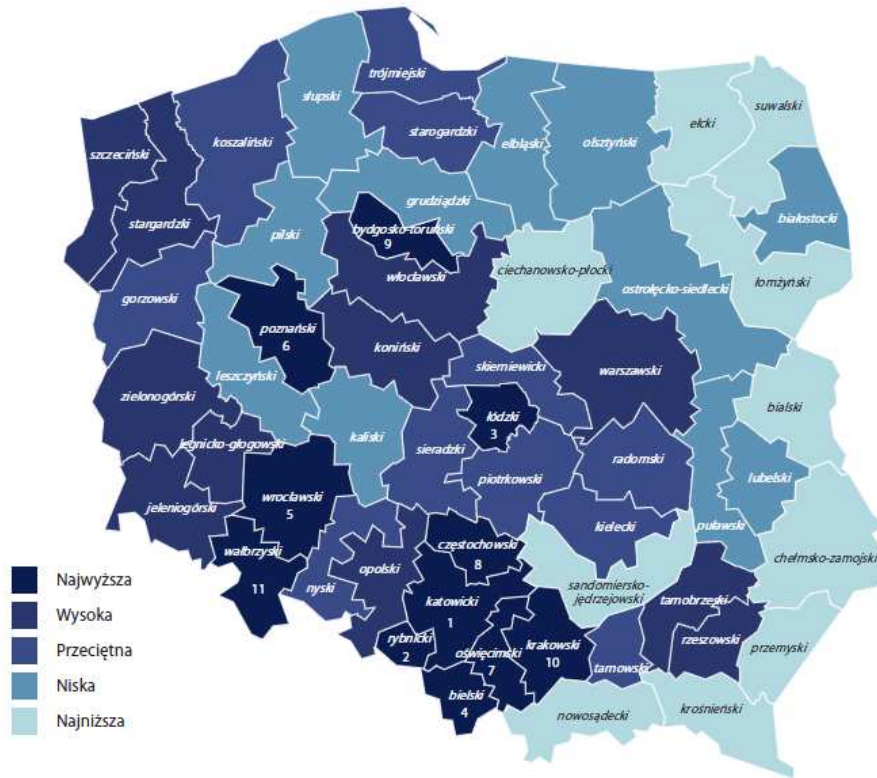
Województwo kujawsko-pomorskie, jako całość nie jest wysoko oceniane w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej województw. Przykładem tego może być 10 (na 16 możliwych) miejsce w rankingu *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013* zrealizowanym przez Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych. Należy podkreślić, że w 2012 roku województwo kujawsko-pomorskie zajmowało 9 miejsce w niniejszym rankingu. Z przedstawionych poniżej map obrazujących ranking atrakcyjności inwestycyjnej podregionów dla działalności przemysłowej, usługowej i zaawansowanej technologicznie wynika, że podregion grudziądzki (do którego należy m.in. Powiat Chełmiński) charakteryzuje się:

- niską atrakcyjnością inwestycyjną dla działalności przemysłowej,
- wysoką atrakcyjnością inwestycyjną dla działalności usługowej,
- niską atrakcyjnością inwestycyjną dla działalności zaawansowanej technologicznie.

Z przedstawionych poniżej map wynika również, że podregion grudziądzki sąsiaduje bezpośrednio z subregionem bydgosko-toruńskim, który w ww. trzech klasyfikacjach zajmuje czołowe miejsce w pierwszej 10.

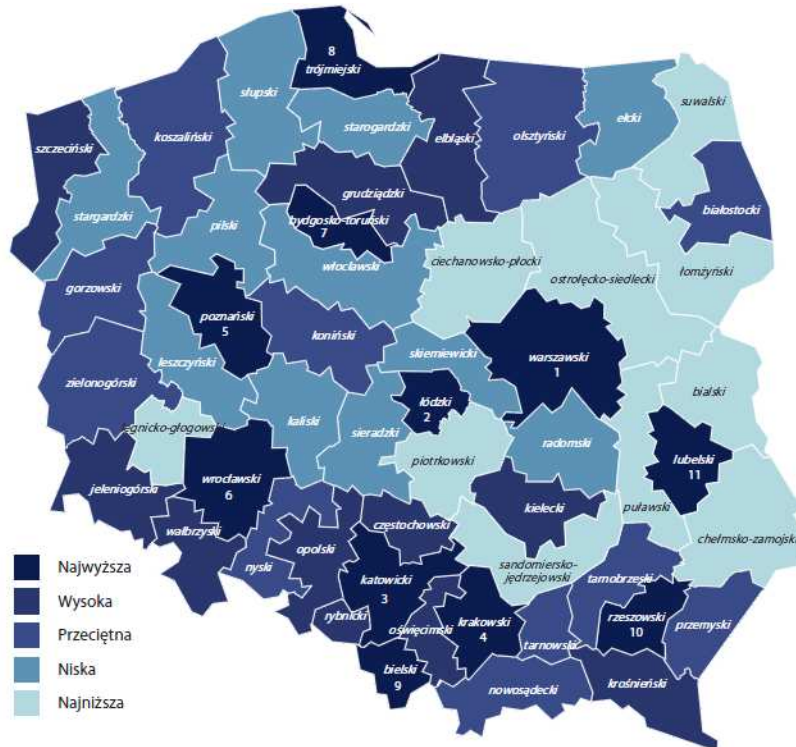
Należy również podkreślić, że spośród 57 dużych inwestycji bezpośrednich obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ) w 2013 roku jedynie 2 ulokowane zostały w województwie kujawsko-pomorskim.

Rysunek 5. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów dla działalności przemysłowej w 2013 roku

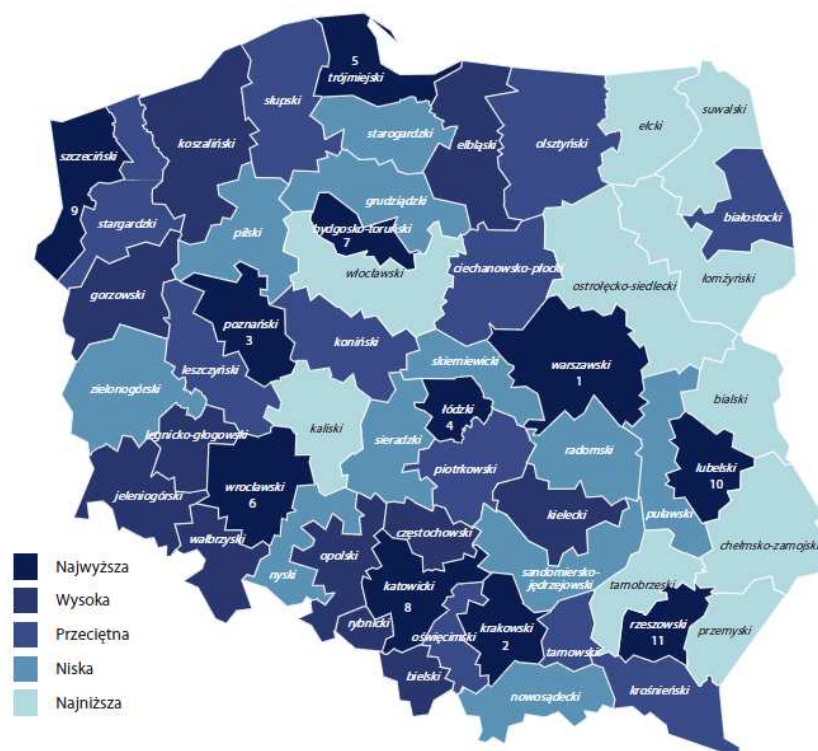
Źródło: „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013”, IBnGR

Rysunek 6. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów dla działalności usługowej w 2013 roku

Źródło: „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013”, IBnGR

Rysunek 7. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów dla działalności zaawansowanej technologicznie w 2013 roku

Źródło: „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013”, IBnGR

Tabela 16. Podmioty gospodarcze na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2008-2013 [podm. gosp]

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
podmioty gospodarki narodowej ogółem	3 232	3 358	3 458	3 451	3 538	3 614
sektor publiczny - ogółem	172	172	171	169	182	181
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	100	99	100	97	108	105
sektor publiczny - spółki handlowe	3	3	3	2	2	2
sektor publiczny - państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, gospodarstwa pomocnicze	1	1	0	-	-	-
sektor prywatny - ogółem	3 060	3 186	3 287	3 282	3 356	3 433
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	2 406	2 529	2 591	2 567	2 609	2 661
sektor prywatny - spółki handlowe	129	132	143	153	158	163
sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	34	35	36	35	36	37
sektor prywatny - spółdzielnie	37	38	39	39	39	39
sektor prywatny - fundacje	7	9	12	12	12	14
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	130	131	134	134	136	140

Źródło: Dane GUS

Na terenie Powiatu Chełmińskiego na koniec 2013 roku działało 3 614 podmiotów gospodarczych, z czego 5% w sektorze publicznym, zaś 95% w sektorze prywatnym.

Liczba podmiotów gospodarczych na obszarze Powiatu w badanym okresie zwiększyła się o 11,8%, z czego 9 nowych podmiotów gospodarczy przybyło w sektorze publicznym, a w sektorze prywatnym - 373 podmiotów.

Największy udział posiadają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (w 2013 roku stanowiły one 77,5% podmiotów sektora prywatnego). Następnymi w kolejności pod względem liczebności są spółki handlowe – 4,7% podmiotów oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne – 4,1% podmiotów sektora prywatnego.

Podstawowym wskaźnikiem aktywności gospodarczej danej jednostki terytorialnej jest liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisana do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców. W Powiecie Chełmińskim w 2012 roku wskaźnik ten kształtował się na poziomie 671 i był on niższy od wskaźnika dla kraju i województwa kujawsko-pomorskiego. Wynika to m.in. z dużego udziału gmin rolniczych w strukturze Powiatu oraz z małej liczby ośrodków miejskich, w których to głównie rozwija się przedsiębiorczość.

Tabela 17. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Polska	985	981	1 015	1 004	1 032
Województwo kujawsko-pomorskie	929	880	886	879	897
Powiat chełmiński	628	653	655	654	671

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Analizując działalność gospodarczą w każdej z gmin Powiatu Chełmińskiego należy zauważyć, że najwięcej podmiotów gospodarczych całego Powiatu funkcjonuje w Mieście Chełmno – 49,8% w 2013 roku. Następnymi gminami w kolejności pod względem liczby przedsiębiorstw są: Gmina Unisław – 14,2%, Gmina Chełmno – 8,2% oraz Gmina Stolno – 8,1% podmiotów gospodarczych Powiatu Chełmińskiego. Taka struktura podmiotów gospodarczych wynika z charakteru tych gmin – Miasto Chełmno to gmina miejska, na terenie, której rozwija się głównie przedsiębiorczość.

Spośród wszystkich gmin Powiatu Chełmińskiego, na terenie każdej z nich nastąpił wzrost liczby podmiotów gospodarczych na przestrzeni lat 2008-2013.

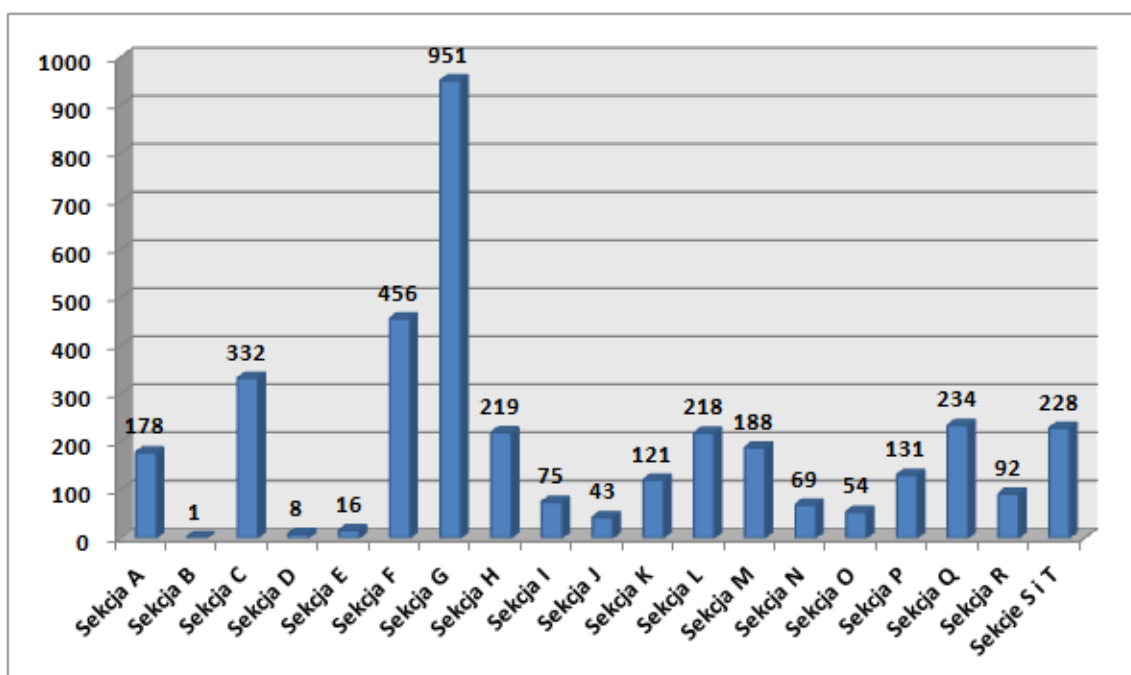
Tabela 18. Podmioty gospodarcze na terenach poszczególnych gmin Powiatu Chełmińskiego w latach 2008 i 2013

Wyszczególnienie	Liczba podmiotów gospodarczych		Liczba podmiotów gospodarczych wg sektorów własności w 2013 roku	
	2008	2013	sektor publiczny	sektor prywatny
Miasto Chełmno	1 696	1 798	101	1 697
Gmina Chełmno	218	297	7	290
Gmina Kijewo Królewskie	211	247	10	237
Gmina Lisewo	219	261	12	249
Gmina Papowo Biskupie	170	204	9	195
Gmina Stolno	269	292	29	263
Gmina Unisław	449	515	13	502
RAZEM Powiat Chełmiński	3 232	3 614	181	3 433

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Zgodnie z wykresem 12, prywatna działalność gospodarcza prowadzona na terenie Powiatu Chełmińskiego koncentruje się głównie na: handlu hurtowym i detalicznym (ok. 26,3% wszystkich podmiotów gospodarczych), budownictwie (12,6%) oraz przetwórstwie przemysłowym (9,2%).

Wykres 12. Struktura działalności gospodarczej na terenie Powiatu Chełmińskiego w 2013 r. wg sekcji PKD 2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Legenda:

A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
B	Górnictwo i wydobywanie
C	Przetwórstwo przemysłowe
D	Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
E	Dostawa wody.; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
F	Budownictwo
G	Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
H	Transport i gospodarka magazynowa
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
J	Informacja i komunikacja
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalności wspierająca
O	Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne
P	Edukacja
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
S	Pozostała działalność usługowa
T	Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
U	Organizacje i zespoły eksterytorialne

Analizując strukturę działalności gospodarczej prowadzonej w poszczególnych gminach Powiatu Chełmińskiego (tabela 19) należy zauważyć, że:

- największy udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych Powiatu Chełmińskiego w analizowanych sektorach posiada Miasto Chełmno;
- najwięcej podmiotów gospodarczych w każdej gminie Powiatu Chełmińskiego prowadzi działalność w zakresie handlu hurtowego i detalicznego;
- istotnym sektorem rozwoju przedsiębiorczości na terenie każdej z analizowanych gmin Powiatu stanowi również budownictwo.

Tabela 19. Struktura działalności gospodarczej w gminach Powiatu Chełmińskiego w 2013 r. wg sekcji PKD 2007

Wyszczególnienie	ogółem	rolnictwo	przetwórstwo przemysłowe	budownictwo	handel	transport i gospodarka magazynowa	opieka zdrowotna i pomoc społeczna
Miasto Chełmno	1 798	25	145	190	492	85	155
Gmina Chełmno	297	34	35	45	68	21	17
Gmina Kijewo Królewskie	247	17	32	25	70	14	8
Gmina Lisewo	261	21	22	43	71	21	13
Gmina Papowo Biskupie	204	17	19	38	46	15	8
Gmina Stolno	292	28	28	33	64	29	12
Gmina Unisław	515	36	51	82	140	34	21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

W celu rozwoju przedsiębiorczości właściwe jest dalsze podejmowane działań na rzecz:

- poprawy lokalnego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości;
- rozpowszechnianie informacji na temat szkoleń oraz fundacji i stowarzyszeń wspierających rozwój przedsiębiorczości;
- integracji środowisk biznesowych i ich współpracy z samorządem powiatowym.

4.3. Turystyka

Teren Powiatu Chełmińskiego to obszar atrakcyjny turystycznie.

Zarówno Chełmno, jak i gminy wiejskie Powiatu, obfitują w liczne osobliwości przyrodnicze oraz cenne obiekty kulturowe, będące pozostałością wielowiekowej, bogatej historii ziemi chełmińskiej.

Przy podjęciu odpowiednich działań inwestycyjnych w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej teren Powiatu może stać się atrakcyjnym miejscem do wypoczynku oraz uprawiania aktywnej turystyki. Obecnymi atutami Powiatu mogąymi sprzyjać rozwojowi turystyki są:

- korzystne położenie w aspekcie historycznym – historyczna Ziemia Chełmińska;

- korzystne położenie z punktu widzenia osi hydrograficznej, którą tworzy rzeka Wisła oraz jej dopływy: rzeka Browina oraz Kanał Starogrodzki;
- walory i zasoby ekologiczne w postaci rezerwatów i pomników przyrody, stosunkowo dobry stan czystości środowiska przyrodniczego;
- zabytki kultury materialnej (kościół, zespoły pałacowo-parkowe, wykopaliska archeologiczne);
- imprezy kulturalne o znaczeniu regionalnym i krajowym organizowane przez poszczególne gminy Powiatu;
- baza sportowo - rekreacyjna (basen, boiska, sale gimnastyczne, ścieżki rowerowe, liczne miejsca do grilla i wypoczynku);
- istniejąca baza noclegowa, tj. hotele, kwatery prywatne, gospodarstwa agroturystyczne.

Bliskie położenie Chełmna przy trasie szybkiego ruchu (Gdańsk - Toruń - Łódź) powoduje, że nie ma tu problemów komunikacyjnych z dostaniem się do ważniejszych miejscowości turystycznych na terenie Powiatu. Dużym powodzeniem cieszy się ostatnio również turystyka rowerowa po szlakach wytyczonych przez Zespół Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego.

Działalność promocyjna Powiat, prowadzona przez Starostwo Powiatowe koncentruje się przede wszystkim na:

- opracowaniu i rozpowszechnianiu materiałów promocyjno-informacyjnych;
- promowaniu potencjału kulturalnego, gospodarczego i turystycznego Powiatu poprzez współorganizowanie, współfinansowanie imprez i uroczystości o charakterze powiatowym i regionalnym;
- udziale w krajowych i międzynarodowych targach turystycznych;
- podejmowaniu działań na rzecz wspierania rozwoju przedsiębiorczości i III sektora – organizacji pozarządowych.

Miasto Chełmno

Prawdziwą perłę Powiatu stanowi miasto Chełmno, nazywane „polskim Carcassonne”. Malowniczo położone na skarpie wiślanej, do dziś zachowało sylwetkę grodu średniowiecznego. Najważniejszymi zabytkami są: prawie w całości zachowane, mury miejskie (2270 m) z przełomu XIII/XIV w., szachownicowy układ ulic, gotyckie kościoły oraz kamienice mieszczańskie. W centrum znajduje się jeden z największych rynków średniowiecznych w Polsce, z głównym zabytkiem miasta – gotycko - renesansowym ratuszem. Również gminy sąsiadujące z Chełmnem obfitują w cenne obiekty kulturowe, będące pozostałością wielowiekowej historii ziemi chełmińskiej. Należy tu wymienić m.in.: ruiny zamku krzyżackiego w Papowie Biskupim z XIII/XIV w., kościół parafialny w Kijewie

Królewskim, barokowy kościół w Starogrodzie, zespół dworsko-pałacowy oraz kościół w Wabczu.

Chełmno nazywane jest „Miastem Zakochanych” a to za sprawą przechowywanej od stuleci w kościele farnym pw. Wniebowzięcia NMP – relikwii św. Walentego i odnowionego po 200 latach, kultu św. Walentego. Stąd od 2002 r. organizowane są tu jedyne w Polsce, tak huczne, obchody Dnia Świętego Walentego zwane „Walentynkami Chełmińskimi”. Podczas „Walentynek Chełmińskich”, w kościele farnym można oglądać relikwię św. Walentego oraz uczestniczyć w mszy świętej dla par zakochanych i obchodzących jubileusze małżeńskie. W tym dniu tradycyjnie, na płycie rynku odbywają się koncerty zespołów muzycznych oraz Festiwal Piosenki Miłosnej. Układane jest też wielkie serce z zapalonych lampionów, które w 2003 r. wpisane zostało do „Polskiej Księgi Rekordów i Osobliwości”. Chełmińscy piekarze i cukiernicy przygotowują „bułeczki walentynkowe z lubczykiem” oraz inne wyroby cukiernicze w kształcie serc, a odbywający się tego dnia Jarmark św. Walentego wprowadza dodatkowo szczególną walentynkową atmosferę.

Najważniejszym wyróżnieniem turystycznym jest uznanie przez Polską Organizację Turystyczną w 2008 roku Chełmna - Miasta Zakochanych, Najlepszym Produktem Turystycznym Polski, a także Najlepszym Produktem Turystycznym Województwa Kujawsko-Pomorskiego przez Kujawsko - Pomorską Organizację Turystyczną.

Chełmno to miasto, które odegrało ważną rolę nie tylko w historii Polski, ale i Zakonu Krzyżackiego, planującego początkowo tu stolicę swojego państwa. To również stolica historycznej ziemi chełmińskiej, wzmiankowana w dokumentach już w 1065 r., lecz jego historia sięga czasów wcześniejszych. Z początkami Chełmna związana jest wczesnośredniowieczna osada na Górze św. Wawrzyńca w Kałdusie (4 km), do której dotarli również Wikingowie, oraz miejscowość Starogród (7 km), siedziba pierwszym komturii krzyżackiej zwanej chełmińską.

Najważniejszymi atrakcjami Chełmna są unikatowe średniowieczne zabytki. Wśród nich należy wymienić: w pełni zachowany układ urbanistyczny miasta, mury obronne o dł. 2 270 m; gotycko-renesansowy ratusz – obecnie siedziba Muzeum Ziemi Chełmińskiej, z wzorcem średniowiecznej miary długości tzw. „prętem chełmińskim” (dł. 4,35 m) oraz sześć gotyckich kościołów i dawny, cystersko - benedyktyński zespół klasztorny. Wartość tej przepięknej, zabytkowej starówki Chełmna zaakcentował jej wpis w 2005 roku na Listę Pomników Historii Prezydenta RP.

Symbolem miasta jest dominująca ponad doliną Wisły przepiękna panorama miasta, którą można podziwiać, dzięki położeniu miasta na dziewięciu wzgórzach, ze wszystkich stron świata. Dzięki tarasowi widokowemu na wieży kościoła farnego, udostępnionemu dla zwiedzających w 2007 r., można z samego centrum Chełmna zachwycać się widokiem na średniowieczny szachownicowy układ ulic miasta i panoramę doliny Wisły.

W nawiązaniu do średniowiecza powstały w Chełmnie dwie atrakcje turystyczne: Park Miniatur Zamków Krzyżackich w okolicy Bramy Grudziądzkiej oraz Średniowieczna Osada Rycerska przy ul. Kościelnej. Miłośnicy gotyckiej architektury znajdą Chełmno na Europejskim Szlaku Gotyku Ceglanego, Szlaku Kopernikowskim czy też w Związku Hanzeatyckim.

Podczas pobytu w Chełmnie można połączyć zwiedzanie średniowiecznej starówki Chełmna z uprawianiem turystyki aktywnej. Liczne szlaki rowerowe i piesze, przebiegające w okolicy Chełmna jak i przez samo miasto pozwalają na rozwój turystyki pieszej i rowerowej, ale i nowych popularnych form jak Nordic Walking. Położenie miasta nad Wisłą umożliwia uprawianie turystyki wodnej m. in. kajakowej. Dla miłośników Geocaching-u przygotowano m.in. trasę zwiedzania pt. „Serce miasta zakochanych”.

Chełmno znajduje się na terenie Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego. Miłośnicy przyrody i powrotu do tradycji znajdą tu różnorodność flory i fauny, ale również bogactwo dawnej architektury oraz smaku ponownie odkrywanych tu dawnych potraw.

Okolice Chełmna i doliny Wisły, w połączeniu z warunkami atmosferycznymi, to doskonałe tereny umożliwiające uprawianie sportów lotniczych np. paralotniarstwa. Dzięki lotom turystycznym oferowanym przez działający w Watorowie Ośrodek Szkolenia Lotniczego, turyści mogą podziwiać piękno Chełmna i Ziemi Chełmińskiej z innej perspektywy. Na uprawianie narciarstwa zimą pozwala stok narciarski w okolicznym Unistawiu. Spacerując po chełmińskiej starówce warto zatrzymać się na chwilę, przysiąść na „ławeczkach dla zakochanych” znajdujących się w tutejszych parkach, a z tej przed budynkiem Urzędu Miasta można wysłać „Pozdrowienia na żywo” z Chełmna - miasta zakochanych.

Szlaki piesze:

- **czerwony – „Zamków i miejsc martyrologii” - 40 km - szlak pieszy:** Chełmno- Klamry (mogiła Polaków pomordowanych przez Niemców w 1939 r., fort twierdzy Chełmno z pocz. XX w.) - Rybieniec (dwór z XIX/XX w.) - Stolno (fort twierdzy Chełmno z pocz. XX w.)- Małe Czyste (fort twierdzy Chełmno z XX w.)- Wielkie Czyste (kościół gotycki z XIII w.) - Storlus (dwór klasycystyczny z XIX w.)- Papowo Biskupie (ruiny zamku krzyżackiego i kościół gotycki z XIII/XIV w.)- Wrocławki (zespół parkowo-dworski z XVIII/XIX w.) - Dubielno (dwór z XIX w.) - Lipienek (relikty zamku krzyżackiego z XIV w.; dwór późnoklasycystyczny i park z XIX w.) – Komnatowo;
- **żółty – „Rezerwatów chełmińskich” - 46 km - szlak pieszy;** Chełmno – Góra św. Wawrzyńca w Kałdusie (pierwsze Chełmno, grodzisko wczesnośredniowieczne z XI w.; rezerwat stepowy m.in. ostnicy Jana, ostnicy włosowatej, pierwiosnka lekarskiego) - Starogród (miejsce drugiej lokacji Chełmna, z 1754 r. zbudowany na fundamentach

- kościół gotyckiego, wzgórze po zamku krzyżackim) – Kiełp (dworek z XIX w.; fort twierdzy Chełmno z pocz. XX w.) - Zbocza Płutowskie (rezerwat stepowy: kserotermiczne zbiorowiska murowowe zaroślowe; miłek wiosenny, ostnica włosowata, ostnica Jana, zawilec wielokwiatowy) - Parów Płutowski (pomnik w miejscu kaźni Polaków pomordowanych przez hitlerowców w 1939 r.) - Płutowo (spichlerz z XIX w., dwór i park krajobrazowy z XIX w., 15 gatunków drzew, w tym 200-letni cis pospolity) – Szymborno(zespół dworsko-parkowy z XIX w.) - Gołoty (stara karczma z XVIII w. pod nr 14; aleja 113 drzew objętych ochroną m.in. dęby, klony, jawory, jesiony) - Unisław (grodzisko wyżynne koliste, kościół gotycki z pocz. XIII w., wzgórze po zamku krzyżackim) – Raciniewo (zespół dworsko-parkowy z XIX w., 21 gatunków drzew m.in. paklon i jarzab szwedzki) - Gzin - Linie - Dąbrowa Chełmińska, „Gapie Góry” – Reptowo - Las Mariański – Ostromecko) - Wielka Kępa Ostromecka;
- **żółty** – „**Chełmińskie Osty**” - **10 km** - **szlak pieszy**: Papowo Biskupie – Kucborek (dworek z pocz. XX w.) - Bielczyny;
  - **zielony** – „**Starego Chełmna**” - **16 km** - **szlak pieszy**: Chełmno – Kępa Panieńska (rezerwat przyrody „Ostrów Panieński” łągu wiązowo-jesionowego z klonem polnym zw. paklonem) - J. Starogrodzkie - Góra św. Wawrzyńca w Kałdusie- Starogród- Kałdus- Uść – Chełmno;
  - **niebieski** – „**Mestwina**” - **9 km**- **szlak pieszy**: Chełmno- Głogówko Królewskie – Żurawia Kępa - Świecie Zamek;
  - **niebieski** – „**Bierzgłowski**” - **20 km** - **szlak pieszy**; Unisław - Raciniewo - Siemoń - Słomowo - Bierzgłowo - Zamek Bierzgłowski;
  - **czarny** – „**Panoramy Chełmna**” - **8 km** - **szlak pieszy**: Chełmno - Uść - Brzozowo - Osnowo - Dworzyska – Chełmno;
  - **czarny** – „**Historii Unisławia**” - **2 km**- **szlak pieszy**: Unisław (PKP) - Unisław (Góra Zamkowa) - Unisław (grodzisko);
  - **czarny** – „**Pamięci września 1939 r.**” - **2 km** - **szlak pieszy**: Płutowo – Zbocza Płutowskie (rezerwat stepowy: kserotermiczne zbiorowiska murowowe zaroślowe; miłek wiosenny, ostnica włosowata, ostnica Jana, zawilec wielokwiatowy) - Parów Płutowski (pomnik w miejscu kaźni Polaków pomordowanych przez hitlerowców w 1939 r.) - Płutowo (spichlerz z XIX w., dwór z XIX w., 15 gatunków drzew, w tym 200-letni cis pospolity);
  - **czarny** – „**Ofiar 1939 r.**” - **3 km** - **szlak pieszy**: Małe Czyste – Dorposz Szlachecki/żwirownia (pomnik ku czci mieszkańców okolic pomordowanych przez hitlerowców w 1939; dworekz XVIII/XIX w., fort twierdzy Chełmno z pocz. XX w.)

Szlaki rowerowe i samochodowe:

- **Europejski Szlak Gotyku Ceglanego (trasa rowerowa, piesza i samochodowa) – ok. 1.600 km** – trasa: Dania, Niemcy, Polska (Chełmno), Rosja, Litwa, Łotwa, Estonia;
- **Euro Route R1 Międzynarodowa Trasa Rowerowa:** Portugalia – Francja – Niderlandy – Rosja: Salno, Janowo Bydgoszcz, Samociążek, Koronowo, Gruczno, Głogówek, Chełmno, Biały Bór Grudziądz w kierunku Kwidzyna;
- **zielony - dokoła Doliny Wisły - 88 km - szlak rowerowy:** Myślęcinek - Nowy Fordon - Topolno - Gruczno - Chełmno - Ostromecko – Fordon;
- **czarny - „Dolina Dolnej Wisły”- 470,9 km - szlak rowerowy:** Cierpice - Bydgoszcz Wschód (49,7 km)- Bydgoszcz Wschód - Świecie (59,3 km), Świecie - Nowe (58,7 km); Nowe - Gniew (41,4 km) Gniew - most na Wiśle koło Tczewa (33,0 km)most na Wiśle koło Tczewa - Kwidzyn (55,0 km) Kwidzyn - Grudziądz (50,9 km)Grudziądz - Chełmno (44,9 km) Chełmno - Ostromecko (46,6 km)Ostromecko - Zamek Bierzgłowski (31,4 km);
- **czerwony Toruń - Chełmno - 60 km - szlak rowerowy:** Toruń - Świerczynki - Zamek Bierzgłowski - Bierzgłowo - Łążyn - Siemoń - Unisław - Płutowo - Starogród – Chełmno;
- **Wiślana Trasa Rowerowa w Województwie Kujawsko-Pomorskim, długość: 210 km** - odc. prawobrz, **244 km** - odc. lewobrzeżny. Przebieg trasy: odcinek prawobrzeżny- Dobrzyń nad Wisłą, Toruń, Chełmno, Grudziądz; odcinek lewobrzeżny - Włocławek, Bydgoszcz, Świecie; Część lewobrzeżna (Świecie - Włocławek): Część prawobrzeżna (Dobrzyń - Grudziądz).
- **Geocaching: trasa pt. „Serce miasta zakochanych”** - utworzona przez Urząd Miasta Chełmna.

Gmina Chełmno

Znaczna część obszaru Gminy położona jest w granicach Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego czyniąc ten obszar atrakcyjnym pod względem przyrodniczym. Przez Gminę przebiegają liczne szlaki m.in. „Wiślana Trasa Rowerowa”, „Szlak gotyckich świątyń”, „Pierścień fortyfikacji”, „Rezerwatów przyrody” i inne. Na terenie Gminy funkcjonują gospodarstwa agroturystyczne. W Gminie Chełmno warto zobaczyć:

- **„Starogród Wieś Średniowiecznych Tradycji”** – miejsce pierwszej lokalizacji Miasta Chełmna, znajdują się tutaj m.in. Góra Zamkowa – pozostałość po zamku krzyżackim, z tarasem widokowym na Dolinę Dolnej Wisły, kościół późnobarokowy z 1754 r., fragment Twierdzy Chełmno – schron amunicyjny. Odwiedzając tą miejscowość mogą również skosztować licznych produktów tradycyjnych, w tym powideł z Doliny Dolnej Wisły;
- **Wielkie Łunawy** – w tej miejscowości znajduje się cmentarz pomennonicki, kościół z 1855r, malownicza, atrakcyjna pod względem przyrodniczym ścieżka ekologiczna. Na

całym terenie Gminy występują elementy z czasów osadnictwa holenderskiego (stare chaty, cmentarze);

- **Rezerваты przyrody:** „Ostrów Panieński”, „Góra św. Wawrzyńca”, „Zbocza Płutowskie” i „Łęgi na Ostrowie Panieńskim”.

Atrakcyjne położenie, park krajobrazowy i sąsiedztwo Chełmna sprawia, że Gmina jest atrakcyjnym miejscem do odwiedzania i osiedlania się na stałe.

Gmina Stolno

Wizytówką Gminy są zabytkowe zabudowania pałacowe, parki dworskie, dworki rycerskie i inne obiekty. Atrakcją są trzy murowane kościoły gotyckie, które powstały na przełomie XII i XIII wieku. Wielką atrakcją turystyczną Gminy Stolno jest zespół fortyfikacji Twierdzy Chełmno datowany na początek XX w.

W Gminie Stolno znajduje się wiele stanowisk archeologicznych, w tym 2 grodziska: wczesnośredniowieczne w miejscowości Wabcz i późnośredniowieczne w Sarnowie. Gmina posiada także wiele obiektów o wysokiej wartości kulturowej. Grodzisko późnośredniowieczne w Sarnowie położone jest przy drodze prowadzącej z Sarnowa do pobliskich Pilewic. Badania archeologiczne przeprowadzone na grodzisku w 1989 roku wykazały, że gród użytkowany był w XIV wieku. W odległości 900 m od wsi Wabcz znajduje się grodzisko o lokalnej nazwie Poganka. Jest to grodzisko wczesnośredniowieczne. Z Poganką związana jest legenda o pięknej córce pogańskiego wodza, która zmarła lub zginęła w dramatycznych okolicznościach i została pochowana w obrębie samego grodziska, rzekomo w miejscu, gdzie dziś rosną okazałe dęby. Ma, więc grodzisko w Wabczu swoją damę, która strzeże jego tajemnic. Z terenem Gminy Stolno związane są losy wielu historycznych postaci. Przykładem jest gen. Józef Haller - dowódca II Brygady Legionów Polskich, który mieszkał we dworze w Gorzuchowie wraz z rodziną w latach 1932-1939. Do innych sławnych postaci zamieszkujących na terenie Gminy Stolno należeli także: członkowie Towarzystwa Jaszczurczego - Mikołaj z Pilewic i Jakub z Kobył, generał Franciszek Zieliński (postać związana z Robakowem), Mieczysław Łyskowski - sędzia powiatowy z 1852 roku, zaangażowany działacz społeczno-narodowy (postać związana z miejscowością Obory).

Gmina Stolno usytuowana jest w północnej części Powiatu Chełmińskiego - na zachodnich krańcach Pojezierza Chełmińskiego. Obszar ten obejmuje część historycznej Ziemi Chełmińskiej. Gmina od północy graniczy z miejską i z wiejską gminą Chełmno, od południa z gminami Lisewo i Papowo Biskupie, a od zachodu z Kijewem Królewskim. Od wschodu Gmina Stolno sąsiaduje z gminami Grudziądz i Płużnica. Położona jest przy trasie nr 1

Cieszyn - Łódź - Toruń - Stolno - Świecie - Gdańsk, w odległości 40 km od Torunia oraz 6 km od Chełmna.

Na obszarze Gminy znajduje się część Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego, zajmuje on 30,2% powierzchni Gminy. Gmina obejmuje również obszar chronionego krajobrazu - teren strefy krawędziowej doliny Wisły - 1,5% powierzchni Gminy. Cennym walorem krajobrazu są pomniki przyrody - 27 pojedynczych drzew - na terenie lasów państwowych. Niektóre okazy rosną już ponad 200 lat. Gmina Stolno posiada 14 parków dworskich i pałacowych, z czego 6 jest wpisanych do Rejestru Zabytków, min. parki dworskie w Gorzuchowie, Klęczkowie i Wabczu oraz parki pałacowe w Kobylach i w Grubnie.

Na terenie Gminy Stolno do obiektów poddanych ochronie zaliczamy również 13 użytków ekologicznych - są to głównie bagna (największe z nich o powierzchni 1,44 ha znajduje się w Paparzynie).

Równie ważnym zasobem naturalnym Gminy są wody powierzchniowe, w szczególności jeziora. Jest ich w Gminie 9 i chociaż nie zajmują one dużych powierzchni, pełnią istotne funkcje pod względem ekologicznym. Największe z nich to: Jezioro Czyste (28,5 ha) i Jezioro Robakowskie (25 ha).

Cennym zasobem Gminy, zwłaszcza, jako element atrakcyjności krajobrazu w zachodniej jej części, są lasy. Tereny zadrzewione i inne użytki leśne zajmują 1195 ha. Największą powierzchnię zajmuje bór mieszany świeży. Bardzo ważną rolę, zwłaszcza z ekologicznego punktu widzenia, pełnią liczne zadrzewienia i zakrzewienia w dolinach strug i podmokłych łąk, ciągi szpalerowe drzew wzdłuż dróg.

Na terenie Gminy Stolno występują piesze szlaki turystyczne:

- „Szlak zamków i miejsc martyrologii” - biegnący z Chełmna do Kornatowa przez Stolno, Małe Czyste, Storlus, Papowo Biskupie, Dubielno i Lipienek (szlak czerwony), liczący łącznie ok. 40 km długości;
- „Szlak ofiar 1939 roku” - w okolicach Małego Czystego, o długości około 3 km (szlak czarny);
- Przez teren Gminy Stolno przebiegają także trzy szlaki turystyczne wytyczone przez LGD Vistula - Terra Culmensis - Rozwój przez Tradycję”, „Szlak gotyckich świątyń”, „Jaszczurczy ślad” i „Pierścień fortyfikacji”. Położenie Gminy Stolno przy trasie szybkiego ruchu (Gdańsk - Toruń - Łódź) powoduje, że nie ma tu problemów komunikacyjnych, łatwo jest dostać się do ważniejszych miejscowości turystycznych znajdujących się zarówno na terenie Powiatu Chełmińskiego, jak i poza nim.

Sprzyja temu również rozwijająca się infrastruktura drogowa oraz powstawanie ciągów pieszo - rowerowych (ciąg rowerowy łączący Stolno z pobliskim Chełmnem - ścieżka biegnąca wzdłuż trasy E1, docelowo ciąg rowerowy będzie biegł w kierunku Wąbrzeźna).

Na terenie Gminy Stolno znajduje się wiele miejsc pamięci narodowej. Tablice pamiątkowe, pomniki, groby przypominają o bohaterstwie i ofiarności poległych mieszkańców Gminy Stolno i okolic w trakcie działań wojennych.

Gmina Unisław

Gmina Unisław położona jest na wysokim brzegu pradoliny Wisły, będącej linią dzielącą wysoczyzny morenowe i doliny Wisły, w przepięknym rejonie tzw. „basenu Unisławskiego”. W okolicach Unisławia występują klasyczne parowy, które osiągają niekiedy około 2 km długości i do 55 m głębokości. Z uwagi na położenie, Unisław stanowi dogodną bazę dla organizowania wycieczek rowerowych i krajoobrazowych.

Przez teren Gminy przebiega ścieżka rowerowa, którą turyści mogą dojechać bez żadnych trudności do Torunia, a również już niedługo do Bydgoszczy i Koronowa, a także słynny Szlaku Tradycji i Smaku, który jest efektem współpracy Fundacji „Ziemia Gotyku” oraz LGD „Zakole Dolnej Wisły”. Na terenie Gminy Unisław znajdują się dwa obiekty wpisane w Szlak Smaku, które jednocześnie są bazami noclegowymi na terenie Gminy. Są to: Gospodarstwo Gościnne Teresa i Józef Matuszewscy, oraz Gospodarstwo agroturystyczne Stajnia Gołoty – szkoła jeździecka, pensjonat dla koni.

Ponadto, Gmina jest bogata w zabytki. Na jej terenie znajdują się: kościół pw. Świętego Bartłomieja w Unisławiu, którego początki sięgają 1300 roku i kościół pw. Św. Michała Archanioła w Grzybnie, o którym pierwsze wzmianki w źródłach drukowanych można znaleźć w związku z planowanym w roku 1445 synodem laickim. Ciekawą architekturą wyróżnia się również Kościół pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny w Kokocku, który datowany jest na rok 1392.

Ogromną, zimową atrakcją dla mieszkańców Gminy, jak i turystów, jest stok narciarski w Raciniewie, o długości 400 m z różnicą wzniesień do 40 m.

Gmina Unisław jest dogodnym miejscem wypoczynku dla turystów. Jest tu świeże powietrze, piękny krajobraz, liczne lasy, wzniesienia i piękne widoki na pradolinę Wisły. Dodatkowo, turyści mogą spróbować pysznych dań i nalewek z których słyną gospodarstwa należące do Szlaku Smaku.

Gmina Kijewo Królewskie

Zachodnia część Gminy Kijewo Królewskie o powierzchni 1245 ha, znajduje się w granicach Zespołu Parków Krajoobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego. Teren ten charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu, występowaniem lasów o średnich i dużych walorach wypoczynkowych, licznymi elementami ochrony przyrody (rezerwaty przyrody „Płutowo” i „Zbocza Płutowskie”, pomniki przyrody) i ochrony kulturowej (obiekty architektury,

budownictwa i techniki, stanowiska archeologiczne, zespoły dworsko-pałacowe, miejsca martyrologii. Jest to teren o doskonałych warunkach do wykorzystania dla rozwoju turystyki krajoznawczej.

Ponadto, przez teren Gminy przebiega kilka szlaków pieszych i rowerowych.

- **Szlak Rezerwatów Chełmińskich** (żółty - 48,4 km) Jeden z najciekawszych i najatrakcyjniejszych pieszych szlaków turystycznych na Pojezierzu Chełmińskim, prowadzący brzegiem nadwiślańskich wylewisk oraz stromych osuwisk z Bydgoszczy do Chełmna. Na całej trasie zahacza o liczne rezerваты przyrody, jak i pełne przeszkód krzaczaste ostępy;
- **Szlak rowerowy z Chełmna do Torunia** (czerwony - 55,7 km) Szlak rozpoczyna się na trasie czarnego szlaku rowerowego z Tczewa i międzynarodowej trasy rowerowej RuroRout R-1 w Chełmnie. Biegnie przez zachodnią część Gminy: miejscowości Kiełp, Płutowo.

Najciekawszym zabytkiem Kijewa Królewskiego jest kościół parafialny zbudowany na przełomie XIII i XIV wieku. Zniszczony przez pożar w 1616 r. został odbudowany przez Dominikanów z Chełmna w 1674 r. We wnętrzu mieści się między innymi późnobarokowy ołtarz główny oraz gotycka pieta z 1380 r. Drugim zabytkowym kościołem na terenie Gminy jest świątynia w Trzebczu z XIV w. Oprócz architektury sakralnej zachowało się kilka zabytkowych zespołów pałacowo-parkowych pochodzących z XIX w. Obiekty takie można obejrzeć w Trzebczu Szlacheckim, Bajerzu, Szymbornie i Płutowie. Często znajdują się jeszcze przy nich budynki gospodarcze pamiętające czasy świetności swoich dawnych właścicieli. Do zabytków tego typu należą m.in. : kuźnia w Trzebczu Szlacheckim oraz obory i kuźnia w Płutowie. W tej ostatniej miejscowości znajduje się również zbiorowa mogiła mieszkańców okolicznych wsi straconych przez hitlerowców w 1939 r. Interesującymi zabytkami są też forty w Brzozowie, Dorposzu Szlacheckim i Kiełpiu, pochodzące z czasów I wojny światowej, wchodzące w skład dawnej twierdzy Chełmno.

Źródło: Strona Urzędu Gminy w Kijewie Królewskim (<http://www.kijewo.pl/>)

Gmina Lisewo

Gmina Lisewo posiada liczne walory turystyczne głównie dzięki urozmaiconej rzeźbie terenu. Na uwagę zasługuje m.in. położone na południowy zachód od Lisewa malownicze, największe w Gminie Jezioro Kornatowskie oraz Jezioro Bartlewskie. Przez obszar Gminy przebiegają dwa szlaki turystyki pieszej – żółty Firlus – Ryńsk o długości 18 km oraz niebieski Kornatowo – Chełmno o długości 40 km. Istotny wkład w rozwój turystyki wnoszą liczne obiekty zabytkowe, parki, cmentarze, pomniki przyrody i wiele stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków.

Z cennych zabytków, którymi może poszczycić się Gmina, i które warte są obejrzenia, wymienić należy m.in.:

- Ruiny zamku Krzyżackiego w Lipienku.
- Kościół rzymskokatolicki p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Lisewie.
- Zespół pałacowo – parkowy w Linowcu.
- Zespół pałacowo – parkowy w Kamlarkach.
- Zespół pałacowo – parkowy w Bartlewie.
- Zespół pałacowo – parkowy w Pniewitem, obecnie Dom Zakonny Zgromadzenia Sióstr Pasterek od Opatrzności Bożej w Pniewitem.
- Zespół pałacowo – parkowy w Mgoszczu – obecnie Dom Pomocy Społecznej w Mgoszczu.
- Kuźnia w Strucfoniu.
- ciągi szpalerowe drzew wzdłuż cieków oraz dróg: Drzonowo – Lisewo, Lisewo – Mgoszcz, Lisewo – Józefkowo (gmina Płużnica), Kornatowo – Pniewite, Bartlewo – Krusin - Linowiec, Tytlewo – Kamlarki – Wierzbowo.

Na terenie Gminy działa Gospodarstwo Agroturystyczne „Zagroda Zbyszka”. Gospodarstwo położone jest nad Jeziorem Bartlewskim pośród lasu i pól. Turystom oferuje kompleksową ofertę wypoczynkową i krajoznawczą. W niezwykle czystym jeziorze występuje szereg gatunków ryb: węgorz, sandacz, sum, szczupak, karp, lin, amur, tołpyga, okoń, karaś, leszcz, płóć, co przyciąga wielu wędkarzy. Gospodarstwo zapewnia dużo miejsca do rekreacji i zabawy (5 ha) w tym piesze i rowerowe wycieczki brzegiem jeziora.

Gmina Papowo Biskupie

Pod względem walorów turystycznych Gmina jest atrakcyjna, pomimo wieku obiektów turystycznej bazy wypoczynkowej. Szansę na stworzenie w przyszłości bazy turystycznej stwarza przepięknie położone Jezioro Papowskie.

Przez Papowo Biskupie przebiega czerwony szlak turystyczny - szlak „Zamków i miejsc martyrologii narodu polskiego” ze względu na istniejące w Papowie Biskupim ruiny zamku krzyżackiego z XIII i kościoła św. Mikołaja z XIV wieku.

Gmina Papowo Biskupie może poszczycić się bogatymi zasobami dziedzictwa kulturowego. Najcenniejszymi zabytkami na obszarze Gminy oprócz ruin zamku krzyżackiego z XIII wieku w Papowie Biskupim, jest gotycki kościół rzymsko-katolicki z początku XIV wieku p.w. Św. Mikołaja wraz z urządzeniami wnętrza (ołtarzem i figurami).

Poza wyżej wymienionymi obiektami zabytkowymi do wojewódzkiego rejestru zabytków i dóbr kultury wpisano:

- neogotycki pałacyk i park dworski w Jeleńcu;

- kompleks pałacowo parkowy w Storlusie;
- parki dworskie w: Niemczyku, Nowym Dworze Królewskim, Fałęcinie, Papowie Biskupim, Wrocławkach i Zegartowicach.

Turyści przybywający na teren Powiatu Chełmińskiego mogą korzystać z usług **bazy noclegowej i gastronomicznej** zlokalizowanej na terenie poszczególnych gmin oraz z punktu informacji turystycznej znajdującego się w Chełmnie. Zgodnie z danymi GUS, na terenie całego Powiatu Chełmińskiego na koniec 2013 roku było 241 całorocznych miejsc noclegowych dostępnych w 8 obiektach. W chwili obecnej większość z nich koncentruje się w Chełmnie. **Bazę noclegową** Powiatu tworzą m.in.:

- Apartamenty Chełmińskie, ul. Wodna 26, 86-200 Chełmno,
- Apartamenty Chełmno, ul. Grudziądzka 24, 86-200 Chełmno,
- Dom Gościnny „POD GÓRĄ”, ul. Podgórna 3a, 86-200 Chełmno,
- Europejskie Centrum Wymiany Młodzieży im. Kurta Schumachera, ul. gen. Jastrzębskiego 5, 86-200 Chełmno,
- „Gościniec pod Różą”, ul. Prosta 3, 86-200 Chełmno,
- Hostel „Melisa”, ul. Śliwowa 1, 86-200 Chełmno,
- Hotel „Centralny” **, ul. Dworcowa 23, 86-200 Chełmno,
- „Hotel-ik”, ul. Podmurna 3, 86-200 Chełmno,
- Hotel „Karczma Chełmińska” ***, ul. 22 Stycznia 1b, 86-200 Chełmno,
- Pensjonat „Stary Spichrz”, ul. Podmurna 7, 86-200 Chełmno,
- Internat przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Chełmnie, ul. Parkowa 5, 86-200 Chełmno,
- Baza Noclegowa w Zespole Szkół nr 2 w Chełmnie (w okresie letnim) ul. Szkolna 14, 86-200 Chełmno,
- Internat przy Zespole Szkół Centrum Kształcenia Praktycznego w Grubnie, Grubno, 86-212 Stolno,
- Zajazd „Oaza”, Żygląd, 86-221 Papowo Biskupie.

Bazę gastronomiczną tworzą: restauracje, bary, puby i pizzerie zlokalizowane głównie na terenie Chełmna. Również obiekty noclegowe posiadają zaplecze gastronomiczne.

Na terenie Powiatu Chełmińskiego funkcjonują również **gospodarstwa agroturystyczne**:

- „AGRO DOM”, Dolne Wymiary 41, 86-200 Chełmno,
- „Agro-chalet.eu”, Zakrzewo 5, 86-212 Stolno,
- Apartamenty „DALAMO”, Jeleniec 21, 86-221 Papowo Biskupie,
- „Arkadia”, Linowiec 23, 86-230 Lisewo,

- „Chata Wujka Toma”, Osnowo 13, 86-200 Chełmno,
- „Czereśniowy Sad”, Starogród 20, 86-200 Chełmno,
- Gospodarstwo Agroturystyczne, Dolne Wymiary 7, 86-200 Chełmno,
- Gościnne Gospodarstwo Agroturystyczne, Klamry 15, 86-200 Chełmno,
- Gospodarstwo Gościnne Teresa i Józef Matuszewscy, Gołoty 4, 86-260 Unisław,
- „Stajnia Gołoty” A.A. Janus, Gołoty 10, 86-260 Unisław,
- „Górka”, os. Wybudowanie 1/7, 86-200 Chełmno
- „Nad Stawem” Krystyna Ciemniwska, Brzozowo 51, 86-200 Chełmno,
- „Pod Świerkami”, Osnowo 12, 86-200 Chełmno,
- „Siedlisko”, Osnowo 8, 86-200 Chełmno,
- „Zagroda Zbyszka”, Bartlewo 61, 86-230 Lisewo.

Zgodnie z danymi przedstawionymi w tabeli 20, obserwuje się spadek ruchu turystycznego na terenie Powiatu Chełmińskiego. W latach 2008-2013 zmniejszyła się zarówno liczba osób korzystających z noclegów, jak i liczba wynajętych pokoi i udzielonych noclegów. Warto podkreślić, że 21,8% wszystkich korzystających z noclegów na terenie Powiatu Chełmińskiego to turyści zagraniczni. Najwięcej turystów zagranicznych w 2013 roku pochodziło z: Niemiec, Finlandii, Wielkiej Brytanii i Austrii.

Tabela 20. Zaplecze turystyczne i ruch turystyczny na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzajów						
obiekty ogółem [szt.]	8	7	8	5	8	9
obiekty całoroczne [szt.]	6	6	7	5	8	8
miejsca noclegowe ogółem [szt.]	251	409	204	186	225	253
miejsca noclegowe całoroczne [szt.]	193	405	200	186	225	241
korzystający z noclegów ogółem [osoba]	9 730	8 428	8 072	7 134	7 206	7 040
korzystający z noclegów turyści zagraniczni [osoba]	1 293	1 246	1 501	1 688	1 555	1 537
wynajęte pokoje ogółem w obiektach hotelowych[szt.]	7 012	9 660	8 802	5 988	5 960	6 217
wynajęte pokoje turystom zagranicznym w obiektach hotelowych[szt.]	1 596	2 699	2 722	2 824	2 300	2 380
udzielone noclegi ogółem [szt.]	20 435	19 223	14 606	13 960	14 611	14 132
udzielone noclegi turystom zagranicznym [szt.]	3 356	4 043	3 203	3 895	3 209	2 884
Turyści korzystający z noclegów						
ogółem	1 330	1 246	1 501	1 688	1 555	1 537
Austria	78	42	110	86	74	101

Belgia	10	8	14	26	9	8
Białoruś	4	7	9	4	4	3
Czechy	75	42	47	119	119	42
Dania	13	6	31	12	11	8
Estonia	1	2	3	3	5	4
Finlandia	193	229	256	262	189	234
Francja	13	43	44	24	47	50
Grecja	0	19	0	1	0	0
Hiszpania	27	1	16	19	5	14
Irlandia	3	3	13	2	0	4
Japonia	0	0	5	9	6	2
Kanada	0	2	3	4	2	1
Litwa	5	12	11	16	16	19
Luksemburg	3	0	0	0	4	0
Łotwa	0	0	0	0	1	1
Niderlandy (Holandia)	55	32	39	55	41	52
Niemcy	514	487	472	627	655	584
Norwegia	23	18	31	5	16	15
Portugalia	0	0	7	1	3	2
Rosja	20	25	19	51	35	59
Słowacja	12	24	31	33	12	25
Słowenia	4	0	8	3	0	0
Stany Zjednoczone Ameryki	2	4	13	26	24	15
Szwajcaria	1	0	9	8	16	12
Szwecja	67	34	107	89	86	36
Ukraina	34	25	0	10	4	19
Węgry	3	1	8	23	6	18
Wielka Brytania	66	58	110	70	82	108
Włochy	49	22	28	38	50	44
pozostałe kraje	55	100	57	62	33	57

Źródło: Dane GUS

Istotnym elementem wywierającym wpływ na rozwój turystyki na terenie Powiatu Chełmińskiego jest także **oferta imprez kulturalno-sportowo-rozrywkowych**. Najwięcej imprez o zasięgu regionalnym i krajowym organizowanych jest w Chełmnie i są to m.in.: Ogólnopolski Plener Malarski w Powiecie Chełmińskim, Letni Festiwal „Muzyka w zabytkach Chełmna”, Walentynki Chełmińskie, Międzynarodowe Spotkania z Folklorem, Festiwal Piosenki Biesiadnej „Zatańczmy w Mieście Zakochanych”, Turniej Rycerski Bractw Zaprzyjaźnionych O Złotą Jaszczurkę, Ogólnopolski Festiwal „JASZCZUR MUSIC

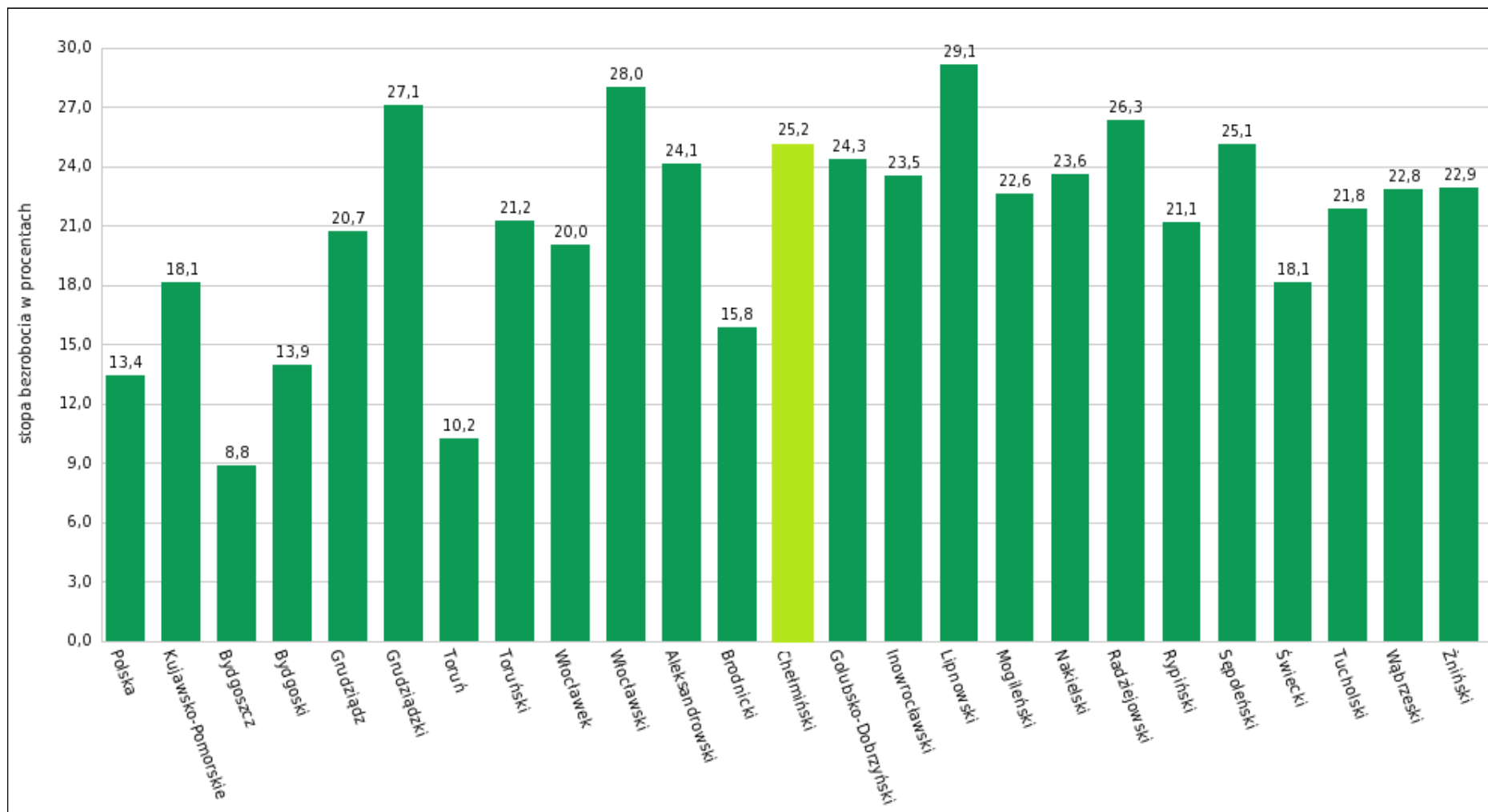
FESTIVAL” oraz Święto Kapusty. Szczegółowy kalendarz imprez organizowanych na terenie Powiatu został przedstawiony w rozdziale 5.1.4. niniejszej Strategii.

Turyści przebywający na terenie Powiatu Chełmińskiego, poza podziwianiem atrakcji zabytkowych i przyrodniczych, mogą także skorzystać z **różnych form rozrywki i rekreacji** (zlokalizowanych głównie w mieście Chełmno). Są to: Kręgielnia „Grawitacja” w Chełmnie, Pływalnia „Wodnik” w Chełmnie, Stacja narciarska Unisław oraz Ośrodek Szkolenia Lotniczego FTO Adriana Aviation w Watorowie. Ponadto, na terenie każdej z gmin Powiatu Chełmińskiego znajdują się obiekty sportowe i place zabaw, z których korzystanie jest bezpłatne.

4.4. Rynek pracy i bezrobocie

Stopa bezrobocia na terenie Powiatu Chełmińskiego jest jedną największych w stosunku do województwa kujawsko-pomorskiego. W grudniu 2013 roku w województwie kujawsko-pomorskiego stopa bezrobocia wyniosła 18,1%, z tego powodu nadal znajdowało się wśród województw o najwyższej stopie bezrobocia w kraju. Stopa bezrobocia w Powiecie Chełmińskim wyniosła natomiast 25,2%. Jedynie powiaty: grudziądzki, włocławski, lipnowski i radziejowski osiągnęły w tym okresie wyższą stopę bezrobocia od Powiatu Chełmińskiego.

Wykres 13. Stopa bezrobocia w województwie kujawsko-pomorskim w grudniu 2013 roku

Źródło: Dane WUP w Toruniu (<http://wup.torun.pl/urząd/statystyki/stopa-bezrobocia-w-województwie/>)

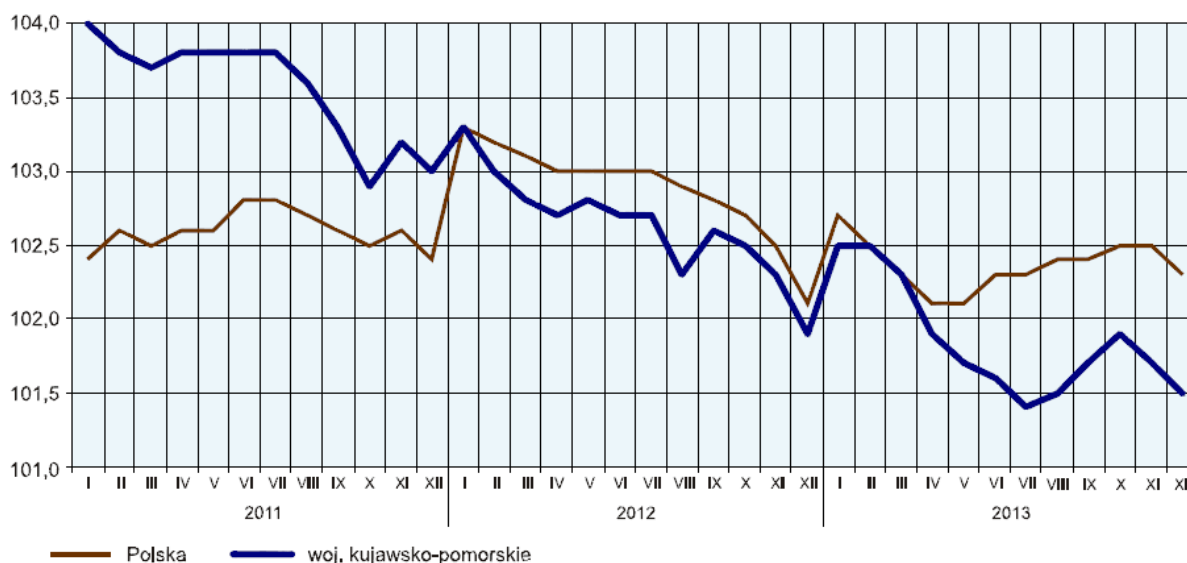

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim w grudniu 2013 roku ukształtowało się na poziomie 240,7 tys. osób, tj. o 0,4% niższym niż w grudniu 2012 roku (przed rokiem o 1,1% niższym).

W grudniu 2013 roku spadek przeciętnego zatrudnienia w skali roku odnotowano m.in. w budownictwie (o 4,9%) oraz w zakwaterowaniu i gastronomii (o 4,5%). Przeciętne zatrudnienie najbardziej zwiększyło się w sekcji administrowanie i działalność wspierająca (o 21,6%) oraz w dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami; rekultywacji (o 6,1%). W odniesieniu do listopada 2013 roku przeciętne zatrudnienie zmniejszyło się o 0,2%, w tym najbardziej w budownictwie (o 1,6%).

W całym 2013 roku przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw ukształtowało się na poziomie 240,8 tys. osób, tj. o 1,6% niższym niż w analogicznym okresie poprzedniego roku (przed rokiem spadek o 1,0%). Na tle pozostałych województw w 2013 r. województwo kujawsko-pomorskie pod względem przeciętnej liczby zatrudnionych osób zajęło 8 lokatę w kraju.

Wykres 14. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (przeciętna miesięczna 2010=100)

Źródło: US Bydgoszcz „Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego w grudniu 2013 r.”

Na terenie Powiatu Chełmińskiego liczba zarejestrowanych bezrobotnych na koniec 2013 roku wynosiła 4 595 osób, z czego około 53,1% stanowiły kobiety. Niepokojące jest to, że w porównaniu do roku 2009 liczba osób bezrobotnych na terenie Powiatu wzrosła w 2013 roku o 24,2%. Wzrost liczby osób bezrobotnych w analizowanym okresie odnotowano również na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (wzrost o 11,9%) oraz na terenie kraju (wzrost o 14%). W 2013 roku liczba osób bezrobotnych z terenu Powiatu Chełmińskiego stanowiła 3,06% bezrobotnych województwa kujawsko-pomorskiego (mniej

niż średnia liczba osób bezrobotnych przypadająca na każdy powiat województwa) oraz 0,21% bezrobotnych kraju. Warto zauważyć, że udział osób bezrobotnych Powiatu Chełmińskiego w liczbie osób bezrobotnych województwa wzrasta w analizowanym okresie co oznacza, że na terenie Powiatu odnotowuje się szybsze tempo wzrostu osób bezrobotnych niż na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Tabela 21. Bezrobocie Powiatu Chełmińskiego na tle województwa i kraju w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
POLSKA	1 892 680	1 954 706	1 982 676	2 136 815	2 157 883
<i>udział bezrobotnych z Powiatu Chełmińskiego [%]</i>	<i>0,20%</i>	<i>0,20%</i>	<i>0,20%</i>	<i>0,21%</i>	<i>0,21%</i>
KUJAWSKO-POMORSKIE	134 127	139 401	139 622	148 839	150 145
<i>udział bezrobotnych z Powiatu Chełmińskiego [%]</i>	<i>2,76%</i>	<i>2,74%</i>	<i>2,90%</i>	<i>2,99%</i>	<i>3,06%</i>
Powiat chełmiński	3 699	3 814	4 045	4 454	4 595

Źródło: Opracowania własne na podstawie GUS

Tabela 22. Bezrobocie na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2008-2013 [osoba]

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba osób bezrobotnych OGÓŁEM:	3 278	3 699	3 814	4 045	4 454	4 595
w tym:						
- kobiet	1 827	2 007	2 024	2 201	2 391	2 440
- mężczyzn	1 451	1 692	1 790	1 844	2 063	2 155
Liczba bezrobotnych absolwentów	126	175	228	209	206	229
Liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych	100	128	145	148	150	151
Liczba osób bezrobotnych wg wieku:						
- do 25 roku życia	643	833	919	951	995	968
- od 26 do 50 roku życia	1 983	2 152	2 129	2 290	2 602	2 645
- powyżej 50 roku życia	652	714	766	804	857	982
Liczba osób bezrobotnych wg czasu pozostawania bez pracy w miesiącach:						
- do 1	392	396	483	382	407	375
- od 1 do 3	816	820	989	847	775	637
- od 3 do 6	488	613	571	598	656	725
- od 6 do 12	489	678	616	747	784	849
- od 12 do 24	402	622	611	809	931	879
- powyżej 24	691	570	544	662	901	1 130
Liczba osób bezrobotnych wg wykształcenia:						
- wyższe	102	152	167	210	219	229

- policealne i średnie zawodowe	545	610	628	663	727	748
- średnie ogólnokształcące	249	320	339	338	379	372
- zasadnicze zawodowe	1 144	1 196	1 214	1 273	1 392	1 467
- gimnazjalne i poniżej	1 238	1 421	1 466	1 561	1 737	1 779

Źródło: Dane PUP w Chełmnie

Analizując dane dotyczące struktury osób bezrobotnych ogółem na terenie Powiatu Chełmińskiego (tabela 22) należy zauważyć, że w 2013 roku:

- liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych stanowiła 3,3% ogółu bezrobotnych i wzrosła w stosunku do 2008 roku o 51%,
- najliczniejszą grupę osób bezrobotnych wg wieku stanowią bezrobotni w wieku od 26 do 50 roku życia – w 2013 roku stanowili 57,6%,
- największy udział wśród osób bezrobotnych na terenie Powiatu stanowią bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 24 miesięcy (24,6%). Największy wzrost bezrobotnych odnotowano wśród bezrobotnych pozostających bez pracy od 12 do 24 miesięcy (118,7%),
- wśród bezrobotnych z terenu Powiatu przeważają osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i poniżej – 38,7%, a następnie z wykształceniem średnim – 31,9%. Niepokojącym zjawiskiem jest wzrost liczby osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym (wzrost w stosunku do 2008 roku o 124,5%).

Bezrobotni zamieszkali na obszarach wiejskich stanowią 64% ogółu osób bezrobotnych z Powiatu Chełmińskiego. W końcu grudnia 2013 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Chełmnie było zarejestrowanych 2 921 osób zamieszkałych na terenach wiejskich, z czego 1 560 osób stanowiły kobiety (64% ogółu zarejestrowanych kobiet). Udział osób bezrobotnych zamieszkałych na terenach wiejskich w ogólnej liczbie bezrobotnych wzrósł o 1 % w stosunku do roku poprzedniego. Najliczniejszą grupę wśród osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły osoby posiadające wykształcenie gimnazjalne i poniżej (40%) oraz osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe (32%). Udział osób z wykształceniem wyższym stanowi na terenie wiejskim zaledwie ok. 5%. W 2013 roku obserwujemy największy przyrost osób bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym – wzrost o 6% w stosunku do roku poprzedniego.

Wśród osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi, największe grupy stanowią osoby w wieku 18 - 24 lat oraz 25 – 34 lat. Stanowią one łącznie 52% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na obszarze wiejskim (odpowiednio 24% i 28%). Największa ilość bezrobotnych kobiet należy również do grup w wieku 18 - 24 lat i 25 – 34 lat. Stanowią one łącznie 55% bezrobotnych kobiet z obszaru wiejskiego (odpowiednio 24% i 31%).

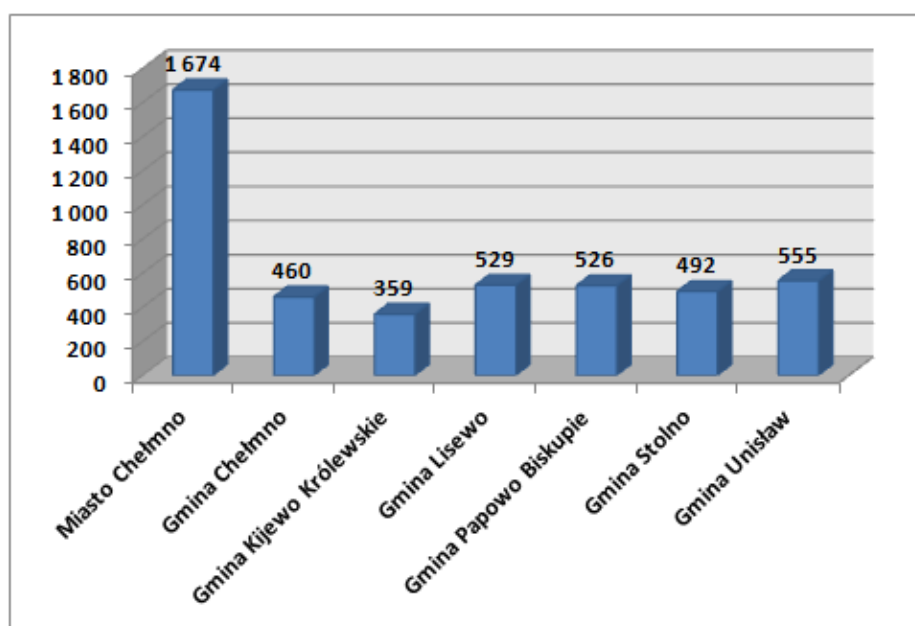
Najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowią osoby pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy (25%) oraz od 12 do 24 miesięcy (19%). Struktura pozostałych grup osób bezrobotnych pozostających bez pracy, poza osobami bez pracy do 1 miesiąca (8%), jest bardzo zbliżona i mieści się w granicach 14-18%. Największy przyrost zaobserwowano w grupie osób pozostających bez pracy powyżej 24 m-cy – wzrost o 30% w stosunku do 2012 roku. W końcu roku największemu zmniejszeniu uległa grupa osób bezrobotnych pozostających bez pracy od 1 do 3 miesięcy – porównując analogiczny okres w 2012 roku obserwujemy spadek o 20%.

Tabela 23. Bezrobocie na terenie Powiatu Chełmińskiego (stan na 31.12.2013 r.)

Gminy Powiatu Chełmińskiego	Liczba osób bezrobotnych		Liczba osób bezrobotnych z prawem do zasiłku	Liczba bezrobotnych absolwentów	Liczba osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej	Liczba osób długotrwale bezrobotnych (powyżej 24 miesięcy)
	ogółem	w tym kobiet				
Miasto Chełmno	1 674	880	310	34	623	1 014
Gmina Chełmno	460	249	82	28	156	269
Gmina Kijewo Królewskie	359	205	68	24	153	206
Gmina Lisewo	529	262	63	25	189	335
Gmina Papowo Biskupie	526	282	116	19	244	308
Gmina Stolno	492	252	88	18	216	296
Gmina Unisław	555	310	112	25	198	321

Źródło: Dane PUP w Chełmnie

Wykres 15. Bezrobocie na terenie gmin Powiatu Chełmińskiego (stan na 31.12.2013 r.)

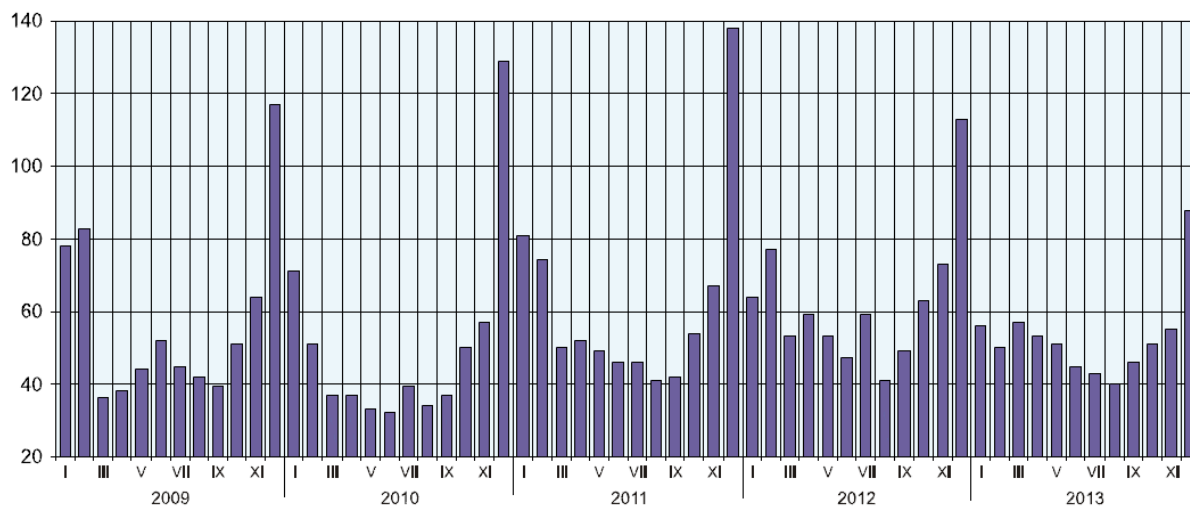

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Chełmnie

Najwięcej bezrobotnych Powiatu Chełmińskiego w 2013 roku znajdowało się w Mieście Chełmno (36,4% ogółu bezrobotnych). Następnymi w kolejności gminami pod względem udziału osób bezrobotnych w ogólnej strukturze bezrobocia Powiatu są: Gmina Unisław (12,1%), Gmina Lisewo (11,5%) oraz Gmina Papowo Biskupie (11,4%). Podobnie sytuacja wygląda, jeśli chodzi o liczbę osób bezrobotnych z prawem do zasiłku. Na koniec 2013 roku, liczba zarejestrowanych osób z prawem do zasiłku wynosiła 839, co stanowiło 18,3% ogółu bezrobotnych. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych zamieszkujących tereny wiejskie wynosiła 2 921 osób (w tym 1 560 kobiet). Osoby zamieszkałe na wsi stanowiły 63,6% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Chełmnie.

W grudniu 2013 roku do urzędów pracy na terenie województwa kujawsko-pomorskiego zgłoszono 3,2 tys. ofert pracy, tzn. wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej, tj. więcej o 0,9 tys. W porównaniu z grudniem 2012 roku i o 0,8 tys. mniej niż w listopadzie 2013 roku. W końcu miesiąca na 1 ofertę pracy przypadało 88 bezrobotnych (odpowiednio 113 przed rokiem i 55 przed miesiącem). Z danych urzędów pracy wynika, że według stanu w końcu grudnia br. 13 zakładów pracy zapowiedziało w najbliższym czasie zwolnienie 655 pracowników (przed rokiem odpowiednio 19 zakładów i 904 pracowników).

Wykres 16. Bezrobotni na 1 ofertę pracy w województwie kujawsko-pomorskim (stan w końcu miesiąca)

Źródło: US Bydgoszcz „Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego w grudniu 2013 r.”

W Powiatowym Urzędzie Pracy w Chełmnie w 2013 roku zgłoszono 1510 ofert pracy, w tym 854 ofert pracy subsydiowanej. W zestawieniu z 2012 roku obserwujemy w 2013 roku zmniejszenie liczby zgłoszonych ofert o 16% a wśród ofert subsydiowanych zwiększenie o 3%. Największą liczbę ofert pracy zgłoszono w marcu – było to 19% wszystkich ofert pracy zgłoszonych w ciągu całego roku.

Tabela 24. Oferty pracy zgłoszone w Powiatowym Urzędzie Pracy w Chełmnie w 2013 r.

Wyszczególnienie	Miesiąc											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Liczba zgłoszonych ofert pracy ogółem	39	112	289	150	121	95	94	136	138	147	123	66
w tym subsydiowanej	20	54	274	142	73	38	66	30	34	71	15	37

Źródło: Informacja o bezrobociu i działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Chełmnie w roku 2013

Poradnictwo zawodowe polega na udzielaniu:

- bezrobotnym i poszukującym pracy pomocy w wyborze odpowiedniego zawodu i miejsca zatrudnienia, a w szczególności na:
  - udzielaniu informacji o zawodach, rynku pracy oraz możliwościach szkolenia i kształcenia;
  - udzielaniu porad z wykorzystaniem standaryzowanych metod ułatwiających wybór zawodu, zmianę kwalifikacji, podjęcie lub zmianę zatrudnienia, w tym badaniu zainteresowań i uzdolnień zawodowych;
  - kierowaniu na specjalistyczne badania psychologiczne i lekarskie umożliwiające wydawanie opinii o przydatności zawodowej do pracy i zawodu albo kierunku szkolenia;
  - inicjowaniu, organizowaniu i prowadzeniu grupowych porad zawodowych dla bezrobotnych i poszukujących pracy;
- pracodawcom pomocy:
  - w doborze kandydatów do pracy spośród bezrobotnych i poszukujących pracy;
  - we wspieraniu rozwoju zawodowego pracodawcy i jego pracowników przez udzielanie porad zawodowych.

Z usługi poradnictwa zawodowego indywidualnego Powiatowego Urzędu Pracy w Chełmnie w 2013 r. skorzystało 2 473 osób – spadek o 11% w porównaniu z 2012 r. Najczęściej z poradnictwa zawodowego indywidualnego korzystali bezrobotni pozostający bez pracy do 6 miesięcy - 1477 osób (60%), bezrobotni do 25 roku życia – 734 osób (30%) i bezrobotni pozostający bez pracy od 6 do 12 miesięcy - 687 osób (28%). Spośród wszystkich osób, którym udzielono porad zawodowych indywidualnych, liczba kobiet wyniosła 1 320 (53%), natomiast 1 585 osób (64%) zamieszkuje tereny wiejskie. W przypadku poradnictwa zawodowego grupowego - z usługi tej skorzystało 310 osób, z czego 185 osób to kobiety, natomiast z usługi informacji zawodowej w formie wizyt indywidualnych skorzystało 247 osób (144 kobiety).

W tabeli 25 przedstawiono liczbę osób korzystających z poradnictwa zawodowego indywidualnego według wykształcenia.

Tabela 25. Osoby korzystające z poradnictwa zawodowego indywidualnego w Powiatowym Urzędzie Pracy w Chełmnie według wykształcenia w 2013 roku

Wyszczególnienie	Liczba osób korzystających z usług poradnictwa indywidualnego			
	Ogółem	w tym kobiety	Bezrobotni	w tym kobiety
Wyższe	175	129	174	129
Policealne i średnie zawodowe	446	288	446	288
Średnie ogólnokształcące	267	183	266	182
Zasadnicze zawodowe	501	245	498	243
Gimnazjalne i poniżej	1 084	475	1 077	472
Razem	2 473	1 320	2 461	1 314

Źródło: Informacja o bezrobociu i działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Chełmnie w roku 2013

Aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu w 2013 roku

1) Roboty publiczne

Dzięki zorganizowaniu robót publicznych także bezrobotni o niskich kwalifikacjach otrzymali szansę na odnalezienie miejsca na rynku pracy. Do zatrudnienia w ramach robót publicznych w 2013 roku skierowano 229 osób. Wydatki jakie poniesiono łącznie na ten cel, stanowią kwotę 1 239,5 tys. zł - w porównaniu z 2012 roku wzrost o 10%. Liczba bezrobotnych zaktywizowanych w ramach robót publicznych w porównaniu z 2012 r. jest większa o 12%.

2) Prace interwencyjne

Na organizację prac interwencyjnych u pracodawców wydano w 2013 roku 1 024,2 tys. zł, w wyniku czego zaktywizowano 215 osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowym urzędzie pracy. W stosunku do roku poprzedniego tj. 2012, wydatki na ten cel wzrosły o 436,2 tys. zł - 74% natomiast liczba osób zaktywizowanych wzrosła o 63%.

3) Organizacja staży

W ramach tej formy w 2013 roku sfinansowano odbywanie stażu dla 457 bezrobotnych na co wydatkowano kwotę w wysokości 3 517,0 tys. zł. W porównaniu do roku 2012 liczba beneficjentów korzystających z tego instrumentu zmalała o 143 osoby (24%) natomiast kwota przeznaczona na organizację staży zwiększyła się o 644,4 tys. zł (wzrost o 22%).

4) Doposażenie i wyposażenie stanowisk pracy

W 2013 roku na doposażenie i wyposażenie stanowisk pracy przeznaczono kwotę w wysokości 504,0 tys. zł, w wyniku czego podjęło pracę 25 bezrobotnych. W stosunku do 2012 roku wydatki na ten cel zmalały o 191,8 tys. zł (28%), w wyniku czego ilości osób zaktywizowanych zmniejszyła się o 29%.

5) Szkolenia i studia podyplomowe

Głównymi uczestnikami szkoleń w 2013 roku byli bezrobotni nie posiadający wystarczających kwalifikacji zawodowych do podjęcia zatrudnienia na lokalnym rynku pracy lub osoby, które utraciły zdolność do wykonywania pracy w dotychczasowym zawodzie. Szkolenia odbywały się zgodnie z ustalonym wcześniej planem szkoleń, który obejmował m.in. analizę ofert pracy, zapotrzebowań składanych przez osoby bezrobotne oraz złożone oświadczenia firm deklarujących zatrudnienie osób bezrobotnych, strukturę zarejestrowanych bezrobotnych oraz przewidywany napływ bezrobotnych.

W 2013 roku na realizację szkoleń i dofinansowanie studiów podyplomowych rozdysponowano kwotę w wysokości 415,4 tys. zł. Łącznie z tych form aktywizacji skorzystało 177 osób zarejestrowanych w PUP w Chełmnie. W zestawieniu z rokiem poprzednim liczba osób biorących udział w tych formach wzrosła o 34 osoby (26%), natomiast wydatki z tym związane wzrosły o 177,8 tys. zł (75%).

Spośród bezrobotnych, którzy brali udział w szkoleniu 83 osoby podjęły pracę w trakcie lub po zakończeniu szkolenia.

W 2013 roku realizowano szkolenia w zakresie:

- nauki spawania,
- nauki języków obcych,
- obsługi komputera,
- zdobywania uprawnień do obsługi różnego sprzętu m.in. koparko-ładowarek, wózków widłowych,
- nabycia umiejętności do ochrony osób i mienia, opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi oraz wykonywania funkcji przedstawiciela handlowego.

6) Środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej

W 2013 roku przyznano jednorazowe środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej w wysokości 665,0 tys. zł co w zestawieniu z rokiem poprzednim wskazuje na spadek środków

o 30%. Pozwoliły one na udzielenie pomocy 32 osobom bezrobotnym – o 32% mniej niż w 2012 roku.

Ponadto, Powiatowy Urząd Pracy w Chełmnie uczestniczył w 2013 roku w realizacji projektu „Przedsiębiorczość szansą na rozwój regionu kujawsko-pomorskiego”, jako partner Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu. Głównym celem projektu było stworzenie w latach 2012 - 2014 warunków do podjęcia działalności gospodarczej dla 2 500 osób bezrobotnych województwa kujawsko-pomorskiego. PUP w Chełmnie ogłaszał nabór formularzy rekrutacyjnych a następnie nabór wniosków o przyznanie jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej dla zakwalifikowanych uczestników projektu w efekcie

czego 45 osób otrzymało wsparcie w postaci jednorazowych środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej, na które przeznaczono łącznie kwotę 966,4 tys. zł.

Najczęściej podejmowano działalność gospodarczą w zakresie handlu i usług: mechaniki pojazdowej, stolarskich, projektowych, remontowo – budowlanych oraz fryzjerskich. Kilka dotacji przyznano także na działalność produkcyjną.

7) Zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania

Powiatowy Urząd Pracy w Chełmnie w 2013 roku udzielił zwrotu kosztów 207 osobom. Kwota związana ze zwrotem kosztów przejazdu i zakwaterowania wyniosła 54,4 tys. zł. W zestawieniu z 2012 roku obserwujemy zwiększenie rozdysponowanych na ten cel środków o 26% i objęcie pomocą większej liczby osób bezrobotnych o 54%.

Brak pracy lub jej utrata jest przyczyną wielu bardzo niepokojących zjawisk społecznych (tj. patologia, przestępczość czy uzależnienia od alkoholu), a także czynnikiem skutecznie ograniczającym popyt wewnętrzny. Długotrwałe występowanie tych efektów bezrobocia w konsekwencji wpłynie bezpośrednio na wzrost wydatków poszczególnych gmin Powiatu Chełmińskiego jak i samego Powiatu na pomoc społeczną w zakresie likwidacji lub minimalizacji tych zjawisk, jak również na pogorszenie wizerunku i atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej Powiatu.

Chcąc zmniejszać poziom bezrobocia, władze Powiatu Chełmińskiego jak i poszczególnych gmin wchodzących w jego skład, powinny skutecznie pozyskiwać nowych inwestorów, a także stwarzać odpowiednie warunki do prowadzenia działalności gospodarczej na swoim terenie m.in. poprzez tworzenie odpowiedniego systemu zachęt dla nowych przedsiębiorców lub poprzez wyznaczanie odpowiednich terenów inwestycyjnych.

5. Usługi publiczne na terenie Powiatu Chełmińskiego

5.1. Usługi społeczne

5.1.1. Oświata i nauka

Na terenie Powiatu Chełmińskiego funkcjonują szkoły szczebla podstawowego, gimnazjalnego oraz ponadgimnazjalnego. Szkoły podstawowe i gimnazjalne zlokalizowane na terenie gmin Powiatu są jednostkami organizacyjnymi samorządów gminnych, w związku z powyższym ich organami prowadzącymi są poszczególne gminy. Natomiast szkoły specjalne i szkoły sportowe podlegają pod Powiat. Powiat Chełmiński jest organem prowadzącym dla przedszkola specjalnego, szkoły podstawowej specjalnej, gimnazjum specjalnego oraz gimnazjum z oddziałami sportowymi. Na terenie Powiatu funkcjonuje łącznie:

- z zakresu oświaty publicznej (prowadzonych przez samorzady gminne i samorząd powiatowy): 21 przedszkoli i oddziałów przedszkolnych, w tym 1 przedszkole specjalne, 21 szkół podstawowych, w tym 1 szkoła podstawowa specjalna oraz 12 gimnazjów, w tym 1 gimnazjum specjalne i 1 gimnazjum z oddziałami sportowymi,
- z zakresu oświaty niepublicznej (prowadzonych przez inne osoby prawne niż jednostka samorządu terytorialnego oraz osoby fizyczne): 9 przedszkoli i oddziałów przedszkolnych, 2 szkoły podstawowe oraz 1 gimnazjum.

Tabela 26. Publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja prowadzone przez samorzady gminne na terenie Powiatu Chełmińskiego, publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja prowadzone przez Powiat Chełmiński oraz niepubliczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja prowadzone przez inne osoby prawne niż jednostka samorządu terytorialnego oraz osoby fizyczne (stan na 16.07.2014 r)

Gmina	przedszkola i oddziały przedszkolne	szkoły podstawowe	gimnazja
Publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja prowadzone przez samorzady gminne na terenie Powiatu Chełmińskiego			
Miasto Chełmno	1	3	2
Gmina Chełmno	3	3	2
Gmina Kijewo Królewskie	3	3	1
Gmina Lisewo	2	2	1
Gmina Papowo Biskupie	4	2	1
Gmina Stolno	4	4	2
Gmina Unistaw	3	3	1
RAZEM	20	20	10
Publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja prowadzone przez Powiat Chełmiński			
Miasto Chełmno	1	1	2
RAZEM	1	1	2
Niepubliczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja prowadzone przez inne osoby prawne niż jednostka samorządu terytorialnego oraz osoby fizyczne			
Miasto Chełmno	4		1
Gmina Chełmno			
Gmina Kijewo Królewskie	1	1	
Gmina Lisewo			
Gmina Papowo Biskupie			
Gmina Stolno	2		
Gmina Unistaw	2	1	
RAZEM	9	2	1
RAZEM NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	30	23	13

Źródło: Dane jednostek samorządów gminnych Powiatu Chełmińskiego

Powiat Chełmiński jest także organem prowadzącym dla Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Chełmnie oraz dla przeważającej ilości szkół ponadgimnazjalnych mających swoją siedzibę na terenie Powiatu. Na terenie Powiatu Chełmińskiego szkoły ponadgimnazjalne prowadzą również samorządy gminne oraz inne osoby prawne niż jednostka samorządu terytorialnego oraz osoby fizyczne.

Tabela 27. Wykaz szkół/placówek oświatowych prowadzonych przez Powiat Chełmiński (stan na 16.07.2014 r.)

Lp.	Nazwa szkoły/placówki	Adres
1	Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1- „Liceum i Gimnazjum Chełmińskie” w Chełmnie	ul. Dominikańska 35, 86-200 Chełmno
2	Zespół Szkół Centrum Kształcenia Praktycznego im. Ignacego Łyskowskiego w Grubnie	Grubno 56 (szkoła, internat), 86-212 Stolno
3	Zespół Szkół nr. 2 im. Adama Mickiewicza w Chełmnie	ul. Szkolna 14, 86-200 Chełmno
4	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Chełmnie	ul. Dworcowa 20/22 (szkoła), 86-200 Chełmno ul. Parkowa 5 (internat), 86-200 Chełmno
5	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Chełmnie	ul. Dominikańska 35, 86-200 Chełmno

Źródło: <http://bip.powiat-chelmno.pl/> oraz ewidencja publicznych i niepublicznych szkół i placówek oświatowych starosty chełmińskiego, <http://www.bip.unislaw.pl/>, <http://www.bip.lisewo.com/>

Ponadto, na terenie Powiatu Chełmińskiego funkcjonują:

- 1 publiczna szkoła ponadgimnazjalna, tj. Zespół Szkół w Unisławiu – liceum ogólnokształcące, zasadnicza szkoła zawodowa, prowadzona przez samorząd gminny;
- oraz 3 niepubliczne szkoły ponadgimnazjalne, tj. Katolickie Liceum Ogólnokształcące Księży Pallotynów Collegium Culmense w Chełmnie, Policealne Studium Centrum Edukacji Dorosłych z/s w Chełmnie, Szkoła Techniczna Bydgoskiego Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Chełmnie, prowadzone przez inne osoby prawne niż jednostka samorządu terytorialnego oraz osoby fizyczne.

Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1 „Liceum i Gimnazjum Chełmińskie” w Chełmnie

W skład Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1 wchodzi następujące szkoły:

- Gimnazjum nr 4 w Chełmnie (z oddziałami sportowymi) - trzyletnie gimnazjum, dające możliwość dalszego kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych, w których w ostatnim roku nauki przeprowadza się egzamin;
- I Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Chełmnie – trzyletnie na podbudowie gimnazjum, którego ukończenie umożliwi uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego,

- Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Chełmnie – trzyletnie, którego ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego.

Zespół Szkół Centrum Kształcenia Praktycznego im. Ignacego Łyskowskiego w Grubnie

Zespół Szkół CKP im. Ignacego Łyskowskiego w Grubnie jest położony w bliskiej odległości od Chełmna. Dzięki bezpośredniej lokalizacji przy drodze krajowej nr 1 szkoła ma dogodny dojazd ze wszystkich kierunków. W niniejszej palcówce uczy się młodzież z wielu okolicznych miejscowości np. Chełmno, Świecie, Chełmża, Papowo Biskupie, Unisław, Kijewo Królewskie, Lisewo, Starogród, Brzozowo.

W skład Zespołu Szkół CKP wchodzi:

- Liceum **Ogólnokształcące** w Grubnie – trzyletnie na podbudowie gimnazjum, którego ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego,
- Technikum w Grubnie – czteroletnie na podbudowie gimnazjum, którego ukończenie umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie, a także uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego,
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Grubnie – trzyletnia na podbudowie gimnazjum, której ukończenie umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie, a także dalsze kształcenie począwszy od klasy drugiej liceum ogólnokształcącego dla dorosłych,
- Szkoła Policealna dla Dorosłych w Grubnie – dla osób posiadających wykształcenie średnie, o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku, umożliwiającą uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie,
- Internat w Grubnie,
- Centrum Kształcenia Praktycznego w Grubnie.

W Technikum w Grubnie młodzież może kształcić się w następujących kierunkach:

- technik mechatronik,
- technik architektury krajobrazu,
- technik hotelarstwa,
- technik rolnik,
- technikum żywienia i gospodarstwa domowego/technik żywienia i usług gastronomicznych,
- technik urządzeń i systemów energetyki odnawialnej.

W Zasadniczej Szkole Zawodowej w Grubnie młodzież może kształcić się w następujących zawodach:

- kucharz,
- mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych,
- monter mechatronik.

Zespół Szkół CKP w Grubnie należy do nielicznych placówek oświatowych, które posiadają **internat** dla uczniów. Może z niego skorzystać nie tylko młodzież szkoły w Grubnie, ale również uczniowie innych placówek, którzy mają utrudniony dojazd do swojej szkoły. Internat dysponuje 48 miejscami mieszkalnymi. Z internatu można również korzystać sezonowo (np. w okresie zimowym, czy w okresie praktyk zawodowych). Internat zapewnia swoim mieszkańcom opiekę oraz różnorodne formy aktywności, m.in.: zajęcia sportowe, zajęcia warsztatowe, imprezy i uroczystości okolicznościowe.

Powiat Chełmiński daje możliwość kształcenia i rozwoju również osobom dorosłym. W Technikum w Grubnie organizowany jest kwalifikacyjny kurs zawodowy dla osób dorosłych. Jest to kurs, którego program nauczania uwzględnia podstawę programową kształcenia w zawodach, w zakresie jednej kwalifikacji, którego ukończenie umożliwia przystąpienie do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w zakresie tej kwalifikacji.

Osoby dorosłe posiadające wykształcenie średnie mogą kształcić się w Szkole Policealnej dla Dorosłych w Grubnie, która to szkoła umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie.

Natomiast osoby dorosłe zainteresowane kształcenie ogólnym mogą kształcić się w Liceum Ogólnokształcącym dla Dorosłych w Chełmnie, którego ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego.

Zespół Szkół nr. 2 im. Adama Mickiewicza w Chełmnie

W skład Zespół Szkół nr 2 wchodzi:

- Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Chełmnie - trzyletnia na podbudowie gimnazjum, której ukończenie umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie, a także dalsze kształcenie począwszy od klasy drugiej liceum ogólnokształcącego dla dorosłych,
- Technikum w Chełmnie - czteroletnie na podbudowie gimnazjum, którego ukończenie umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu

egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie, a także uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego,

- II Liceum Ogólnokształcące w Chełmnie - trzyletnie na podbudowie gimnazjum, którego ukończenie umożliwi uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego,
- Szkoła Policealna w Chełmnie - szkoła policealna dla osób posiadających wykształcenie średnie, o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku, umożliwiającą uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie.

W Technikum w Chełmnie młodzież może kształcić się w następujących kierunkach:

- technik organizacji reklamy,
- technik logistyk,
- technik informatyk,
- technik ekonomista,
- technik handlowiec,
- technik mechanik.

W Zasadniczej Szkole Zawodowej w Chełmnie młodzież może kształcić się w zawodzie:

- sprzedawca,
- oraz w oddziałach wielozawodowych - w różnych zawodach, np.: stolarz, murarz-tylnkarz, mechanik pojazdów samochodowych, elektryk, fryzjer, kucharz, piekarz, cukiernik, itp.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Chełmnie

W skład Ośrodka wchodzi:

- Przedszkole Specjalne nr 3 w Chełmnie dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym, niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz autyzmem,
- Szkoła Podstawowa Specjalna w Chełmnie,
- Gimnazjum Specjalne nr 3 w Chełmnie,
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna w Chełmnie,
- Szkoła Specjalna Przystosowująca do Pracy w Chełmnie,
- Internat w Chełmnie – liczba miejsc: 30.

W Zasadniczej Szkole Zawodowej Specjalnej w Chełmnie młodzież może kształcić się np. w zawodzie: piekarz, murarz, stolarz, monter instalacji sanitarnej, sprzedawca, mechanik

samochodowy, blacharz samochodowy, kucharz małej gastronomii, ogrodnik, fryzjer, introligator, elektromechanik pojazdów samochodowych, ślusarz.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Chełmnie realizuje zajęcia wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka i jego rodziny. Są to zajęcia z zakresu rewalidacji, logopedii, terapii psychologicznej oraz rehabilitacji ruchowej, mające na celu pobudzenie rozwoju psychoruchowego i społecznego dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do czasu podjęcia nauki w szkole.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Chełmnie

Poradnia posiada uprawnienia do wydawania orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, orzeczeń i opinii dla dzieci i młodzieży słabo słyszących i niesłyszących, słabo widzących i niewidzących oraz orzeczeń i opinii dla dzieci z autyzmem i zespołem Aspergera.

Ważniejsze działania Poradni:

1. dyżury psychologiczne w przedszkolach, szkołach, badania logopedyczne,
2. badania przesiewowe słuchu, wzroku, diagnozy w sytuacjach, gdy rodzic z różnych względów nie może dotrzeć do poradni,
3. prowadzenie warsztatów dla uczniów, rodziców m.in. we współpracy z Fundacją Dzieci Niczyje,
4. udzielanie porad, prowadzenie szkoleń dla rad pedagogicznych, pogadanek dla rodziców z zakresu komunikacji interpersonalnej i sposobów radzenia sobie z młodzieżą zagrożoną i niedostosowaną społecznie,
5. prowadzenie zajęć warsztatowych z zakresu orientacji zawodowej w gimnazjach na terenie powiatu, pedagogizacja rodziców (m.in. motywowanie dzieci do nauki, dojrzałość szkolna, 6-latek w szkole), rady pedagogiczne szkoleniowe.

Dyrektor Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Chełmnie, w 2005 r. zorganizował SIEĆ pedagogów powiatu chełmińskiego, która spotyka się cyklicznie w każdym roku szkolnym 3-4 razy.

Członkowie SIECI przygotowują scenariusze zajęć z zakresu orientacji zawodowej dla uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych, opracowują na potrzeby pomocy psychologiczno-pedagogicznej propozycje Planów Działań Wspierających, Indywidualnych Planów Edukacyjno-Terapeutycznych, Kart Indywidualnych Potrzeb Uczniów.

Poradnia wyposażona jest w najnowsze zdobycze techniki, posiada Biofeedback oraz sprzęt do SI, który służy do terapii Integracji Sensorycznej dla dzieci z całego powiatu. Terapia z wykorzystaniem najnowszych osiągnięć techniki prowadzona jest od roku.

W 2014 roku do egzaminu maturalnego przystąpiło 142 uczniów z liceów i 136 uczniów z techników z Powiatu Chełmińskiego. Zdawalność matur na poziomie 84,53% plasuje Powiat Chełmiński na I miejscu w województwie kujawsko-pomorskim. Wynik ten jest powyżej średniej wojewódzkiej wynoszącej 70,77% oraz średniej krajowej wynoszącej 71%. Zdawalność w liceach Powiatu Chełmińskiego kształtowała się na poziomie 91,55%, natomiast w technicach na poziomie 77,21%. Warto zauważyć, że wyniki matur w poszczególnych typach szkół na terenie Powiatu Chełmińskiego były znacznie lepsze niż w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego i kraju. Świadczy to o wysokim poziomie nauczania

w szkołach ponadgimnazjalnych działających na terenie Powiatu Chełmińskiego.

Tabela 28. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół na terenie Powiatu Chełmińskiego w roku szkolnym 2013/2014 (maj 2014)

Wyszczególnienie	Powiat Chełmiński	Województwo kujawsko-pomorskie	Kraj
Liceum	91,55%	80,05%	80%
Technikum	77,21%	59,91%	54%
Łącznie	84,53%	70,77%	71%

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku, Centralna Komisja Egzaminacyjna

Również seniorzy z terenu Powiatu Chełmińskiego mają zapewniony dostęp do oferty edukacyjnej. W Chełmińskim Domu Kultury funkcjonuje **Uniwersytet Trzeciego Wieku**, który rozpoczął swoją działalność 16 stycznia 2009 roku. Uniwersytet Trzeciego Wieku w Chełmnie działa w oparciu o statut Chełmińskiego Domu Kultury i wypełnia zadania w zakresie kultury, dotyczące organizowania różnorodnych form edukacji kulturalnej. Stałym elementem działalności UTW są wykłady tematyczne organizowane regularnie od samego początku działalności. Tematyka wykładów uzależniona jest od aktualnych potrzeb i zainteresowań słuchaczy. W miarę zapotrzebowania prowadzone są również zajęcia fakultatywne, tj.:

- lektorat języka angielskiego - grupa początkująca i zaawansowana,
- lektorat języka niemieckiego - grupa początkująca i zaawansowana,
- kurs komputerowy - grupa zaawansowana i początkująca,
- zajęcia plastyczne,
- zajęcia fotograficzne,
- aerobic.

Uczestniczyć w nich mogą wyłącznie słuchacze UTW w Chełmnie. Obecnie wprowadzane są nowe formy, m.in. zajęcia teatralne oraz warsztaty rękodzieła artystycznego. Tradycją stały się wspólne wyjazdy na wycieczki oraz koncerty. Cały czas poszerzana jest oferta

tematyczna i programowa uniwersytetu, co niewątpliwie stwarza nowe możliwości dla osób starszych z terenu Chełmna.

5.1.2. Ochrona zdrowia

Podstawowe potrzeby większości mieszkańców Powiatu Chełmińskiego w zakresie opieki zdrowotnej zaspokajają publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej zlokalizowane w poszczególnych miejscowościach gmin Powiatu Chełmińskiego.

Tabela 29. Placówki świadczące usługi z zakresu ochrony zdrowia na terenie Powiatu Chełmińskiego

Wyszczególnienie	Adres	
Zespół Opieki Zdrowotnej w Chełmnie	Pl. Rydygiera 1	86-200 Chełmno
Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Twój Lekarz" Jarosław Rożnowski	ul. Łunawska 1	86-200 Chełmno
Gminny Ośrodek Zdrowia w Lisewie	ul. Toruńska 14	86-230 Lisewo
Gminny Ośrodek Zdrowia w Unisławiu	ul. Parkowa 16	86-260 Unisław
Gminny Ośrodek Zdrowia w Stolnie	Stolno 82A	86-212 Stolno
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Kijewie Królewskim	ul. Chełmińska 7B	86-253 Kijewo Królewskie
Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Papowie Biskupim	Papowo Biskupie 25	86-221 Papowo Biskupie

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmnie

Placówką świadczącą najbardziej kompleksowe usługi z zakresu ochrony zdrowia jest **Zespół Opieki Zdrowotnej w Chełmnie**. Obecnie w skład SP ZOZ Chełmno wchodzi:

- 7 oddziałów szpitalnych:
  - Oddział Rehabilitacyjny,
  - Oddział Intensywnej Opieki Medycznej,
  - Oddział Chirurgiczny,
  - Oddział Noworodkowy,
  - Oddział Ginekologiczno-Położniczy,
  - Oddział Pediatryczny,
  - Oddział Chorób Wewnętrznych;
- Dział Pomocy Doraźnej: zespoły wyjazdowe (tj. pogotowie ratunkowe) „P” i „S”;
- Zakład Opiekuńczo – Lecznicy;
- poradnie specjalistyczne:
  - Poradnia Leczenia Bólu,
  - Poradnia Psychologiczna,
  - Poradnia Zdrowia Psychicznego,
  - Poradnia Rehabilitacyjna,

- Poradnia Kardiologiczna,
- Poradnia Neurologiczna,
- Poradnia Okulistyczna,
- Poradnia Urologiczna,
- Poradnia Urazowo – Ortopedyczna,
- Poradnia Chirurgii Ogólnej,
- Poradnia Ginekologiczno – Położnicza,
- Poradnia Diabetologiczna,
- Szkoła Rodzenia;
- Poradnia Podstawowej Opieki Zdrowotnej;
- 3 Pracownie: RTG i USG, Diagnostyki Nieinwazyjnej, Endoskopii;
- Laboratorium;
- Przychodnia Dział Rehabilitacji i Laboratorium.

Na terenie ZOZ funkcjonuje również blok operacyjny, w skład, którego wchodzi 3 sale operacyjne, wyposażone w sprzęt zapewniający pełne bezpieczeństwo chorym.

Dział Rehabilitacji świadczy usługi z zakresu fizjoterapii i rehabilitacji. Grupa wykwalifikowanych terapeutów, którzy ciągle podnoszą swoje kwalifikacje proponuje pomoc w schorzeniach układu ruchu:

- zespoły bólowe kręgosłupa;
- zmiany zwyrodnieniowe stawów;
- korekcje wad postawy;
- stymulacja rozwoju psycho - ruchowego u dzieci;
- profilaktyka;
- odnowa biologiczna

Pacjenci korzystają z szerokiej gamy zabiegów kinezyterapeutycznych, fizykoterapeutycznych, hydroterapeutycznych i masażu leczniczego.

5.1.3. Sport i rekreacja

Sport w Powiecie Chełmińskim jest nieodzownym elementem życia wielu jej mieszkańców, dlatego też, istotne jest systematyczne tworzenie i rozbudowa niezbędnej bazy sportowej w gminach Powiatu, która przyczyni się do poprawy warunków uprawiania sportu, a w niedługim czasie może zaowocować osiąganiem coraz lepszych wyników przez młodzież oraz wzrostem zainteresowania uprawianiem sportu.

Bazę sportową Powiatu Chełmińskiego tworzą obiekty sportowe i rekreacyjne zlokalizowane w poszczególnych gminach Powiatu, szczegółowy ich wykaz wraz z istniejącymi klubami sportowymi zawiera tabela 30.

Tabela 30. Wykaz obiektów sportowych i rekreacyjnych oraz klubów sportowych na terenie Powiatu Chełmińskiego

Gmina	Obiekty sportowe i rekreacyjne na terenie Powiatu	Kluby sportowe
Miasto Chełmno	<ul style="list-style-type: none"> - Hala sportowa Gimnazjum nr 1, - Hala sportowa i kryta pływalnia „Wodnik” Gimnazjum nr 2, - Hala sportowa Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 1, - Hala sportowa Zespołu Szkół nr 2, - Hala sportowa „Pilawa”, - Stadion Miejski, - Kompleks „Orlik 2012”, - Ośrodek wypoczynkowy nad Jeziorem Starogrodzkim, - Kręgielnia „Atrium” w Chełmnie, 	<ul style="list-style-type: none"> - Miejski Ludowy Klub Sportowy Nadwiślanin (lekkoatletyka), - Ludowy Uczniowski Klub Sportowy (tenis stołowy), - Młodzieżowy Chełmiński Klub Koszykówki (koszykówka), - Klub Sportowy Chełminianka (piłka nożna), - Klub Motorowy Wisła (motocross, country cross), - Uczniowski Klub Sportowy Nadwiślanin Sokół (kajakarstwo), - Uczniowski Klub Sportowy Culmen (siatkówka), - Chełmiński Klub Kyokushin Karate (karate kyokushin), - Uczniowski Klub Sportowy Szkółka Piłkarska (piłka nożna), - Jeździecki Klub Sportowy im. Pomorskiej Brygady Kawalerii (jeździectwo), - Stowarzyszenie Sportów Wodnych Dragon (łodzie smocze), - Klub Turystów Wodnych (kajakarstwo turystyczne), - Ognisko Miejskie TKKF w Chełmnie, - Uczniowski Klub Sportowy Tarpan (orientacja sportowa), - Sport i Rekreacja Start (lekkoatletyka), - Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w Chełmnie; - Uczniowski Taneczny Klub Sportowy „Top Dance” w Chełmnie (taniec towarzyski); - Klub Sportowy „Nine Hills Chełmno” (frisbee); - Uczniowski Klub Sportowy „Orka” (pływanie);
Gmina Chełmno	<ul style="list-style-type: none"> - Boisko w Starogrodzie, - Boisko w Podwiesku, - Boisko w Klamrach, - Boisko w Małych Łunawach, - Boisko w Ostrowiu Świeckim, - Park rehabilitacyjno- rekreacyjny w Podwiesku, - Zespół boisk Orlik w Kolnie, - place zabaw, - boisko do siatkówki plażowej w Wielkich Łunawach, - boisko do koszykówki i siatkówki w Łunawach, - boisko do koszykówki w Starogrodzie 	<ul style="list-style-type: none"> - GLKS „GWIAZDA” Starogród, - GKS „Błękitni” Podwiesk, - LZS TARTAK Klamry, - Klub Jeździecki „ARAB-BELLA”;
Gmina Kijewo Królewskie	<ul style="list-style-type: none"> - Kompleks boisk wielofunkcyjnych ORLIK w Kijewie Królewskim, - Boisko sportowe w Kijewie Królewskim, 	<ul style="list-style-type: none"> - Ludowy Klub Sportowy „Pomowiec” ul. Chełmińska, Kijewo Królewskie, - Klub Sportowy „POLOT” Kijewo

	<ul style="list-style-type: none"> - Boisko sportowe w Brzozowie, - Boisko wielofunkcyjne przy Szkole Podstawowej w Brzozowie, - Boisko sportowe przy Szkole Podstawowej w Trzebczyku, - Place zabaw w miejscowościach: Kijewo Królewskie (przy szkole), Brzozowo (przy szkole), Trzebczyk (przy szkole), Watorowo, Napole, Szymborno, Płutowo, Kosowizna i Kiełp, - Ścieżka edukacyjno-przyrodnicza w Płutowie, - Ośrodek Szkolenia Lotniczego FTO Adriana Aviation w Watorowie; 	<ul style="list-style-type: none"> Królewskie, - Klub strzelecki „Twierdza Chełmno” Dorposz Szlachecki;
Gmina Lisewo	<ul style="list-style-type: none"> - Hala Sportowa w Lisewie i Krusinie, - Sala Gimnastyczna w Lisewie, - Ogródek Jordanowski z placem zabaw w Lisewie, - Place zabaw w: Bartlewie, Drzonowie, Kornatowie, Krusinie, Malankowie i Pniewitem 	<ul style="list-style-type: none"> - Ludowy Klub Sportowy VICTORIA w Lisewie
Gmina Papowo Biskupie	<ul style="list-style-type: none"> Sala i boisko gminne Papowo, sala Zegartowice i boisko gminne 	<ul style="list-style-type: none"> - LKS Kasztelan, - Klub Sportowy Ogniwo
Gmina Stolno	<ul style="list-style-type: none"> - Boiska sportowe: Robakowo, Stolno, Paparzyn, Wabcz; - Place zabaw: Trzebiełuch; Trzebiełuch Zalesie; Klęczkowo; Robakowo (2); Paparzyn (2); Cepno; Stolno; Grubno; Małe Czyste; Wabcz; Gorzuchowo; Kobyły; Rybieniec; Obory; Pilewice; Sarnowo; Wichorze; - Świetlice wiejskie: Trzebiełuch, Robakowo (2), Sarnowo, Pilewice, Gorzuchowo, Cepno, Wabcz, Grubno, Paparzyn, Rybieniec, Obory; - Miejsca piknikowe: Trzebiełuch, Wabcz, Sarnowo, Cepno, Robakowo (amfiteatr), Rybieniec, Paparzyn, Obory. 	<ul style="list-style-type: none"> - Klub Sportowy „Wojownik” Wabcz, - UKS Robaczki Robakowo;
Gmina Unisław	<ul style="list-style-type: none"> - Hala Sportowo – Widowiskowa, - Orlik, - Stadion przy Ul. Chełmińskiej, - Boiska w Raciniewie i Stablewicach, - Stacja narciarska Unisław, - Sala gimnastyczna przy Zespole Szkół. 	<ul style="list-style-type: none"> - Rugby Klub Unisław, - UKS Kmicic, - Gminne Koło PZW, - Stowarzyszenie Unisław Team, - Klub Sportowy Unisłavia, - SKS Strzelnica, - Towarzystwo Sportowo – Kolekcjonerskie, - Klub Sportowy „OLIMP UNISŁAW”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiet z gmin Powiatu Chełmińskiego

5.1.4. Kultura

Życie kulturalne Powiatu Chełmińskiego związane jest głównie z działalnością bibliotek, domów kultury, zespołów, orkiestr i licznych organizacji społecznych działających na terenie poszczególnych gmin Powiatu. Do palcówek pełniących funkcje kulturalne na terenie Powiatu należą:

- gminne domy kultury:
  - o Chełmiński Dom Kultury w Chełmnie,
  - o Gminny Ośrodek Kultury w Unisławiu,
  - o Gminny Ośrodek Kultury w Papowie Biskupim,
- biblioteki:
  - o Miejska Biblioteka Publiczna w Chełmnie,

- o Gminna Biblioteka Publiczna w Stolnie,
  - o Gminna Biblioteka Publiczna w Starogrodzie,
  - o Gminna Biblioteka Publiczna w Papowie Biskupim,
  - o Gminna Publiczna Biblioteka w Unisławiu,
  - o Gminna Biblioteka Publiczna w Kijewie Królewskim,
  - o Gminna Biblioteka Publiczna w Lisewie,
- muzea:
- o Muzeum Ziemi Chełmińskiej w Chełmnie.

Wymienione placówki od lat uczestniczą w organizacji imprez kulturalnych, rozrywkowych oraz artystycznych odbywających się na terenie gmin i Powiatu. Prowadzą również zajęcia, podczas których dzieci i młodzież z terenu Powiatu mogą kształcić i rozwijać swoje uzdolnienia, zamiłowania oraz zainteresowania.

Chełmiński Dom Kultury jest jednostką, która posiada najbardziej kompleksową i interesującą ofertę kulturalną ze wszystkich jednostek kulturalnych działających na terenie Powiatu. Zainteresowania dzieci, młodzieży i dorosłych realizowane są głównie poprzez bezpośrednią pracę w zespołach, kołach zainteresowań i sekcjach.

Do najbardziej znanych i największych zespołów domu kultury w Chełmnie należy Zespół Pieśni i Tańca POMORZE, który w swojej historii ma wpisana niezliczoną ilość koncertów na scenach krajowych i zagranicznych, prezentując narodowe tańce polskie oraz tańce z niemal wszystkich regionów naszego kraju. Równie bogaty repertuar proponuje widzom Zespół Tańca Ludowego KUNDZIA, występując na scenach Polski i Europy. Najczęściej na ulicach Chełmna można spotkać uwielbianą przez mieszkańców Chełmna Orkiestrę Dętą Chełmińskiego Domu Kultury wraz z towarzyszącą jej grupą taneczną MAŻORETEK. Zespół szczyli się wieloma nagrodami i wyróżnieniami. Na szczególną uwagę zasługują zespoły tańca nowoczesnego, z dużym powodzeniem reprezentujące miasto na ogólnopolskich i międzynarodowych konkursach tańca.

Oprócz opisanych zespołów, wszyscy mieszkańcy Chełmna mogą rozwijać swoje zainteresowania w działających sekcjach i kołach zainteresowań, m.in. pracowni plastycznej, fotograficznej, muzycznej, tanecznej, rytmicznej; szachowej oraz w klubie seniora. Poza tym organizowane są różnego rodzaju warsztaty i kursy, m.in. kurs tańca towarzyskiego czy warsztaty gitarowe i perkusyjne.

W 2009 roku przy domu kultury rozpoczął działalność **Uniwersytet Trzeciego Wieku**, którego celem jest upowszechnianie inicjatyw edukacyjnych, aktywizacja intelektualna, psychiczna, społeczna i fizyczna osób starszych.

Chełmiński Dom Kultury jest organizatorem wielu miejskich imprez kulturalnych i rekreacyjnych. Do największych należą Walentynki Chełmińskie, Dni Chełmna, Międzynarodowe Spotkania z Folklorem i Chełmiński, Ogólnopolski Festiwal Amatorskich Orkiestr Dętych, Festiwal Piosenki Biesiadnej i Regionalnej, Spotkania Klubów Seniora itp. Od wielu lat przy ChDK działa społeczny sztab Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

Ponadto, w Chełmnie działa chór mieszany „Chorus Culmensis” i „Collegium Cantorum”, Chełmińskie Towarzystwo Strzeleckie „Bractwo Kurkowe”, Koło Przewodników PTTK oraz liczni malarze - amatorzy (m.in. Edmund Górski, Henryk Korszla, Janusz Murzyn, Janusz Bruski, Zenon Recki).

Ważną rolę kulturalną na terenie Powiatu spełnia także **Muzeum Ziemi Chełmińskiej**, które ma swoją siedzibę w gotycko - renesansowym Ratuszu i Baszcie Prochowej. Odbývają się w nim wystawy stałe jak i wystawy czasowe. Wystawa stała obejmuje:

- Wystawa „Dzieje Chełmna” zajmuje pięć sal na I piętrze Ratusza:
  - o w pierwszym pomieszczeniu prezentowany jest ostatni okres wczesnośredniowiecznych dziejów miasta związanych z osadami w Kałudzie i Starogrodzie,
  - o sala druga to reprezentacyjna Sala Sądowa. Prezentowana tu ekspozycja ilustruje dzieje prawa i przywileju chełmińskiego oraz historię herbu Chełmna,
  - o trzecia sala pełniła dawniej funkcję Sali Tajnych Narad, obecnie pokazuje dzieje tzw. Akademii Chełmińskiej,
  - o Czwarta sala to gotycka Izba Letnia, od końca XVI wieku Sala Trzeciego Ordynku,
  - o piąta sala prezentuje dzieje garnizonu chełmińskiego w okresie międzywojennym oraz czasy II wojny światowej,
- Wystawa: „Dr Ludwik Rydygier – światowej sławy chirurg polski”,
- Galeria obrazów Antoniego Piotrowicza (1869 – 1923) – chełmińskiego artysty malarza.

Muzeum Ziemi Chełmińskiej już od chwili powstania prowadzi szeroką działalność edukacyjną. Zajęcia prowadzone są w ramach tzw. „Szkołki Muzealnej”. Lekcje odbywają się w salach ekspozycyjnych Ratusza, Baszty Prochowej, a także w zabytkowych kościołach, cmentarzu

i różnych zakątkach miasta. Tematyka zajęć dotyczy zarówno wystaw stałych jak i czasowych, ale dostosowana jest także do programu nauczania historii (historii sztuki) w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i średnich. Specjalną ofertę Muzeum kieruje do dzieci przedszkolnych, które podczas zajęć poznają pierwsze legendy o Chełmnie, a także mają bezpośredni kontakt z eksponatem.

Na terenie Muzeum znajduje się również Biblioteka muzealna, która gromadzi literaturę dotyczącą historii miasta i regionu oraz książki i publikacje ukazujące się w Chełmnie. W jej zbiorach znajdują się ciekawe druki z XVIII, XIX i XX wieku, prasa a także biografie osób związanych z dziejami Pomorza. Ponadto, gromadzona jest specjalistyczna literatura z dziedziny muzealnictwa, słowniki, leksykony oraz pozycje z zakresu nauk pomocniczych historii i historii sztuki.

Popularyzacją kultury rycerskiej i dawnych dziejów na terenie Powiatu zajmują się: Zastęp Rycerski z Chełmna i Chorągiew Ziemi Chełmińskiej.

Dużą rolę informacyjną w skali całego Powiatu spełniają lokalne gazety „Czas Chełmna” oraz „Nadwiślanin” dodatek do „Nowości”.

Analizując kalendarz imprez kulturalnych organizowanych na terenie Powiatu Chełmińskiego należy dostrzec, że większość z nich organizowana jest w celu zapewnienia miejscowej społeczności dostępu do rozrywki i ma charakter lokalny. Do imprez, które mogą stać się turystyczną wizytówką Powiatu możemy zaliczyć:

- „Walentynki Chełmińskie” z towarzyszącym Festiwalem Piosenki Miłosnej i Jarmarkiem św. Walentego,
- Festiwal Piosenki Harcerskiej i Turystycznej,
- Letni Festiwal „Muzyka w zabytkach Chełmna”,
- Ogólnopolski Festiwal Amatorskich Orkiestr Dętych,
- Ogólnopolski Plener Malarski w Powiecie Chełmińskim,
- Międzynarodowe Spotkania Chóralne,
- „Międzynarodowe Spotkania z Folklorem” połączone z „Chełmińskim Jarmarkiem Jaszczurczym”,
- Ogólnopolskie Warsztaty Studentów Architektury,
- Światowy Festiwal Folkloru „Fathers Village”,
- Spacerki po Chełmnie
- Chełmińskie Wieczory Organowe,
- Odpust Chełmiński,
- Międzynarodowy Wyścig Kolarski „Memoriał im. Wojciecha Paducha”.

Tabela 31 prezentuje cykliczne imprezy kulturalne i sportowe na terenie poszczególnych Gmin Powiatu Chełmińskiego.

Tabela 31. Cykliczne imprezy kulturalne i sportowe na terenie poszczególnych gmin Powiatu Chełmińskiego

Główne imprezy kulturalne i sportowe organizowane cyklicznie na terenie Powiatu Chełmińskiego	
Powiat Chełmiński	<ul style="list-style-type: none"> - Dożynki Powiatowo-Gminne, - Ogólnopolski Plener Malarski w Powiecie Chełmińskim, - Ogólnopolskie Chełmińskie Biegi Uliczne o Memoriał Jana Schmeltera, - sierpniowy Memoriał im. Lecha Sławatyckiego (kajakarstwo), - memoriał w koszykówce im. Brunona Zastępowskiego, - Półmaraton Unisławski oraz Dziesiątka Unisławska, - rundy Mistrzostw Polski w Motocrossie i w Cross Country;
Gmina miasto Chełmno	<ul style="list-style-type: none"> - Ogólnopolski Konkurs Kolęd i Pastoralek (styczeń), - „Walentynki Chełmińskie” z towarzyszącym Festiwalem Piosenki Miłosnej i Jarmarkiem św. Walentego (14 lutego), - Warsztaty Sztuki Kulinarnej „Alchemia i Amory w Kuchni” (luty), - Powiatowy Przegląd Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej – „WESOŁA NUTKA” (marzec), - Jarmark Wielkanocny, - Regionalny Konkurs Plastyczny „Najpiękniejsza Pisanka”, - Festiwal Piosenki Harcerskiej i Turystycznej”/Scout & Tourist Song Festival/ (kwiecień), - Chełmiński Festiwal Rodzinny (kwiecień/maj), - „Spacerki po Chełmnie” (maj-wrzesień), - Festiwal Piosenki Przedszkolnej pn. „Małe Śpiewanie” (1 czerwca), - „Chełmińskie Wieczory Organowe” (maj-sierpień), - Letni Festiwal „Muzyka w zabytkach Chełmna” (czerwiec-sierpień), - Turniej Rycerski Bractw Zaprzyjaźnionych o „Złotą Jaszczurkę” (maj), - Ogólnopolski Festiwal Amatorskich Orkiestr Dętych (czerwiec - co 2 lata, kolejne 2014), - Międzynarodowe Spotkania Chóralne (maj/czerwiec - co 2 lata, kolejne 2015), - „Dni Chełmna” (czerwiec/lipiec), - Odpust Chełmiński (lipiec), - „Chełmiński Festiwal Pieśni i Piosenki Religijnej” (lipiec), - „Międzynarodowe Spotkania z Folklorem” połączone z „Chełmińskim Jarmarkiem Jaszczurczym” (lipiec), - Ogólnopolskie Warsztaty Studentów Architektury (lipiec), - Światowy Festiwal Folkloru „Fathers Village” (czerwiec - sierpień), - Festiwal Piosenki Biesiadnej „Zatańczmy razem w Mieście Zakochanych” (sierpień), - Chełmiński Przegląd Kapel Rockowych – „AMATOROCK” (wrzesień), - Rajd Słoń (wrzesień/październik), - Chełmińskie Spotkania Klubów Seniora – „Złoty, jesienny liść... ” (październik), - Ogólnopolski Turniej Chórów o Kryształowe Serce Chełmińskiej Jesieni (październik), - Jarmark Świąteczny (grudzień);
Gmina Chełmno	<ul style="list-style-type: none"> - dożynki gminne, - Złot Krystyn,

	- Wycieczka Prymusów;
Gmina Kijewo Królewskie	- Święto Twierdzy Chełmno, - Święto Gminy Kijewo Królewskie, - Dożynki gminne, - Biesiada Królewska w Kiełpiu, - Międzynarodowy Wyścig Kolarski „Memoriał im. Wojciecha Paducha”
Gmina Lisewo	- dożynki gminne; - Spotkania Rodzinne, - Ogólnopolski festiwal muzyki bluesowo- rockowej- „Jaszczur Music Festiwal”
Gmina Papowo Biskupie	- dożynki gminne
Gmina Stolno	- dożynki gminne, - Powiatowy Festyn Ruchowo – Rekreacyjny dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, - Amatorska Liga Siatkówki, - Turnieje sportowe, - Festyny wiejskie;
Gmina Unisław	- Dni Unisławia, - Dożynki gminne, - Święto Kapusty, - Piknik Rodzinny Świętego Bartłomieja w Unisławiu, - Półmaraton i 10 – tka Unisławska.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z gmin Powiatu Chełmińskiego oraz ze Starostwa Powiatowego w Chełmnie

5.1.5. Pomoc społeczna

Na terenie Powiatu Chełmińskiego działania w zakresie pomocy społecznej realizują miejskie oraz gminne Ośrodki Pomocy Społecznej zlokalizowane na terenie poszczególnych gmin Powiatu, a także **Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie** z siedzibą w Chełmnie.

Zadania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie wynikają z realizacji przepisów zapisanych w:

- ustawie z dnia 12.03.2004 roku o pomocy społecznej (t.j.: Dz. U z 2013 r. poz. 182 z późn. zm.).
- ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t.j. Dz. U. 2011 r. Nr 127 poz. 721 z późn. zm.).
- ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j.: Dz. U. z 2005 r. Nr 180 poz. 1493 z późn. zm.).
- ustawie z dnia 09 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 135 z późn. zm.).

W 2013 roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Chełmnie realizowało następujące zadania Powiatu z zakresu pomocy społecznej, pieczy zastępczej i przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- prowadzenie spraw dotyczących dwóch domów pomocy społecznej z terenu Powiatu oraz umieszczanie w nich skierowanych osób,
- udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach,
- organizowanie i prowadzenie specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego dla rodzin naturalnych i zastępczych; prowadzenie grupy wsparcia dla rodzin zastępczych,
- organizowanie opieki w rodzinach zastępczych,
- zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców, przez organizowanie i prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych dla dzieci i młodzieży,
- doradztwo metodyczne dla pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu Powiatu,
- przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz kontynuowanie nauki osobom opuszczającym placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze,
- prowadzenie Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Chełmnie.

Realizowano również inne zadania przewidziane w odrębnych ustawach, zgodnie z zapisami Regulaminu Organizacyjnego Centrum, w szczególności zadania z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, w tym prowadzenie spraw Warsztatu Terapii Zajęciowej w Chełmnie.

I. Domy Pomocy Społecznej

Na terenie Powiatu Chełmińskiego funkcjonują 2 domy pomocy społecznej:

1. Dom Pomocy Społecznej w Mgoszczu dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie,
2. Dom Pomocy Społecznej w Chełmnie dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, osób przewlekle somatycznie chorych.

Tabela 32. Domy pomocy społecznej na terenie Powiatu Chełmińskiego

Wyszczególnienie	Liczba miejsc	Liczba podopiecznych (stan 31 grudnia 2013 r.)	Wysokość uzyskanej dotacji od Wojewody na funkcjonowanie domów pomocy społecznej w 2013 roku
Dom Pomocy Społecznej w Mgoszczu	84 (od 2014 r.)	79	1.476.334,00 zł
Dom Pomocy Społecznej w Chełmnie	146	144	3.097.251,00 zł

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Chełmnie w 2013 roku

II. Całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze

Na terenie Powiatu Chełmińskiego funkcjonują 2 całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego:

- Dom Dziecka w Chełmnie dysponujący 30 miejscami,
- Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza dla Dziewcząt im. Bł. Marii Karłowskiej w Pniewitem jest placówką prowadzoną na zlecenie Powiatu na podstawie umowy zawartej ze Zgromadzeniem Sióstr Pasterek z siedzibą w Jabłonowie Pomorskim. Dysponuje 14 miejscami.

Tabela 33. Liczba dzieci przebywająca w instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	do 30.06.2014
Dzieci umieszczone w POW na terenie powiatu chełmińskiego	60 38-Dom Dziecka 22- POW Pniewite	70 50- Dom Dziecka 20- Pniewite	61 28- Dom Dziecka 23- Pniewite	58 38- Dom Dziecka 20- Pniewite	57 38- Dom Dziecka 19- Pniewite	57 39- Dom Dziecka 18 - Pniewite
w tym dzieci pochodzące z powiatu chełmińskiego	30 27- Dom Dziecka 3-Pniewite	32 28- Dom Dziecka 4-Pniewite	27 24- Dom Dziecka 3-Pniewite	29 26- Dom Dziecka 3-Pniewite	31 27- Dom Dziecka 4-Pniewite	36 29- Dom Dziecka 7-Pniewite
Dzieci pochodzące z powiatu chełmińskiego umieszczone w POW poza powiatem	25	25	32	26	18	18
OGÓLEM dzieci pochodzące z powiatu chełmińskiego umieszczone w POW	55	57	59	55	49	54

Źródło: PCPR w Chełmnie

W 2013 roku w placówkach opiekuńczo-wychowawczych działających na terenie Powiatu Chełmińskiego umieszczono 57 dzieci, w tym 38 osób w Domu Dziecka w Chełmnie i 19 osób w Placówce Opiekuńczo-Wychowawczej w Pniewitem. Wśród tych 57 dzieci, 36 pochodziło z terenu Powiatu Chełmińskiego. Z kolei w placówkach opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących poza terenem Powiatu Chełmińskiego przebywało w 2013 roku 18 dzieci – o 8 mniej niż w roku ubiegłym. W sumie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2013 roku umieszczonych było 49 dzieci z Powiatu Chełmińskiego – o 6 mniej niż w 2009 roku.

III. Rodziny zastępcze i usamodzielnienia wychowanków rodzin zastępczych

W Powiecie Chełmińskim funkcjonują rodziny zastępcze: spokrewnione, niezawodowe i zawodowe. Ilość rodzin i dzieci w nich umieszczanych oraz usamodzielniających się wychowanków ulega zmianom w zależności od ich sytuacji prawnej oraz postanowień Sądów Rodziny.

Tabela 34. Rodziny zastępcze i dzieci w nich umieszczone w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Rodziny zastępcze spokrewnione	66	67	78	64	61
- ilość dzieci umieszczonych w w/wym. rodzinach	85	81	97	78	71
Rodziny zastępcze niespokrewnione	9	8	9	-	-
- ilość dzieci umieszczonych w w/wym. rodzinach	9	9	11	-	-
Rodziny zastępcze zawodowe	3	3	2	4	3
- ilość dzieci umieszczonych w w/wym. rodzinach	11	21	10	22	13
Rodziny zastępcze niezawodowe	-	-	-	16	22
- ilość dzieci umieszczonych w w/wym. rodzinach	-	-	-	18	25
Usamodzielniający się wychowankowie, którzy opuścili rodziny zastępcze	47	43	48	33	27
Dzieci z powiatu chełmińskiego umieszczone w rodzinach zastępczych poza powiatem	10	12	12	12	13
Łącznie ilość dzieci w rodzinach	115	123	130	130	122

Źródło: PCPR w Chełmnie: Stan rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2009 – 2013 (dane liczone narastająco wg sprawozdań MPiPS)

W 2013 roku na terenie Powiatu Chełmińskiego działało 86 rodzin zastępczych, w tym: 61 rodzin zastępczych spokrewnionych, 3 rodziny zastępcze zawodowe oraz 22 rodziny zastępcze niezawodowe. W rodzinach zastępczych w tym samym roku przebywało 122 dzieci z terenu Powiatu, w tym 109 dzieci przebywało w rodzinach zastępczych z terenu Powiatu oraz 13 dzieci w rodzinach zastępczych spoza terenu Powiatu. W okresie 2009-2013 liczba dzieci z terenu Powiatu umieszczonych w rodzinach zastępczych zmniejszyła się

o 7 osób,
a liczba rodzin zastępczych zwiększyła się o 8 rodzin.

Na poszczególne zadania w ramach rodzin zastępczych wydano:

- 888.140,09 zł. - miesięczna pomoc pieniężna dla rodzin zastępczych, co daje w skali roku,
- 128.328,34 zł. - miesięczna pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki przez usamodzielnionych wychowanków,
- 23.064,00 zł. - usamodzielnienie wychowanków rodzin zastępczych, tzw. jednorazowa pomoc pieniężna,
- 13.700,00 zł. - jednorazowa pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej,
- 10.270,00 zł. - jednorazowe świadczenie pieniężne na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami przyjmowanego do rodziny dziecka,
- 26.522,49 zł. – środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego – dot. rodzin zawodowych, w których umieszczono powyżej 3 dzieci,
- 2.728,00 zł. – dofinansowanie do wypoczynku poza miejscem zamieszkania dziecka w wieku 6-18 roku życia.

W trakcie 2013 roku wydano 175 decyzji dotyczących prowadzonych spraw w zakresie rodzin zastępczych, usamodzielnianych wychowanków oraz odpłatności za pobyt dzieci w tych rodzinach. Wydanie każdej decyzji poprzedzało sporządzenie informacji, zaś decyzji dotyczącej odpłatności rodziców biologicznych za pobyt ich dziecka w rodzinie zastępczej wszczęcie postępowania administracyjnego. W ubiegłym roku wszczęto 36 postępowań.

IV. Usamodzielnienia wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo – wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, zakłady poprawcze i specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze

W roku 2013 objętych pomocą, mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem dla opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze było 6 osób. Łącznie na usamodzielnienia wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych i ośrodków wychowawczych Powiat wydał 36.259,81 zł.

W tym udzielono pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki dla opuszczających:

- placówki opiekuńczo-wychowawcze: 5 osobom (40 świadczeń),
  - młodzieżowy ośrodek wychowawczy: 1 osobie (11 świadczeń),
- Łączna kwota świadczeń na kontynuowanie nauki wynosiła: 24.742,81 zł.

W 2013 roku udzielono pomocy pieniężnej na usamodzielnienie 2 osobom w łącznej wysokości 8.247,00 zł. Udzielono również pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej w łącznej wysokości 3.270,00 zł. Oprócz udzielania pomocy w formie wypłacania świadczeń wszyscy wymienieni wraz z ich rodzinami i opiekunami objęci byli pracą socjalną. W 2013 roku toczyło się łącznie 12 spraw dotyczących usamodzielnień.

Pracownicy Centrum pełnili również funkcję opiekuna usamodzielnienia dla usamodzielnianych wychowanków. Przeprowadzono łącznie 10 wywiadów w związku z usamodzielnieniami.

V. Sprawy z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnienia osób niepełnosprawnych realizowane przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

Z tytułu realizacji zadań z zakresu rehabilitacji osób niepełnosprawnych na koncie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych dla Powiatu Chełmińskiego w 2013 roku znajdowało się 849.695,00 zł, z czego wykorzystano 848.797,00 zł.

Wymienione środki wydatkowano następująco:

- 119.155,00 zł. na dofinansowanie do turnusów rehabilitacyjnych, które otrzymało 145 osób, w tym:
  - o 65 osób dorosłych w kwocie 58.882,00 zł. i 23 opiekunów w kwocie 14.641,00 zł.;
  - o 30 dzieci i młodzieży w kwocie 28.536,00 zł.;
  - o 27 opiekunów dla dzieci w kwocie 17.096,00 zł.;
- 30.923,57 zł. na sfinansowanie instrumentów rynku pracy,
- 214.522 zł. na dofinansowanie zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny – dla 132 osób, w tym:
  - o dla 112 osób dorosłych na kwotę 166.594,00 zł.,
  - o dla 20 dzieci na kwotę 47.928,00 zł.;
- 443.880,00 zł. na dofinansowanie 90% kosztów działania Warsztatu Terapii Zajęciowej w Chełmnie dla 30 uczestników,
- 13.830,00 zł. na współfinansowanie imprez kulturalno, rekreacyjno, turystyczno, sportowych dla osób niepełnosprawnych (wg podpisanych i rozliczonych 3 umów),
- 5.870,00 zł. na realizację zadań zleconych organizacjom pozarządowym w ramach otwartego konkursu ofert.

W 2013 roku realizację zadania rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych ze środków własnych Powiatu objęła: umowę ze Stowarzyszeniem Ludzie – Ludziom w Chełmnie na wsparcie realizacji zadania: prowadzenie Warsztatu Terapii Zajęciowej w Chełmnie na 49.320,00 zł. Ponadto ogłoszono konkurs „Działania na rzecz osób

niepełnosprawnych w 2013r.”, którego wynikiem było przyznanie dotacji w łącznej wysokości 17.000,00 zł. Ogłoszono także otwarty konkurs na „Prowadzenie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w powiecie chełmińskim w 2013r.” - finansowany ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, w którym Zarząd Powiatu przyznał niżej wymienione dotacje:

1. 3.270 zł. dla Stowarzyszenia Dzieci, Młodzieży i Osób Niepełnosprawnych „Świąteczna Nadzieja” w Chełmnie – „Mogę i chcę pomagać”
2. 2.600 zł. – dla Stowarzyszenia Ludzie Ludziom w Chełmnie – „VII Festyn Zabawa i Praca”

Ponadto, udzielono dotacji na podstawie 2 porozumień w sprawie pokrywania kosztów rehabilitacji mieszkańców naszego Powiatu w warsztatach terapii zajęciowej poza Powiatem Chełmińskim w części nieobjętej dofinansowaniem z PFRON.

VI. Ośrodek Interwencji Kryzysowej

Od 1 stycznia 2007 r. w Powiecie Chełmińskim funkcjonuje Ośrodek Interwencji Kryzysowej przy Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Chełmnie. W Ośrodku może uzyskać pomoc każdy, kto doświadcza przemocy (fizycznej, psychicznej, seksualnej, przemocy domowej, ekonomicznej, mobbingu), kto znalazł się w kryzysowej sytuacji życiowej (której powodem była np. katastrofa, klęska, wypadek, zamach, żałoba, utrata osób bliskich, myśli i próby samobójcze, kryzysy małżeńskie). Ponadto pomoc w rozwiązaniu innych ujawnionych problemów lub we wprowadzaniu i utrwalaniu zmian życiowych proponuje zespół terapeutyczny OIK, w skład którego wchodzi dwóch specjalistów terapii systemowej. Z Ośrodka mogą korzystać nieodpłatnie mieszkańcy Powiatu Chełmińskiego: osobiście, telefonicznie, przez Internet, drogą pocztową, także anonimowo.

Ośrodek Interwencji Kryzysowej świadczy krótkoterminową pomoc w przezwyciężeniu sytuacji kryzysowej poprzez: bezpośrednią pomoc psychologiczną, wsparcie w powrocie do równowagi, informacje (prawne, o źródłach pomocy i możliwych rozwiązaniach, o prawach osobistych, o procesach towarzyszących przemocy, kryzysowi), pomoc w nawiązaniu kontaktu z innymi instytucjami, udzielanie czasowego nieodpłatnego schronienia w hostelu. Schronienie w hostelu proponowane jest osobom znajdującym się w sytuacji zagrożenia życia bądź bezpieczeństwa. Osoby umieszczone w hostelu mają zapewnioną pomoc psychologa oraz pracownika socjalnego.

Zespół specjalistów pełniących dyżury przy PCPR w Chełmnie składa się z pracownika socjalnego, pedagoga i psychologa. Przy OIK powołany został również stały zespół interwencyjny.

Specjaliści OIK oraz Zespołu Terapeutycznego OIK udzielili łącznie 200 porad i konsultacji. Porady miały charakter spotkań jednorazowych, cyklicznych, na miejscu jak i w terenie. Pracownik socjalny brał udział w zespołach interwencyjnych oraz interdyscyplinarnych i grupach roboczych zwoływanych zarówno z inicjatywy OIK, jak i ops. Zespół prowadzi również, zgodnie z zaleceniem Sądu Rodzinnego, zajęcia z rodzicami dzieci, które opuściły Dom Dziecka lub zostały umieszczone w rodzinach zastępczych.

Od 2011 roku OIK przy PCPR jest wpisany do rejestru Wojewody Kujawsko – Pomorskiego jednostek poradnictwa specjalistycznego.

Uchwałą nr V/46/11 z dnia 29.06.2011r. Rady Powiatu Chełmińskiego przyjęto Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie. Osiągnięte wskaźniki za 2013 roku:

- ilość osób korzystających ze wsparcia OIK: 98,
- ilość osób korzystających ze schronienia całodobowego: 4,
- ilość oddziaływań terapeutycznych wobec dzieci: 22,
- PPP w Chełmnie: terapia psychologiczna 139 osób, terapia pedagogiczna 23 osób, konsultacje psychologiczne 172 osób,
- ilość przeszkolonych pracowników pomocy (w tym OPS) z zakresu przeciwdziałania przemocy: 31,
- ilość odbytych interwencji w terenie z tytułu przemocy domowej: 73,
- ilość osób objętych poradnictwem w związku z przemocą: 122,
- artykuły i informacje zamieszczane w prasie lokalnej dot. przeciwdziałania przemocy domowej: 1,
- ilość zgłoszeń przez Policję do zespołów interdyscyplinarnych: 76,
- liczba Niebieskich Kart: 98, w tym zakończonych 57.

VII. Mieszkanie chronione

W 2013 roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Chełmnie przejęło od Domu Dziecka w Chełmnie prowadzenie mieszkania chronionego położonego przy ul. Kościelnej w Chełmnie. W ubiegłym roku w wym. mieszkaniu przebywało łącznie 5 osób.

VIII. Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności

Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w roku 2013 wydał 1 746 orzeczeń, w tym:

- 1 259 orzeczeń dla osób powyżej 16 roku życia, z czego:
  - 1 217 o zaliczeniu do stopnia niepełnosprawności,

- 12 o odmowie wydania orzeczenia,
- 30 o niezaliczeniu do osób niepełnosprawnych,
- 487 orzeczeń dla osób poniżej 16 roku życia, z czego:
  - 442 o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych,
  - 44 o nie zaliczeniu do osób niepełnosprawnych,
  - 1 o odmowie wydania orzeczenia.

W 2013 roku do tut. Zespołu wpłynęło:

- 1 311 wnioski o wydanie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności,
- 481 wnioski o wydanie orzeczenia o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych.

Ponadto zrealizowano wnioski o wydanie:

- 155 legitymacji osoby niepełnosprawnej powyżej 16 roku życia,
- 86 legitymacji osoby niepełnosprawnej poniżej 16 roku życia.

Do Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bydgoszczy przekazano 96 odwołań od orzeczeń Powiatowego Zespołu.

IX. Informacja nt. realizacji zadań i efektów pracy Organizatora Rodzinnej Pieczy Zastępczej – dla powiatu chełmińskiego (art.76 ust.4 pkt 15 oraz 182 ust.5 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

Od stycznia 2012 roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Chełmie realizuje zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. W 2013 roku na terenie Powiatu Chełmińskiego funkcjonowało 86 rodzin zastępczych, w których przebywało łącznie 109 dzieci, z tego:

- na terenie Miasta Chełmna - 55 rodzin, w których przebywało 64 dzieci,
- na terenie Gminy Chełmno - 7 rodzin, w których przebywało 11 dzieci,
- na terenie Gminy Unisław - 7 rodzin, w których przebywało 12 dzieci,
- na terenie Gminy Lisewo - 6 rodzin, w których przebywało 8 dzieci,
- na terenie Gminy Kijewo Królewskie - 4 rodziny, w których przebywało 5 dzieci,
- na terenie Gminy Papowo Biskupie - 4 rodziny, w których przebywało 6 dzieci,
- na terenie Gminy Stolno - 3 rodziny, w których przebywało 3 dzieci.

W 2013 roku z postanowienia Sądu w 10 rodzinach zastępczych umieszczono 13 dzieci. Rozwiązaniu uległo 6 rodzin. 10 dzieci opuściło rodziny zastępcze, 7 wróciło pod opiekę rodziców biologicznych, 1 dziecko przeszło procedury adopcyjne, 1 zostało skierowane do placówki opiekuńczo – wychowawczej, 1 dziecko „przeszło” z rodziny spokrewnionej do niezawodowej.

Świadczenie dla kontynuujących naukę pobierało 25 pełnoletnich wychowanków rodzin zastępczych, w tym:

- 12 wychowanków z terenu miasta Chełmna,
- 3 wychowanków z terenu Gminy Unisław,
- 7 wychowanków z terenu Gminy Kijewo Królewskie,
- 2 wychowanków z terenu Gminy Stolno,
- 1 wychowanek z terenu Gminy Lisewo.

W rodzinach zastępczych nadal przeważają rodziny spokrewnione (łącznie 61) w stosunku do niezawodowych (łącznie 22). W 2013 roku 5 osób osiągnęło pełnoletność: 3 osoby pozostały w rodzinie zastępczej do czasu ukończenia nauki (nie dłużej niż do 25 roku życia), 2 wychowanków opuściło rodzinę zastępczą.

W trakcie roku dokonywano oceny funkcjonujących rodzin zastępczych – 62, w tym 2 negatywne, 1 rodzina po ocenie negatywnej została rozwiązana.

W 2013 roku odbyło się łącznie 12 zespołów do spraw oceny sytuacji 109 dzieci umieszczonych w pieczy, przy udziale m. in: psychologa, pracownika ośrodka adopcyjnego, kuratorów, pedagogów szkolnych, pracowników socjalnych OPS, asystentów rodziny, koordynatorów, rodziców zastępczych i rodziców biologicznych.

Wsparcie dla osób niepełnosprawnych

Na terenie Powiatu Chełmińskiego funkcjonują następujące placówki świadczące pomoc osobom niepełnosprawnym:

- Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy w Chełmnie (szkoła i internat: wsparcie od wczesnego wspomaganie, poprzez przedszkole specjalne, szkołę podstawową, gimnazjum, do szkoły zawodowej) w pełni dostosowany do potrzeb niepełnosprawnych uczniów,
- Warsztat Terapii Zajęciowej w Chełmnie – prowadzony przez Stowarzyszenie Ludzie – Ludziom w Chełmnie na zlecenie powiatu,
- Zakład Aktywności Zawodowej w Drzonowie prowadzony przez gminę Lisewo,
- usługi specjalistyczne realizowane przez OPS-y w miejscu zamieszkania,
- świetlice socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży prowadzone przez gminy i organizacje pozarządowe,
- całodobowa opieka zdrowotna w Zakładzie Opiekuńczo – Lecznicznym w Chełmnie,
- całodobowe miejsca zabezpieczające potrzeby: bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne (dla dzieci i młodzieży) w 2 domach pomocy społecznej,
- zróżnicowane wsparcie ze strony lokalnych organizacji pozarządowych.

W 2013 roku w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie zatrudnionych było 7 pracowników (w tym 0,5 etatu głównego księgowego).

Przy współpracy ze Stowarzyszeniem Pro Bono Hominis w Mgoszczu, Centrum prowadzi wypożyczalnię używanego sprzętu rehabilitacyjnego.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie realizowało projekt systemowy „*Pokonaj bariery, wykorzystaj szanse*” współfinansowany ze środków EFS w ramach priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Dzięki tym środkom Centrum prowadziło działania aktywizujące na rzecz wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, nieaktywnych zawodowo matek zastępczych oraz osób niepełnosprawnych: młodzieży oraz dorosłych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności przy zastosowaniu instrumentów aktywnej integracji społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej. Ponadto w ramach projektu zatrudniano pracownika socjalnego. Sprawozdanie z realizacji projektu Centrum przedkładało co miesiąc Zarządowi Powiatu. W ubiegłym roku zorganizowano również konferencję podsumowującą roczne działania prowadzone w projekcie.

W ramach wyżej wymienionego projektu Centrum realizowało także Program Integracji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych na terenie Powiatu Chełmińskiego, w ramach którego zrealizowano następujące działania:

- zajęcia rehabilitacyjne: rehabilitacja ruchowa - 24 godz., masaż – 10 godz., hipoterapia – 30 godz.,
- poradnictwo specjalistyczne – 12 godz.,
- udział w grupie samopomocowej – 12 godz.,
- trening umiejętności i kompetencji społecznych – 16 godz.,
- działania o charakterze środowiskowym – integracja i alternatywne formy spędzania wolnego czasu: piknik (Osada Rycerska) oraz wyjazd integracyjny (Rudnik „Cansas City”).

W 2013 roku rodziny na terenie Powiatu Chełmińskiego korzystały z pomocy społecznej świadczonej przez ośrodki pomocy społecznej ze względu na trudną sytuację życiową, której powodem było m.in.: ubóstwo, bezdomność, potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, alkoholizm, narkomania oraz przemoc w rodzinie. Najwięcej rodzin korzysta z pomocy społecznej w Mieście Chełmno – 787 rodzin (tj. 32,3% wszystkich rodzin korzystających z pomocy społecznej na terenie Powiatu). Następnymi w kolejności gminami pod względem liczby beneficjentów pomocy społecznej są: Gmina Papowo Biskupie – 363 rodzin, Gmina Unisław – 347 rodzin oraz Gmina Chełmno – 253 rodzin.

Tabela 35. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną w 2013 roku

Wyszczególnienie	Ogółem	w tym osoby niepełnosprawne
M. Chełmno	787	266
Gm. Chełmno	253	76
Gm. Unisław	347	24
Gm. Kijewo Królewskie	227	76
Gm. Lisewo	216	36
Gm. Stolno	240	193
Gm. Papowo Biskupie	363	244
RAZEM	2 433	915

Źródło: Dane z MOPS i GOPS-ów Powiatu Chełmińskiego

Zgodnie z danymi zawartymi w tabeli 36, najwięcej rodzin skorzystała ze wsparcia lokalnych OPS z powodu: ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Tabela 36. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną ze względu na wybrane powody trudnej sytuacji życiowej w 2013 r.

Wyszczególnienie	Miasto Chełmno	Gmina Chełmno	Gmina Kijewo Królewskie	Gmina Lisewo	Gmina Papowo Biskupie	Gmina Stolno	Gmina Unisław
Ubóstwo	787	208	165	92	18	191	272
Bezdomność	18	5	3	1	3	1	3
Potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności	0	44	20	22	32	25	31
Bezrobocie	662	169	149	168	223	186	288
Niepełnosprawność	215	76	74	31	84	61	63
Długotrwała lub ciężka choroba	15	42	88	16	48	17	120
Bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	177	37	65	6	67	44	52
Alkoholizm	73	11	13	3	7	5	48
Narkomania	0	0	0	0	0	0	0
Przemoc w rodzinie	12	10	3	12	2	0	11

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych gmin Powiatu Chełmińskiego

5.1.6. Bezpieczeństwo publiczne

Bezpieczeństwo na terenie Powiatu Chełmińskiego zapewnia **Komenda Powiatowa Policji w Chełmnie**.

Komendą kieruje Komendant Powiatowy Policji przy pomocy Pierwszego Zastępcy Komendanta Powiatowego Policji, kierowników komórek organizacyjnych oraz bezpośrednio podległych komendantowi policjantów i pracowników policji.

Do podstawowych zadań Policji należą:

- ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
- ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
- inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
- nadzór nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi w zakresie określonym w odrębnych przepisach;
- kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych;
- współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi, a także z organami i instytucjami Unii Europejskiej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;
- gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych;
- prowadzenie bazy danych zawierającej informacje o wynikach analizy kwasu dezoksyrybonukleinowego (DNA).

Policja - jako organ powołany do ścigania przestępstw, jest zobowiązana do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego w każdym przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Postępowanie ma na celu ustalenie czy został popełnione przestępstwo.

Tabela 37. Statystyka przestępstw popełnionych na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2005-2013

Kategorie przestępstw	Przestępstwa stwierdzone									Przestępstwa wykryte								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	1440	1819	1335	1501	1205	949	1390	896	-	883	1436	963	1185	897	740	1158	774	-
Kryminalne	1081	955	935	748	736	607	854	553	502	532	583	577	441	432	402	629	-	-
Gospodarcze	104	558	95	761	164	62	182	64	40	101	554	92	457	163	59	179	41	-
Kradzież rzeczy	346	314	253	197	200	204	198	181	153	93	152	109	67	71	93	103	-	-
Kradzież samochodu	49	41	33	21	17	14	16	19	20	4	8	22	4	0	3	1	-	-
Kradzież z włam.	356	224	265	189	172	115	196	112	83	143	81	130	74	73	48	126	-	-
Rozboje	31	39	16	23	21	11	10	4	7	16	35	14	15	18	21	9	-	-
Bójki i pobicia	12	16	30	17	15	6	9	10	10	9	13	27	14	13	6	9	-	-
Uszkodzenia ciała	9	10	6	14	15	10	12	21	41	6	9	5	13	14	11	11	-	-
Przestępstwa narkotyk.	80	50	60	77	45	44	83	22	82	79	50	58	76	45	43	82	-	-
Nietrzeźwi kierujący	201	218	222	219	237	208	248	200	214	201	218	222	219	237	208	248	200	214

Źródło: Komenda Powiatowa Policji w Chełmnie

Dane zawarte w tabeli 37 wskazują, że od 3 lat następuje spadek przestępczości na terenie Powiatu Chełmińskiego. Szczególnie zauważalny jest on w kradzieżach z włamaniem, kradzieżach, bójkach oraz uszkodzeniach mienia. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest m.in. praca wykrywacza w latach poprzednich, która pozwoliła na ustalenie sprawców przestępstw pospolitych, skazanie ich na kary pozbawienia wolności i osadzenia w jednostkach penitencjarnych. Ponadto właściwe planowanie służby, aktywność policjantów służby zewnętrznej przyczynia się do ograniczenia przestępczości, a także wzrostu ujawnionych przestępstw narkotykowych i kierowania pojazdami w stanie nietrzeźwości.

Biorąc pod uwagę wykrywalność przestępstw szczególnie uciążliwych społecznie jest ona nadal wysoka, a jeżeli w poszczególnych kategoriach nastąpił spadek to niewielki. Skuteczność pracy policjantów Komendy Powiatowej Policji w Chełmnie w zakresie wykrywania sprawców przestępstw od 3 lat jest duża, a jej utrzymanie będzie priorytetem w 2014 roku.

Przez teren Powiatu Chełmińskiego przebiegają 2 drogi krajowe: nr 91 (dawna trasa droga krajowa nr 1) oraz nr 55. Zgodnie z danymi GDDKiA Oddział Bydgoszcz, na terenie drogi krajowej nr 91 w 2013 roku doszło do 31 wypadków drogowych, w których zginęło 9 osób, a 43 zostały ranne. Zarówno liczba wypadków jak i ofiar rannych i śmiertelnych uległa zmniejszeniu w stosunku do roku 2008. Z kolei na drodze krajowej nr 55 w 2013 roku doszło do 10 wypadków, w których śmierć poniosły 2 osoby a 10 zostało rannych. Niestety, GDDKiA Oddział Bydgoszcz nie dysponuje informacjami ile z tych wypadków miało miejsce bezpośrednio na odcinkach dróg krajowych zlokalizowanych na terenie Powiatu Chełmińskiego.

Tabela 38. Statystyki liczby wypadków, ofiar rannych i śmiertelnych na drogach krajowych województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2008-2013

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012	2013
droga krajowa nr 91	liczba wypadków	79	68	67	59	43	31
	ofiary ranne	103	85	85	53	50	43
	ofiary śmiertelne	37	15	22	18	15	9
droga krajowa nr 55	liczba wypadków	7	6	12	9	11	10
	ofiary ranne	9	7	15	12	12	10
	ofiary śmiertelne	3	1	1	13	1	2

Źródło: Dane GDDKiA Oddział Bydgoszcz (<http://www.gddkia.gov.pl/pl/183/mapa-drog>)

Rejestrem zdarzeń drogowych zajmuje się również Komenda Powiatowa Policji w Chełmie. Statystyki KPP w Chełmnie dotyczące zdarzeń drogowych odnotowanych na terenie Powiatu Chełmińskiego przedstawia tabela 39.

Tabela 39. Statystyki zdarzeń drogowych na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2005-2013

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
wypadki	29	31	35	43	46	40	34	35	36
zabici	8	11	6	11	8	3	7	6	2
ranni	32	36	29	55	63	45	39	38	48
kolizje	480	502	394	483	502	553	460	415	380

Źródło: Komanda Powiatowa Policji w Chełmnie

Analizując dane w tabeli 39 należy stwierdzić, że w roku 2013 na terenie Powiatu Chełmińskiego nastąpił wzrost liczby wypadków drogowych (czyli zdarzeń na drogach publicznych), w wyniku których nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała jego uczestnika. Liczba osób zabitych spadła do 2 przypadków a rannych wzrosła o 10, natomiast o 36 spadła ilość kolizji drogowych. Należy pamiętać o tym, że każdego roku zwiększa się ilość rejestrowanych pojazdów oraz ilość osób kierujących a tym samym wzrasta zagrożenie bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Główną przyczyną zdarzeń drogowych jest niedostosowanie prędkości pojazdu do warunków ruchu, nieudzielenie pierwszeństwa przejazdu, nieprawidłowe manewry (wyprzedzanie, skręcanie, zmiana pasa ruchu).

Dużym problemem bezpieczeństwa ruchu drogowego jest kierowanie pojazdem przez osoby znajdujące się w stanie nietrzeźwości i po użyciu alkoholu. Utrzymująca się duża ilość ujawnionych takich użytkowników drogi może świadczyć o ograniczonej skuteczności działań profilaktycznych.

W Chełmnie funkcjonuje również **Straż Miejska**, której zadaniem jest w szczególności ochrona spokoju i porządku w miejscach publicznych.

Dodatkowo na terenie Powiatu Chełmińskiego działa **Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Chełmnie**, która jako zawodowa, umundurowana i wyposażona w specjalistyczny sprzęt formacja, przeznaczona jest do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami. W ramach KP PSP w Chełmnie działają m.in.: jednostka ratowniczo-gaśnicza, wydział operacyjno-szkoleniowy, samodzielne stanowisko ds. kwatermistrzowsko-technicznych, samodzielne stanowisko pracy ds. kadrowo-organizacyjnych, samodzielne stanowisko pracy ds. finansów oraz samodzielne stanowisko pracy ds. kontrolno-rozpoznawczych. Jednocześnie na obszarach poszczególnych gmin działają jednostki ochotniczych straży pożarnych, które również dbają o bezpieczeństwo mieszkańców.

Tabela 40. Wykaz OSP funkcjonujących na terenie Powiatu Chełmińskiego

Gmina	Wykaz jednostek OSP
Gmina Papowo Biskupie	- Ochotnicza Straż Pożarna w Firlusie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Dubielnie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Papowie Biskupim,
Gmina Chełmno	- Ochotnicza Straż Pożarna w Starogrodzie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Bieńkówce, - Ochotnicza Straż Pożarna w Nowej Wsi Chełmińskiej, - Ochotnicza Straż Pożarna w Podwiesku,
Gmina Stolno	- Ochotnicza Straż Pożarna w Małym Czystem, - Ochotnicza Straż Pożarna w Robakowie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Paparzynie, Ochotnicza Straż Pożarna w Rybieńcu,
Gmina Kijewo Królewskie	- Ochotnicza Straż Pożarna RP Brzozowo, - Ochotnicza Straż Pożarna w Trzebczu Szlacheckim, - Ochotnicza Straż Pożarna w Kijewie Królewskim, - Ochotnicza Straż Pożarna w Płutowie, - Zakładowa Ochotnicza Straż Pożarna w Kosowiźnie,
Gmina Unisław	- Ochotnicza Straż Pożarna w Unisławiu, - Ochotnicza Straż Pożarna w Grzybnie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Kokocku,
Gmina Lisewo	- Ochotnicza Straż Pożarna w Lisewie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Krajęcinnie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Strucfoniu, - Ochotnicza Straż Pożarna w Drzonowie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Lipienku, - Ochotnicza Straż Pożarna w Bartlewie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Pniewitym, - Ochotnicza Straż Pożarna w Linowcu, - Ochotnicza Straż Pożarna w Malankowie, - Ochotnicza Straż Pożarna w Mgoszczu.

Źródło: <http://www.powiat-chelmno.pl/>

Analizując rodzaj zdarzeń, które odnotowała Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Chełmnie należy stwierdzić, że najczęstszą przyczyną interwencji lokalnej straży pożarnej są miejscowe zagrożenia (tj. zdarzenie wynikające z rozwoju cywilizacyjnego i naturalnych praw przyrody, niebędące pożarem ani klęską żywiołową, stanowiące zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska, któremu zapobieżenie lub którego usunięcie skutków nie wymaga zastosowania nadzwyczajnych środków). W 2013 roku doszło do 696 miejscowych zagrożeń (tj. o 19,3% mniej niż w 2010 roku). Następną w kolejności przyczyną interwencji straży pożarnej są pożary – w 2013 roku stanowiły 16,8% wszystkich zgłoszonych zdarzeń. Ok 2,5% wszystkich zgłoszonych zdarzeń rocznie stanowią alarmy fałszywe. Warto zauważyć, że w 2013 roku liczba zdarzeń na terenie Powiatu

Chełmińskiego, w których interweniowała straż pożarna, uległa zmniejszeniu 19,1% w stosunku do 2010 roku.

Tabela 41. Zdarzenia na terenie Powiatu Chełmińskiego w latach 2010-2013, w których interweniowała straż pożarna

Rok	Požary	Miejscowe zagrożenia	Alarmy fałszywe	Łącznie
2010	185	862	25	1 072
2011	189	672	14	875
2012	218	608	16	842
2013	146	696	25	867

Źródło: Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Chełmnie

5.2. Usługi komunalne

Stan infrastruktury technicznej na terenie Powiatu Chełmińskiego jest zróżnicowany. Na terenie Chełmna jest ona znacznie bardziej rozwinięta niż na obszarach gmin wiejskich.

5.2.1. Usługi wodociągowe i kanalizacyjne

W tabeli 42 przedstawiono podstawowe informacje dotyczące poziomu wyposażenia Powiatu Chełmińskiego w sieć wodociągową i kanalizacyjną.

Tabela 42. Wyposażenie Powiatu Chełmińskiego w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2008	2012
Wodociągi			
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	708,6	746,0
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	6 654	7 156
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	1 623,4	1 631,3
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	44 946	46 477
ludność korzystająca z sieci wodociągowej w miastach	osoba	19 421	19 898
Kanalizacja			
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	164,5	214,2
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	2 399	3 122
ścieki odprowadzone	dam ³	1 388,3	1 181
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	osoba	24 913	27 302
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w miastach	osoba	16 472	17 125
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności			
ogółem			
wodociąg	%	87,3	88,1
kanalizacja	%	48,4	51,8

w miastach			
wodociąg	%	95,5	95,6
kanalizacja	%	81,0	82,3
na wsi			
wodociąg	%	82,0	83,2
kanalizacja	%	27,1	31,9

Źródło: Dane GUS

SIEĆ WODOCIĄGOWA

Zgodnie z danymi GUS, długość sieci wodociągowej na terenie Powiatu Chełmińskiego uległa zwiększeniu w okresie lat 2008-2012 o 37,4 km (tj. o 5,3%). Wraz z rozbudową sieci wodociągowej, wzrosła liczba podłączeń do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania o 502 szt. 42,8% osób korzystających z sieci wodociągowej stanowią mieszkańcy miasta. Analizując stopień zwodociągowania Powiatu należy zauważyć, że jest on większy w przypadku miast niż terenów wiejskich, co wynika m.in. z większej koncentracji zabudowy mieszkaniowej na terenach miejskich. W 2013 roku 95,6% mieszkańców Chełmna i 83,2% mieszkańców terenów wiejskich posiadało dostęp do wodociągu.

Najbardziej rozwiniętą sieć wodociągową w 2013 roku według danych z poszczególnych gmin Powiatu Chełmińskiego posiadały gminy: Gmina Lisewo – 157,6 km, Gmina Chełmno – 150,9 km, Gmina Stolno – 109,45 km, Gmina Unisław – 102,46 km, Gmina Papowo Biskupie – 92,3 km, Gmina Kijewo Królewskie oraz Miasto Chełmno – 42,8 km.

Dalsza rozbudowa sieci wodociągowej istotnie podniesie jakość życia mieszkańców poprzez zapewnienie ciągłości dostaw wody spełniającej wszelkie normy sanitarne, co z pewnością pozytywnie wpłynie na stan zdrowia użytkowników sieci. Wyposażenie obszaru w podstawową infrastrukturę techniczną zwiększy również atrakcyjność Powiatu Chełmińskiego dla obecnych i potencjalnych mieszkańców oraz inwestorów, zachęca do napływania ludności na teren Powiatu.

SIEĆ KANALIZACYJNA

Wszystkie gminy Powiatu Chełmińskiego stosują sposób mieszany skanalizowania. Oprócz kanalizacji sieciowej dużą popularnością cieszą się przydomowe oczyszczalnie ścieków, szczególnie na terenach wiejskich, gdzie dominuje zabudowa rozproszona.

Jednostkami zajmującymi się eksploatacją systemów kanalizacyjnych na terenie Powiatu Chełmińskiego są:

- Zakład Wodociągów i Kanalizacji w Chełmnie, który prowadzi działalność w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków na terenie miasta Chełmna,

- gminne jednostki budżetowe (m.in. zakłady komunalne, zakłady wodociągów i kanalizacji itp.) funkcjonujące na terenie pozostałych Gmin.

Ponadto, na terenie Powiatu Chełmińskiego znajduje się jeszcze kilka innych oczyszczalni ścieków zlokalizowanych w poszczególnych gminach Powiatu (tabela 43).

Tabela 43. Oczyszczalnie ścieków na terenie Powiatu Chełmińskiego (stan na 31.12.2013 r.)

Nazwa Gminy	Lokalizacja oczyszczalni ścieków	Średnio dobowa przepustowość [m ³ /doba]
Gmina Kijewo Królewskie	Napole	317
Gmina Papowo Biskupie	Zegartowice	608
Gmina Stolno	Stolno	400
Gmina Unisław	Unisław	1 600
Gmina Lisewo	Lisewo	376
Miasto Chełmno	Chełmno	5 000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych gmin Powiatu Chełmińskiego

Sieć kanalizacyjna na terenie Powiatu Chełmińskiego jest słabiej rozwinięta w stosunku do sieci wodociągowej. Na koniec 2012 roku na terenie Powiatu funkcjonowała sieć kanalizacyjna o długości 214,2 km. Wraz z rozwojem sieci kanalizacyjnej, zwiększyła się liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych o 723 szt. oraz liczba osób korzystających z sieci o 2 389 osób. Należy zauważyć, że długość sieci kanalizacyjnej uległa poprawie w stosunku do 2008 roku o 49,7 km (tj. o 30,2%). Największym stopniem skanalizowania charakteryzuje się Miasto Chełmno.

Analizując długość sieci kanalizacyjnej w poszczególnych gminach Powiatu należy zauważyć, że wszystkie gminy posiadają dostęp do zbiorczej sieci kanalizacji sanitarnej. Najwięcej sieci kanalizacyjnej według danych uzyskanych z poszczególnych gmin posiada Miasto Chełmno, Gmina Papowo Biskupie, Gmina Kijewo Królewskie oraz Gmina Stolno.

Gminy, które nie są w całości wyposażone w sieć kanalizacji sanitarnej, wyposażone są w zbiorniki bezodpływowe (tzw. szamba) oraz w przydomowe oczyszczalnie ścieków (Gmina Chełmno – 411 szt., Gmina Kijewo Królewskie – 8 szt., Gmina Lisewo – 98 szt., Gmina Papowo Biskupie – 25 szt., Gmina Stolno – 185 szt., Gmina Unisław – 28 szt.).

Należy zaznaczyć, że rozbudowa sieci kanalizacyjnej następuje stopniowo, a w pierwszej kolejności na obszarach poszczególnych gmin Powiatu Chełmińskiego o większych skupiskach mieszkańców, gdzie rozbudowa ta jest uzasadniona i opłacalna ekonomicznie. Tym samym należy zakładać, że rozwój budownictwa mieszkaniowego na terenie poszczególnych gmin (a tym samym wzrost gęstości zaludnienia w poszczególnych miejscowościach) przyczyni się do rozwoju sieci kanalizacyjnej i przydomowych oczyszczalni

ścieków, co wpłynie w konsekwencji na dalszy wzrost atrakcyjności osadniczej Powiatu Chełmińskiego. Z kolei w przypadku terenów inwestycyjnych konieczne będzie wcześniejsze uzbrojenie tych terenów w infrastrukturę wodno-ściekową, co zachęci potencjalnych inwestorów do inwestowania na tym terenie.

5.2.2. Zaopatrzenie w energię

O stopniu atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej danego obszaru świadczy również sposób zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepłą i gaz.

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Na terenie Powiatu Chełmińskiego znajduje się kilka stacji transformatorowo – rozdzielczych 110/15 kV, tzw. GPZ-ów. Zaopatrzenie w energię elektryczną z GPZ-ów odbywa się za pośrednictwem sieci elektroenergetycznej rozdzielczej SN-15 kV wyposażonej w lokalne stacje trafo 15/0,4 kV zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie odbiorców. Ze stacji tych energia doprowadzana jest bezpośrednio do poszczególnych odbiorców za pośrednictwem miejscowych linii niskiego napięcia 0,4/0,23 kV kablowych bądź napowietrznych. Istniejąca sieć elektroenergetyczna jest dobrze rozwinięta, a niektóre GPZ-y posiadają rezerwy mocy oraz możliwości podmiany istniejących jednostek transformatorowych na jednostki o większej mocy.

Zaopatrzenie w gaz

Przez teren Powiatu Chełmińskiego przechodzi gazociąg wysokiego ciśnienia o średnicy 200 mm relacji Grudziądz – Chełmno – Świecie. Zapotrzebowanie w gaz przewodowy realizowane poprzez stacje redukcyjno-pomiarowe pierwszego stopnia. Odbiorcy gazu zaopatrywani są w gaz z sieci gazowej średniego ciśnienia.

Zgodnie z danymi GUS, na koniec 2012 roku na terenie Powiatu funkcjonowała sieć gazowa o długości 99,381 km, z której korzystało 5 748 gospodarstw domowych.

Charakterystyka wyposażenia każdej z gmin Powiatu w gaz sieciowy przedstawia się następująco:

Miasto Chełmno

Miasto zasilane jest gazociągiem dystrybucyjnym wysokiego ciśnienia o średnicy 200 mm, relacji Grudziądz – Bydgoszcz. Długość gazociągu wynosi 8,8 km oraz gazociągiem wysokiego ciśnienia o średnicy 100 mm, który biegnie do miasta, ma on długość 0,89 km. Gazociąg ten zasila stację gazową wysokiego ciśnienia (przepustowość 3 stacji 9 000 m/h), która jest zlokalizowana przy ul. Podgórznej.

Źródło: „Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla miasta Chełmna na lata 2012 – 2019 z perspektywą do roku 2019”

Gmina Chełmno

Większość gospodarstw domowych zlokalizowanych na obszarze Gminy Chełmno nie jest podłączonych do sieci gazowej (wyjątek stanowi miejscowość Osnowo, które objęte jest siecią gazową miasta Chełmna). Mieszkańcy najczęściej zaopatrują się w gaz płynny (butle propan – butan).

Przez Gminę przebiega sieć gazociągu wysokiego ciśnienia (nie może być jednak ona wykorzystana do źródła zasilania gazowego dla gminy).

Źródło: Lokalny Program Rozwoju Gminy Chełmno na lata 2013-2020

Gmina Lisewo

Przez obszar Gminy, generalnie w korytarzu autostrady A-1 przechodzą główne magistralne gazociągi wysokiego ciśnienia, należące do krajowego systemu przesyłowego:

- gazociąg Dn 400 mm relacji Włocławek – Gdańsk,
- gazociąg Dn 500 mm relacji Gustorzyn – Gdynia.

W ciągu tych magistral, na gruntach wsi Lisewo istnieje systemowa rozgałęźna stacja pomiarowa. W sąsiedztwie tej stacji – na gazociągu DN-400, w rejonie istniejącego węzła autostradowego „Lisewo” istnieje stacja redukcyjno-pomiarowa i wyprowadzony z niej gazociąg wysokiego ciśnienia biegnący w kierunku Wąbrzeźna. Ze stacji tej wyprowadzono również odcinek sieci w kierunku wsi Lisewo, dla przyszłego zaopatrzenia w gaz odbiorców na terenie gminy, stwarzając dogodną możliwość zapewnienia dostępu do tego źródła energii. Aktualnie w gminie Lisewo nie ma przewodowego systemu zaopatrzenia odbiorców w gaz ziemny.

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Lisewo (grudzień 2012 r.)

Gmina Kijewo Królewskie

Na chwilę obecną miejscowości Gminy Kijewo Królewskie nie są podłączone do sieci gazowej. Ludność zaopatrywana jest w gaz poprzez sieć punktów dystrybucji butli. Najbliższy gazociąg przebiega przez sąsiednie gminy: Dobrcz, Pruszcz i Chełmno.

Źródło: „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Kijewo Królewskie na lata 2008-2011 z perspektywą na lata 2012-2015”

Gmina Papowo Biskupie

Gmina nie posiada sieci gazowej doprowadzającej gaz do odbiorców. Na terenie Gminy brak jest stacji redukcyjno-pomiarowych gazu oraz sieci gazowych średniego i niskiego ciśnienia. Większość mieszkańców korzysta do celów kuchennych z gazu propan-butan dowożonego w butlach.

Źródło: Założenia do planu zaopatrzenia Gminy Papowo Biskupie w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe na lata 2013-2027”

Gmina Stolno

Na chwilę obecną miejscowości gminy nie są podłączone do sieci gazowej. Ludność zaopatrywana jest w gaz poprzez sieć punktów dystrybucji butli. Przez Gminę przebiega również sieć transportu - gazociąg wysokiego ciśnienia w relacji Grudziądz – Chełmno – Świecie, którego odcinek przechodzi przez obszar gminy Stolno. Jednak ze względu na jego duże wykorzystanie i małą przepustowość, nie może on być wykorzystywany jako źródło zasilania gazowego na terenie gminy.

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Stolno na lata 2008-2011 z perspektywą na lata 2012-2015”

Gmina Unisław

Na chwilę obecną miejscowości Gminy Unisław nie są podłączone do sieci gazowej. Ludność zaopatrywana jest w gaz poprzez sieć punktów dystrybucji butli. Najbliższy gazociąg przebiega przez sąsiednie gminy; Dobrcz, Pruszcz i Chełmno.

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Unisław na lata 2008-2011 z perspektywą na lata 2012-2015”

Dalsza gazyfikacja poszczególnych gmin Powiatu Chełmińskiego będzie zależeć od ekonomicznej opłacalności tego przedsięwzięcia, ale na pewno będzie stanowiła jeden z priorytetów inwestycyjnych na kolejne lata.

Zaopatrzenie w energię ciepłą

Na obszarze Powiatu Chełmińskiego nie funkcjonuje typowy system centralnego zaopatrzenia budownictwa mieszkaniowego i budynków użyteczności publicznej w energię ciepłą (nie istnieją zakłady produkujące ciepło oraz jednostki zajmujące się dystrybucją ciepła).

Źródłem energii do ogrzewania pomieszczeń w zabudowie jednorodzinnej są wbudowane systemy grzewcze głównie w postaci instalacji centralnego ogrzewania oraz paleniska piecowe (piece ceramiczne). Źródłem energii do ogrzewania pomieszczeń w zabudowie wielorodzinnej są kotłownie osiedlowe, które stanowią własność spółdzielni mieszkaniowych oraz prywatnych przedsiębiorstw, oraz kotłownie własne (lokalne). Ponadto, na terenie Powiatu funkcjonują lokalne kotłownie będące własnością m.in. zakładów przemysłowych, placówek użyteczności publicznej i innych jednostek publicznych. Służą one do zaspokojenia własnego zapotrzebowania na ciepło, w tym ciepłą wodę użytkową.

Na terenie Powiatu dominują indywidualne kotłownie opalane węglem. Występują także kotłownie opalane olejem opałowym, gazem propan – butan i gazem ziemnym. Coraz częściej wymienia się kotły węglowe na olejowe i gazowe oraz przeprowadza się termomodernizację budynków.

Odnawialne źródła energii

Głównym źródłem energii odnawialnej na terenie Powiatu jest energia pozyskiwana z siły wiatru. **Elektrownie wiatrowe** znajdują się na terenie gmin:

- Gmina Chełmno – przydomowa elektrownia wiatrowa w miejscowości Klamry,
- Gmina Kijewo królewskie – 3 turbiny w miejscowości Brzozowo o mocy 0,8 MW każda, oraz turbina w miejscowości Trzebucz Szlachecki o mocy 0,9 MW,
- Gmina Stolno – jedna turbina w miejscowości Cepno o mocy 0,75 MW oraz jedna turbina w miejscowości M. Czyste o mocy 0,9 MW,
- Gmina Unisław – elektrownie wiatrowe w miejscowości Grzybno – 2 x 0,095 MW, 2 x 0,15 MW, 1 x 0,9 MW oraz 1 x 0,5 MW.
- Gmina Lisewo – 5 elektrowni wiatrowych.

Na terenie Powiatu Chełmińskiego zlokalizowane są również:

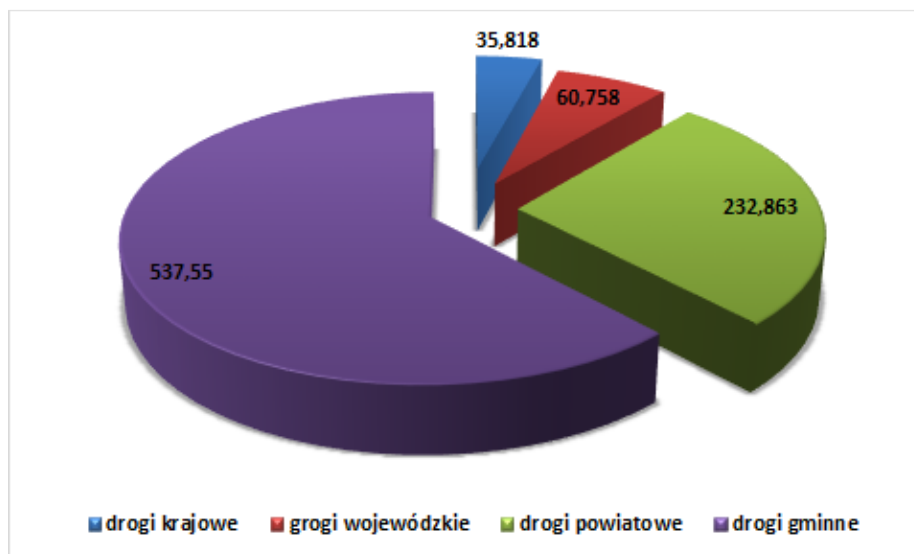
- instalacje solarne – głównie na prywatnych obiektach mieszkalnych,
- pompy ciepła – Zakład Wodociągów i Kanalizacji Oddział Oczyszczalni Ścieków w Chełmnie (1 obiekt z instalacją o mocy 54 kW).

5.2.3. Infrastruktura komunikacyjna

Sieć drogową na terenie Powiatu Chełmińskiego tworzą ogólnodostępne drogi publiczne, które dzieli się na następujące kategorie:

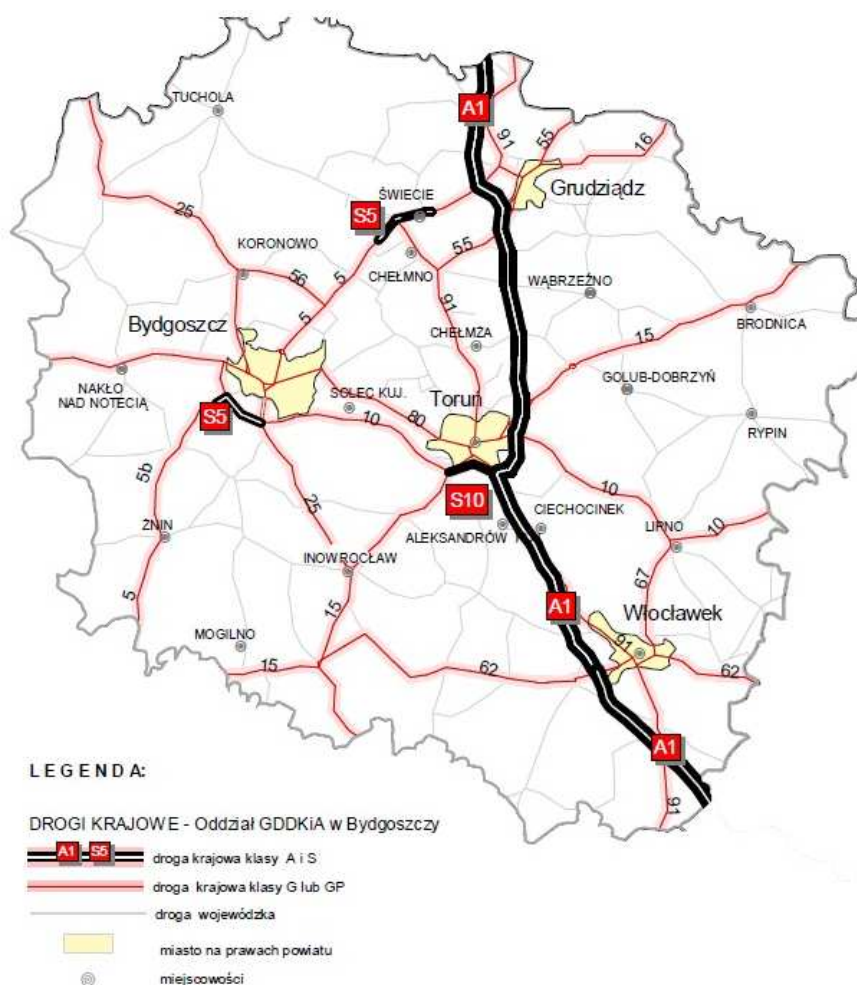
- drogi krajowe,
- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Wykres 17. Drogi publiczne w Powiecie Chełmińskim [km]

Źródło: Opracowanie własne

Rysunek 8. Mapa dróg krajowych i wojewódzkich na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (maj 2014 r.)

Źródło: GDDKiA Oddział Bydgoszcz (<http://www.gddkia.gov.pl/pl/183/mapa-drog>)

Uzupełnieniem istniejącej infrastruktury komunikacyjnej jest odcinek autostrady A1, który przebiega przez teren Powiatu Chełmińskiego. Na terenie Powiatu znajduje się również jeden węzeł autostradowy w miejscowości Lisewo (Gmina Lisewo), który stwarza możliwość usytuowania w jego obrębie obiektów handlowych, magazynowych i produkcji nieuciążliwej.

DROGI KRAJOWE

Przez Powiat Chełmiński przebiegają drogi krajowe:

- **droga krajowa nr 91** łącząca Gdańsk z Cieszynem,
- **droga krajowa nr 55** łącząca Nowy Dwór Gdański ze Stolnem.

Łączna **długość dróg krajowych** w granicach administracyjnych Powiatu Chełmińskiego wynosi **35,818 km**.

Tabela 44. Wykaz dróg krajowych na terenie Powiatu Chełmińskiego

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Lokalizacja	Długość
			[km]	[km]
1.	91	GDAŃSK - CIESZYN (GDDKiA Rejon w Toruniu)	151+862-163+800	11,938
2.	91	GDAŃSK - CIESZYN (GDDKiA Rejon w Świeciu)	143+403-151+862	8,459
3.	55	NOWY DWÓR GDAŃSKI-STOLNO (GDDKiA Świecie)	103+935-119+356	15,421
Razem drogi krajowe				35,818

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmnie

DROGI WOJEWÓDZKIE

W granicach administracyjnych Powiatu Chełmińskiego, zlokalizowane są następujące drogi wojewódzkie:

- droga nr 245 relacji Gruczno - Chełmno,
- droga nr 248 relacji Zbrachlin – Borówno,
- droga nr 543 relacji Paparzyn - Szabda,
- droga nr 548 relacji Stolno - Płachoty,
- droga nr 550 relacji Chełmno – Unisław,
- droga nr 551 relacji Strzyżawa – Wąbrzeźno,
- droga nr 576 relacji PKP Unisław – droga nr 551,
- droga nr 597 relacji Rzęczkowo – Unisław.

Łączna **długość dróg wojewódzkich** w granicach administracyjnych Powiatu Chełmińskiego wynosi **60,758 km**.

Tabela 45. Wykaz dróg wojewódzkich na terenie Powiatu Chełmińskiego

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Lokalizacja	Długość
			[km]	[km]
1.	245	GRUCZNO - CHEŁMNO (RDW Toruń)	12+422 - 15+042	2,620
2.	248	ZBRACHLIN - BORÓWNO (RDW Toruń)	4+581 - 5+381	0,800
3.	543	PAPARZYN - SZABDA (RDW Wąbrzeźno)	0+000 - 4+876	4,876
4.	548	STOLNO - PŁĄCHOTY (RDW Wąbrzeźno)	0+000 - 15+972	15,972
5.	550	CHEŁMNO - UNISŁAW (RDW Toruń)	0+000 - 25+263	25,263
6.	551	STRZYŻAWA - WĄBRZEŻNO (RDW Toruń)	14+191 - 22+094	7,903
7.	576	PKP UNISŁAW - DROGA NR 551 (RDW Toruń)	0+000 - 0+300	0,300
8.	597	RZĘCZKOWO - UNISŁAW (RDW Toruń)	7+218 - 10+242	3,024
Razem drogi wojewódzkie				60,758

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmie

DROGI POWIATOWE

Powiat Chełmiński administruje siecią **dróg powiatowych**, których łączna długość wynosi **232,863 km**. Szczegółowy przebieg poszczególnych dróg powiatowych, ich numer oraz długość przedstawia tabela 46.

Tabela 46. Drogi powiatowe na terenie Powiatu Chełmińskiego (stan na dzień 31.12.2013 r.)

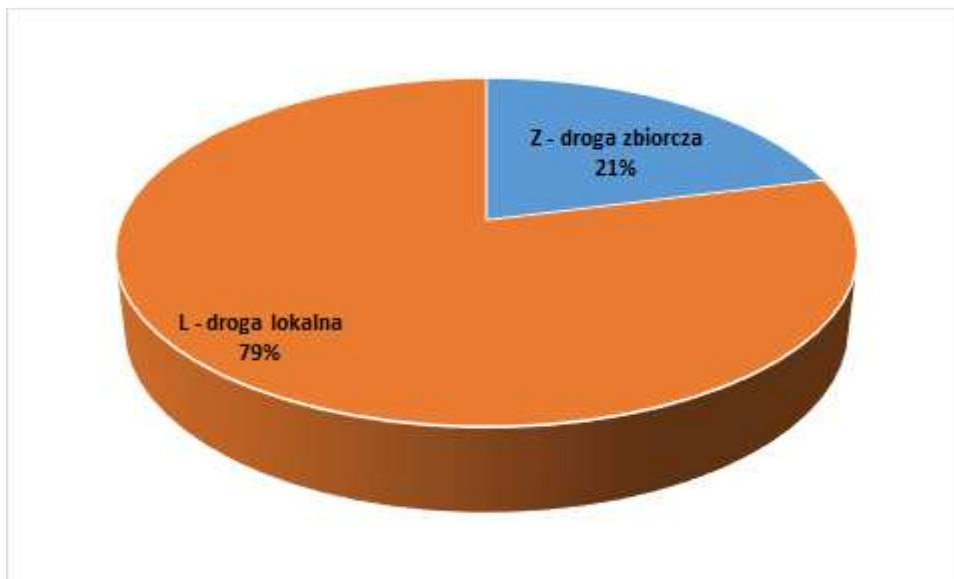
Lp.	Nr drogi	K _d	Nazwa drogi	Długość [km]
1.	1601C	L	KOKOCKO - DĘBOWIEC - DĄBROWA CHEŁMIŃSKA	2,960
2.	1602C	L	STAROGRÓD - KIJEWÓW KRÓLEWSKIE	7,115
3.	1603C	L	KAŁDUS - STAROGRÓD	3,402
4.	1604C	Z	BRZOSZOWO - NAWRA	15,067
5.	1605C	L	OSTRÓW ŚWIECKI - GÓRNE WYMIARY	3,780
6.	1606C	L	DOLNE WYMIARY - NOWAWIEŚ CHEŁMIŃSKA	2,520
7.	1607C	Z	DORPOSZ SZLACHECKI - UNISŁAW	9,560
8.	1608C	L	GRUBNO - WIELKIE CZYSTE	5,470
9.	1609C	L	RYBIENIEC - STOLNO	2,253
10.	1610C	L	PODWIESK - WIELKIE ŁUNAWY	2,407
11.	1611C	L	WIELKIE ŁUNAWY - PAPARZYN	3,245
12.	1612C	L	TRZEBIEŁUCH - ROBAKOWO	2,635
13.	1613C	L	ROBAKOWO - PNIEWITE	8,377
14.	1614C	L	PAPARZYN - KRUSIN	6,377
15.	1615C	L	KRUSIN - BARTLEWO - STAW - BIELCZYNY	12,711
16.	1616C	L	NIEMCZYK - WROCŁAWKI	2,685
17.	1617C	L	LISEWO - DZIAŁOWO	5,100

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

18.	1618C	L	LISEWO - LIPIENEK	4,005
19.	1619C	Z	LISEWO - DUBIELNO - CHEŁMŻA (0,000 - 5,014 ; 6,244 - 9,662)	8,432
20.	1620C	L	GÓRNE WYMIARY - PODWIESK	7,044
21.	1621C	L	CHEŁMNO - MNISZEK	12,662
22.	1622C	L	CHEŁMNO - SZTYNWAG	14,396
23.	1623C	L	BRZozowo - STOLNO	5,525
24.	1624C	L	BRUKI KOKOCKA - JELENIEC	11,991
25.	1625C	L	JELENIEC - CEPNO	6,850
26.	1626C	L	SZYMBORNO - KIJEWo KRÓLEWSKIE	2,892
27.	1627C	Z	UNISŁAW - ŻYGLĄD	11,232
28.	1628C	L	TRZEBcz KRÓLEWSKI - ZEGARTOWICE	4,728
29.	1629C	L	TRZEBcz SZLACHECKI - GŁUCHOWO	2,770
30.	1630C	L	OBORY - ROBAKOWO	3,475
31.	1631C	L	WABCZ - LINOWIEC	4,420
32.	1632C	L	LISEWO - MGOSZCZ	4,032
33.	1633C	L	BARTLEWO - KORNATOWO	2,686
34.	1634C	L	FOLGOWO - LIPIENEK	7,865
35.	1635C	L	LIPIENEK - STRUCFOŃ	2,445
36.	1636C	L	PAPOWO BISKUPIE - NOWY DWÓR	2,450
37.	1637C	L	WROCLAWKI - DUBIELNO	1,842
38.	1638C	L	DRZONÓWKO - LIZNOWO	0,150
39.	1639C	L	GŁAŻEWO - GRZYBNO	3,119
40.	1640C	L	STACJA PKP GORZUCHOWO - DO DROGI NR 543	0,150
41.	1641C	L	STACJA PKP WROCLAWKI - DO DROGI NR 91	6,000
42.	1642C	L	STACJA PKP KORNATOWO - DO DROGI NR 548	1,434
43.	1643C	Z	BRZozowo - GRUBNO (POMCh)	3,751
44.	1644C	Z	GRUBNO - GRUBNO (ŁĄCZNIKA)	0,853
Razem drogi powiatowe				232,863
Z - droga zbiorcza				48,895
L - droga lokalna				183,968

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmnie

Wykres 18. Klasy techniczne dróg powiatowych na terenie Powiatu Chełmińskiego

Źródło: Opracowanie własne

Klasy techniczne dróg zostały zdefiniowane w „Rozporządzeniu Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie”. Zgodnie z tym rozporządzeniem, drogi powiatowe powinny być zaliczone do klasy: G – główne, Z–zbiorcze i wyjątkowo L–lokalne. Na terenie Powiatu Chełmińskiego przeważają drogi lokalne, które w 2013 roku stanowiły aż 79% wszystkich dróg powiatowych.

Skłasyfikowanie dróg pociąga za sobą szereg istotnych konsekwencji, przede wszystkim: przyjęcie w planach zagospodarowania przestrzennego odpowiedniej szerokości pasa drogi w liniach rozgraniczających, przyjęcie w projektowaniu przebudowy lub modernizacji, odpowiedniej prędkości projektowej i miarodajnej, dostępność do drogi (minimalne odległości skrzyżowań), rodzaje skrzyżowań, powiązania z innymi drogami, parametry geometryczne dróg (szerokość i ilość pasów ruchu, promienie łuków poziomych i pionowych, wymiary i konstrukcja poboczy, wyposażenie dróg, itp.). Zaliczenie więc drogi do danej klasy technicznej, pociąga za sobą duże konsekwencje.

Tabela 47. Wykaz dróg powiatowych Powiatu Chełmińskiego w rozbiciu na poszczególne gminy (stan na dzień 31.12.2013 r.)

Lp.	Numer drogi	Nazwa drogi	Długość drogi w km
GMINA UNISŁAW			
1.	1601C	Kokocko - Dąbrowa Chełmińska	2,960
2.	1607C	Dorposz Szlachecki - Unisław	3,405
3.	1624C	Bruki Kokocka - Jeleniec	2,081
4.	1627C	Unisław - Żygląd	4,719

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

Lp.	Numer drogi	Nazwa drogi	Długość drogi w km
5.	1639C	Głazewo - Grzybno	3,119
		Razem w gminie:	16,284
GMINA KIJEWÓ KRÓLEWSKIE			
1.	1602C	Starogród - Kijewo Królewskie	4,687
2.	1604C	Brzozowo - Nawra	15,067
3.	1607C	Dorposz Szlachecki - Unisław	6,155
4.	1623C	Brzozowo - Stolno	2,483
5.	1624C	Bruki Kokocka - Jeleniec	7,877
6.	1626C	Szymborna - Kijewo Królewskie	2,892
7.	1627C	Unisław - Żygląd	4,367
8.	1628C	Trzebcz Królewski - Zegartowice	2,420
9.	1629C	Trzebcz Szlachecki - Głuchowo	2,770
10.	1643C	Brzozowo - Grubno (POMCh)	0,785
		Razem w gminie:	49,503
GMINA CHEŁMNO			
1.	1602C	Starogród - Kijewo Królewskie	2,428
2.	1603C	Kałdus - Starogród	3,402
3.	1605C	Ostrów Świecki - Górne Wymiary	3,780
4.	1606C	Dolne Wymiary - Nowawieś Chełmińska	2,520
5.	1610C	Podwiesk - Wielkie Łunawy	2,407
6.	1611C	Wielkie Łunawy - Paparzyn	1,741
7.	1620C	Górne Wymiary - Podwiesk (przez Łęg)	7,044
8.	1621C	Chełmno - Mniszek	12,112
9.	1622C	Chełmno - Sztynwag	12,926
10.	1643C	Brzozowo - Grubno (POMCh)	1,717
		Razem w gminie:	50,077
MIASTO - CHEŁMNO			
1.	1621C	Chełmno - Mniszek	0,550
2.	1622C	Chełmno - Sztynwag	1,470
		Razem w gminie:	2,020
GMINA STOLNO			
1.	1608C	Grubno - Wielkie Czyste	5,470
2.	1609C	Rybieńec - Stolno	2,253
3.	1611C	Wielkie Łunawy - Paparzyn	1,504
4.	1612C	Trzebiełuch - Robakowo	2,635
5.	1613C	Robakowo - Pniewite	1,085
6.	1614C	Paparzyn - Krusin	3,350

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

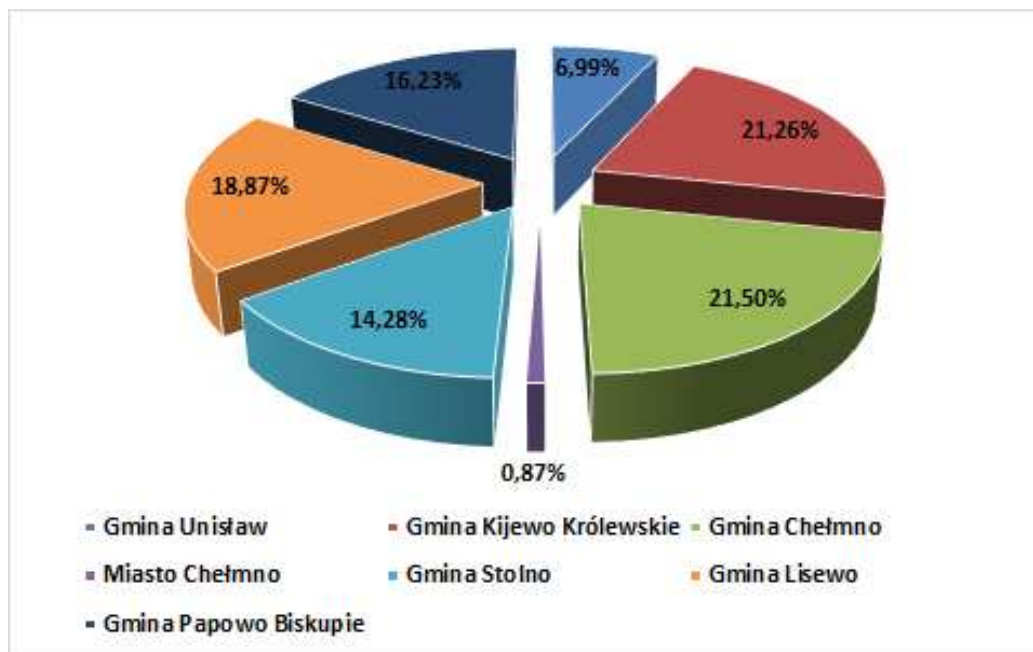
Lp.	Numer drogi	Nazwa drogi	Długość drogi w km
7.	1625C	Jeleniec - Cepno	5,274
8.	1630C	Obory - Robakowo	3,475
9.	1631C	Wabcz - Linowiec	2,922
10.	1623C	Brzozowo - Stolno	3,042
11.	1640C	Stacja PKP Gorzuchowo - do drogi nr 543	0,150
12.	1643C	Brzozowo - Grubno (POMCh)	
13.	1644C	Grubno - Grubno (Łącznica)	
		Razem w gminie:	33,262
GMINA LISEWO			
1.	1613C	Robakowo - Pniewite	7,292
2.	1614C	Paparzyn - Krusin	3,027
3.	1615C	Krusin - Bielczyny	4,440
4.	1617C	Lisewo - Działowo	5,100
5.	1618C	Lisewo - Lipienek	4,005
6.	1619C	Lisewo - Chełmża	5,909
7.	1631C	Wabcz - Linowiec	1,498
8.	1632C	Lisewo - Mgoszcz	4,032
9.	1633C	Bartlewo - Kornatowo	2,686
10.	1634C	Folgowo - Lipienek	1,915
11.	1635C	Lipienek - Strucfoń	2,445
12.	1638C	Drzonówko - Liznowo	0,150
13.	1642C	Stacja PKP Kornatowo - do drogi nr 548	1,434
		Razem w gminie:	43,933
GMINA PAPOWO BISKUPIE			
1.	1615C	Krusin - Bielczyny	8,271
2.	1616C	Niemczyk - Wrocławki	2,685
3.	1619C	Lisewo - Chełmża	2,523
4.	1624C	Bruki Kokocka - Jeleniec	2,033
5.	1625C	Jeleniec - Cepno	1,576
6.	1627C	Unisław - Żygląd	2,146
7.	1628C	Trzebucz Królewski - Zegartowice	2,308
8.	1634C	Folgowo - Lipienek	5,950
9.	1636C	Papowo Biskupie - Nowy Dwór	2,450
10.	1637C	Wrocławki - Dubielno	1,842
11.	1641C	Stacja PKP Wrocławki - do drogi nr 91	6,000
		Razem w gminie:	37,784

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmnie

Najwięcej dróg powiatowych zlokalizowanych jest na terenie Gminy Chełmno – 21,5% oraz Gminy Kijewo Królewskie – 21,26%.

Wykres 19. Udział dróg powiatowych Powiatu Chełmińskiego w rozbiciu na poszczególne gminy

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 48. Rodzaj nawierzchni dróg powiatowych w rozbiciu na poszczególne gminy Powiatu Chełmińskiego (stan na 31.12.2013 r.)

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość w km					
			ogółem	w tym dróg o nawierzchni				
				MB	BR	TŁ	GŻ	GR
GMINA CHEŁMNO								
1	1602C	Starogród - Kijewo Królewskie	2,428	2,428	-	-	-	-
2	1603C	Kaldus - Starogród	3,402	3,402	-	-	-	-
3	1605C	Ostrów Świecki - Górne Wymiary	3,780	3,780	-	-	-	-
4	1606C	Dolne Wymiary - Nowawieś Chełm.	2,520	2,520	-	-	-	-
5	1610C	Podwiesk - Wielkie Łunawy	2,407	2,407	-	-	-	-
6	1611C	Wielkie Łunawy - Paparzyn	1,741	1,741	-	-	-	-
7	1620C	Górne Wymiary - Podwiesk (Łęg)	7,044	7,044	-	-	-	-
8	1621C	Chełmno - Mniszek	12,112	12,112	-	-	-	-
9	1622C	Chełmno - Sztyrwag	12,926	12,926	-	-	-	-
10	1643C	Brzozowo - Grubno (POMCh)	1,717	1,717	-	-	-	-
RAZEM			50,077	50,077	0,000	0	0,000	0,000
CHEŁMNO MIASTO								
1	1621C	Chełmno - Mniszek	0,550	0,550	-	-	-	-

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość w km					
			ogółem	w tym dróg o nawierzchni				
				MB	BR	TŁ	GŻ	GR
2	1622C	Chełmno - Sztyrwag	1,470	1,470	-	-	-	-
RAZEM			2,020	2,020	0,000	0,000	0,000	0,000
GMINA KIJEWÓ KRÓLEWSKIE								
1	1602C	Starogród - Kijewo Królewskie	4,687	4,687	-	-	-	-
2	1604C	Brzozowo - Nawra	15,067	15,067	-	-	-	-
3	1607C	Dorposz Szlachecki - Unisław	6,155	6,155	-	-	-	-
4	1623C	Brzozowo - Stolno	2,483	1,500	0,588	0,395	-	-
5	1624C	Bruki Kokocka - Jeleniec	7,877	7,877	-	-	-	-
6	1626C	Szymborno - Kijewo Królewskie	2,892	2,892	-	-	-	-
7	1627C	Unisław - Żygląd	4,367	4,367	-	-	-	-
8	1628C	Trzebcz Królewski - Zegartowice	2,420	2,250	-	0,170	-	-
9	1629C	Trzebcz Szlachecki - Głuchowo	2,770	2,311	-	0,459	-	-
10	1643C	Brzozowo - Grubno (POMCh)	0,785	0,785	-	-	-	-
RAZEM			49,503	47,891	0,588	1,024	0,000	0,000
GMINA LISEWO								
1	1613C	Robakowo - Pniewite	7,292	5,677	1,615	-	-	-
2	1614C	Paparzyn - Krusin	3,027	3,027	-	-	-	-
3	1615C	Krusin - Bielczyny	4,440	3,150	-	-	0,167	1,123
4	1617C	Lisewo - Działowo	5,100	4,571	-	0,445	-	0,084
5	1618C	Lisewo - Lipienek	4,005	4,005	-	-	-	-
6	1619C	Lisewo - Chełmża	5,909	5,909	-	-	-	-
7	1631C	Wabcz - Linowiec	1,498	1,498	-	-	-	-
8	1632C	Lisewo - Mgoszcz	4,032	4,032	-	-	-	-
9	1633C	Bartlewo - Kornatowo	2,686	2,686	-	-	-	-
10	1634C	Folgowo - Lipienek	1,915	1,915	-	-	-	-
11	1635C	Lipienek - Strucfoń	2,445	2,445	-	-	-	-
12	1638C	Drzonówko - Liznowo	0,150	0,150	-	-	-	-
13	1642C	PKP Kornatowo - droga nr 548	1,434	1,434	-	-	-	-
RAZEM			43,933	40,499	1,615	0,445	0,167	1,207
GMINA PAPOWO BISKUPIE								
1	1615C	Krusin - Bielczyny	8,271	7,197	-	-	0,119	0,955
2	1616C	Niemczyk - Wrocławki	2,685	2,685	-	-	-	-
3	1619C	Lisewo - Chełmża	2,523	2,523	-	-	-	-
4	1624C	Bruki Kokocka - Jeleniec	2,033	2,033	-	-	-	-
5	1625C	Jeleniec - Cepno	1,576	1,576	-	-	-	-

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 - 2025

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość w km					
			ogółem	w tym dróg o nawierzchni				
				MB	BR	TŁ	GŻ	GR
6	1627C	Unisław - Żygląd	2,146	2,146	-	-	-	-
7	1628C	Trzebcz Królewski - Zegartowice	2,308	1,365	-	0,943	-	-
8	1634C	Folgowo - Lipienek	5,950	5,950	-	-	-	-
9	1636C	Papowo Biskupie - Nowy Dwór	2,450	2,450	-	-	-	-
10	1637C	Wrocławki - Dubielno	1,842	1,842	-	-	-	-
11	1641C	PKP Wrocławki - droga nr 91	6,000	5,782	0,218	-	-	-
RAZEM			37,784	35,549	0,218	0,943	0,119	0,955
GMINA STOLNO								
1	1608C	Grubno - Wielkie Czyste	5,470	5,470	-	-	-	-
2	1609C	Rybieńec - Stolno	2,253	1,833	-	0,420	-	-
3	1611C	Wielkie Łunawy - Paparzyn	1,504	1,504	-	-	-	-
4	1612C	Trzebiełuch - Robakowo	2,635	2,635	-	-	-	-
5	1613C	Robakowo - Pniewite	1,085	0,000	1,085	-	-	-
6	1614C	Paparzyn - Krusin	3,350	3,350	-	-	-	-
7	1625C	Jeleniec - Cepno	5,274	4,142	1,132	-	-	-
8	1630C	Obory - Robakowo	3,475	3,475	-	-	-	-
9	1631C	Wabcz - Linowiec	2,922	2,922	-	-	-	-
10	1623C	Brzozowo - Stolno	3,042	0,000	3,042	-	-	-
11	1640C	PKP Gorzuchowo - droga nr 543	0,150	0,000	0,150	-	-	-
12	1643C	Brzozowo - Grubno (POMCh)	1,249	1,249	-	-	-	-
13	1644C	Grubno - Grubno (Łącznica)	0,853	0,853	-	-	-	-
RAZEM			33,262	27,433	5,409	0,420	0,000	0,000
GMINA UNISŁAW								
1	1601C	Kokocko - Dąbrowa Chełmińska	2,960	2,960	-	-	-	-
2	1607C	Dorposz Szlachecki - Unisław	3,405	3,405	-	-	-	-
3	1624C	Bruki Kokocka - Jeleniec	2,081	2,081	-	-	-	-
4	1627C	Unisław - Żygląd	4,719	4,719	-	-	-	-
5	1639C	Głazewo - Grzybno	3,119	3,119	-	-	-	-
RAZEM			16,284	16,284	0,000	0,000	0,000	0,000
MB (nawierzchnia bitumiczna)			219,753 km					
BR (nawierzchnia brukowca)			7,830 km					
TŁ (nawierzchnia tłuczniowa)			2,832 km					
GŻ (nawierzchnia gruntowa wzmocniona żwirem)			0,286 km					
GR (nawierzchnia gruntowa)			2,162 km					

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmnie

Najwięcej dróg powiatowych na terenie Powiatu Chełmińskiego posiada nawierzchnię bitumiczną – 94,37%. Następnymi w kolejności pod względem rodzaju nawierzchni są drogi o nawierzchni brukowanej/brukowcowej – 3,36%, o nawierzchni tłuczniowej – 1,22%, nawierzchni gruntowej – 0,93% oraz nawierzchni gruntowej wzmocnionej żwirem – 0,12%. Te trzy ostatnie rodzaje nawierzchni w kolejnych latach będą wymagały wymiany na nawierzchnie bitumiczną.

Na terenie Powiatu Chełmińskiego znajdują się również obiekty mostowe w ciągach dróg powiatowych. Ich wykaz został przedstawiony w tabeli 49.

Tabela 49. Zestawienie obiektów mostowych w ciągach dróg powiatowych na terenie Powiatu Chełmińskiego

Nr drogi	Nazwa drogi	Rodzaj obiektu	Pikietarz obiektu	Miejscowość	Przeszkoda	Nośność obiektu (kN)	Długość obiektu (m)	Szerokość jezdni (m)
1606C	Dolne Wymiary - Nowawieś Chełmińska	most żelbetowy	0+632	Dolne Wymiary	Kanał Główny	100	11,01	5,40
1606C	Dolne Wymiary - Nowawieś Chełmińska	most żelbetowy	0+770	Dolne Wymiary	rów melioracyjny	100	6,98	6,00
1610C	Podwiesiek - Wielkie Łunawy	most żelbetowy	0+883	Podwiesiek	Kanał Główny	300	7,20	6,50
1622C	Chełmno - Sztynwag	most żelbetowy	6+300	Nowa Wieś Chełmińska	rów melioracyjny	120	4,85	5,00
1627C	Unisław - Żygląd	most żelbetowy	9+019	Żygląd	rz. Fryba	300	6,20	5,00

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmnie

DROGI GMINNE

Na terenie Powiatu Chełmińskiego **długość dróg gminnych** w granicach administracyjnych gminy na koniec 2013 roku wynosiła **537,55 km**.

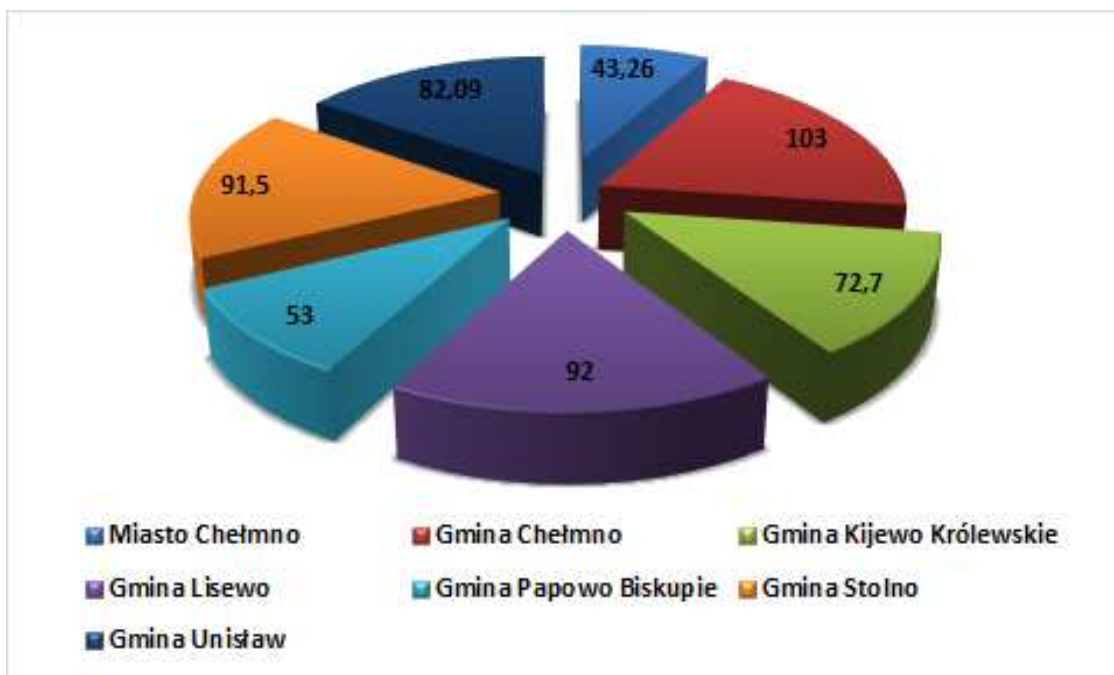
Większość dróg gminnych (ok. 36%) wymaga bieżących remontów, natomiast ok. 30% dróg gminnych wymaga gruntownej modernizacji.

Tabela 50. Drogi gminne na terenie gmin Powiatu Chełmińskiego

Gmina	długość dróg gminnych w granicach gminy [km]	Udział % dróg gminnych wymagających gruntownej modernizacji	Udział % dróg wymagających bieżącego remontu
Miasto Chełmno	43,26	bd.	bd.
Gmina Chełmno	103	50	30
Gmina Kijewo Królewskie	72,7	30	40
Gmina Lisewo	92	30	40
Gmina Papowo Biskupie	53	27	26
Gmina Stolno	91,5	27	38
Gmina Unisław	82,09	10	40
RAZEM	537,55	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych gmin Powiatu Chełmińskiego

Wykres 20. Drogi gminne w Powiecie Chełmińskim [km]

Źródło: Opracowanie własne

KOMUNIKACJA KOLEJOWA

Przez teren Powiatu Chełmińskiego przebiegają 2 linie kolejowe:

- 207 relacji: Toruń Wschodni – Kornatowo – Grudziądz – Malbork, która przebiega przez teren Gminy Lisewo,
- 209 relacji: Bydgoszcz Wschód – Unisław Pomorski – Chełmża – Kowalewo Pomorskie, która przebiega przez Gminę Unisław.

KOMUNIKACJA PIESZA I ROWEROWA

Zgodnie z danymi uzyskanymi od gmin Powiatu Chełmińskiego, na koniec 2013 roku na terenie Powiatu zlokalizowane były **ścieżki rowerowe** o długości 19,3 km. Ścieżki rowerowe funkcjonują w gminach: Miasto Chełmno, Gmina Chełmno, Gmina Stolno i Gmina Unisław.

Chodniki funkcjonują na terenie każdej gminy Powiatu Chełmińskiego, jednakże ich długość jest różna w zależności od rodzaju gminy. Najwięcej chodników znajduje się na terenach miejskich.

W planach każdej gminy Powiatu jest dalsze usprawnienie komunikacji rowerowej i pieszej w związku z istniejącymi warunkami do rozwoju turystyki krajoznawczej na terenie każdej z gmin. Istotną będzie rozbudowa tras rowerowych i chodników, głównie na bazie istniejących ciągów pieszo-rowerowych. W wielu miejscach będzie się to wiązać z przebudową profilu drogowego. Jest to niewątpliwie właściwy kierunek rozwoju komunikacji, bowiem transport rowerowy z pewnością jest bardziej ekologiczny i wpływa na zdrowie mieszkańców. Zadaniem każdej gminy Powiatu Chełmińskiego jest, zatem zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego, zwiększając ilość ścieżek rowerowych na swoim terenie.

Tabela 51. Ciągi pieszo-rowerowe na terenie gmin Powiatu Chełmińskiego (stan na 31.12.2013 r.)

Gmina	Czy na terenie gminy są chodniki?	Czy na terenie gminy są ścieżki rowerowe?	Długość chodników na terenie Gminy (km)	Długość ścieżek rowerowych na terenie Gminy (km)
Miasto Chełmno	TAK	TAK	54,7	1,5
Gmina Chełmno	TAK	TAK	3,552	8
Gmina Kijewo Królewskie	TAK	TAK	19,82	b.d.
Gmina Lisewo	TAK	TAK	3	b.d.
Gmina Papowo Biskupie	TAK	TAK	4,5	b.d.
Gmina Stolno	TAK	TAK	1,3	4,2
Gmina Unisław	TAK	TAK	-	5,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych gmin Powiatu Chełmińskiego

Tabela 52 przedstawia wykaz ścieżek rowerowych zlokalizowanych tylko w pasie dróg powiatowych Powiatu Chełmińskiego. Największa powierzchnia ścieżek rowerowych wzdłuż dróg powiatowych znajduje się na terenie Gminy Chełmno, natomiast najmniejsza – na terenie Miasta Chełmno.

Tabela 52. Wykaz ścieżek rowerowych w pasie drogowym dróg powiatowych Powiatu Chełmińskiego (stan na 31.12.2013 r.)

Nr drogi	Nazwa drogi	miejscowość	strona	szer.	dł.	powierzchnia	nawierzchnia	Gmina
				[m]	[m]	[m ²]		
1621C	Chełmno - Mniszek (lokalna)	Chełmno	P	2,0	456,0	912,00	MB	MCH
		Nowe Dobra	P	2,0	1 319,0	2 638,00	MB	GCH
		Nowe Dobra	L	2,0	74,0	148,00	MB	GCH
		Nowe Dobra	L	1,5	889,0	1 333,50	KP	GCH
		Nowe Dobra	P	2,0	409,0	818,00	MB	GCH
		Górne Wymiary	P	2,0	503,0	1 006,00	MB	GCH
		Górne Wymiary	L	2,0	526,0	1 052,00	MB	GCH
		Górne Wymiary	P	2,0	2 913,0	5 826,00	MB	GCH
		Dolne Wymiary	P	2,0	1 021,0	2 042,00	MB	GCH
		Podwiesk	P	2,0	402,0	804,00	MB	GCH
suma				8 512,0	16 579,50	-	-	
1643C	Brzozowo - Grubno (zbiorcza)	Brzozowo	L	2,5	774,0	1 935,00	MB	GKK
		Osnowo	L	2,5	1 717,0	4 292,50	MB	GCH
		Grubno	L	2,5	1 229,0	3 072,50	MB	GS
suma				3 720,0	9 300,00	-	-	
PODSUMOWANIE				12 232,0	25 879,5	-	-	

Źródło: Starostwo Powiatowe w Chełmnie

TRANSPORT PUBLICZNY

Sieć przewozowa Powiatu Chełmińskiego oparta jest na liniach komunikacyjnych obsługiwanych przez ARIWA oraz realizowanych na zasadach komercyjnych przewozów - przewoźników prywatnych.

Część obsługiwanych linii ma charakter inny niż powiatowy i umożliwia realizowanie podróży regionalnych poza granice Powiatu. Dzięki tym relacjom mieszkańcy Powiatu Chełmińskiego mają możliwość odbywania podróży na trasach międzyregionalnych do takich miejscowości jak: Bydgoszcz, Grudziądz, Toruń, Włocławek. Oferta autobusowa jest dostosowana do istniejącego zapotrzebowania.

BEZPIECZEŃSTWO KOMUNIKACYJNE

Należy pamiętać, że z infrastrukturą komunikacyjną związane jest także pojęcie bezpieczeństwa drogowego. Na terenie Powiatu Chełmińskiego, bezpieczeństwo to jest zapewniane w następujący sposób:

- systematycznie modernizowane są drogi w zakresie: utwardzenia nawierzchni, poszerzenia pasa drogowego jak i poboczy,
- rozbudowywana jest sieć chodników i ścieżek rowerowych,
- sukcesywnie drogi biegnące przez poszczególne miejscowości wyposażane są w oświetlenie uliczne,
- modernizowane są przystanki autobusowe,

- wprowadza się ograniczenia prędkości w okolicach terenów o dużych skupiskach ludności,
- budowane są parkingi (głównie w centrach miejscowości i przy budynkach użyteczności publicznej, tj. szkoły, ośrodki zdrowia),
- stosuje się odpowiednie oznakowanie poziome (np. przejścia dla pieszych) i pionowe (np. znaki drogowe) dróg,
- montowane są fotoradary lub ich atrapy, które powodują zmniejszenie prędkości jazdy przez kierowców.

5.2.4. Gospodarka odpadami

Powiat Chełmiński, zgodnie z *Planem gospodarki odpadami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2012-2017 z perspektywą na lata 2018-2023*, należy do Regionu 2 – Chełmińsko-Wąbrzeskiego, dla którego wyznaczono następujące instalacje:

- OSNOWO II gm. Chełmno – „mały RIPOK” w trakcie projektowania części biologicznej MBP,
- OSNOWO I gm. Chełmno – „mały RIPOK” istniejący w zakresie składowania,
- NIEDŹWIEDŹ gm. Dębowa Łąka – „mały RIPOK” istniejący w zakresie składowania i kompostowania odpadów zielonych, w trakcie projektowania części biologicznej MBP,
- **instalacje do zastępczej obsługi regionów do czasu uruchomienia RIPOK:**
  - o OSNOWO II gm. Chełmno,
  - o NIEDŹWIEDŹ gm. Dębowa Łąka.

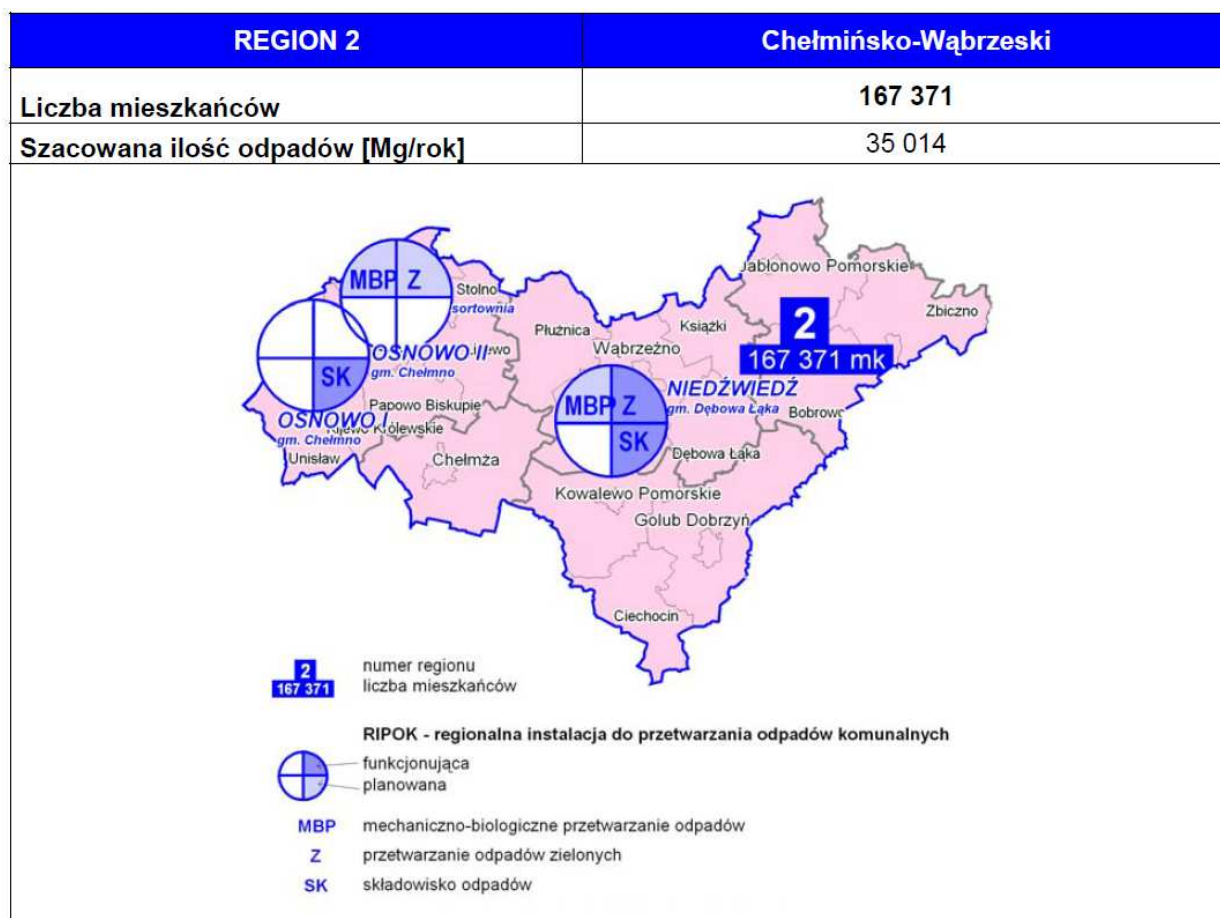
Na terenie każdej z gmin Powiatu Chełmińskiego obowiązuje Regulamin utrzymania czystości i porządku. Jego wykonanie zostało powierzone władzom danej gminy. Regulamin określa szczegółowe zasady utrzymania czystości i porządku na terenie danej gminy, a w szczególności:

- wymagania w zakresie utrzymania czystości i porządku na terenie nieruchomości – w tym zasady prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów komunalnych,
- rodzaje i minimalna pojemność pojemników przeznaczonych do zbierania odpadów komunalnych na terenie nieruchomości,
- częstotliwość i sposoby pozbywania się odpadów komunalnych i nieczystości ciekłych z terenu nieruchomości,

a także szczegółowe zasady funkcjonowania Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (tzw. PSZOK).

Rysunek 9. Region 2 Chełmińsko-Wąbrzeski

Źródło: Plan gospodarki odpadami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2012-2017 z perspektywą na lata 2018-2023

W związku z wejściem nowych przepisów w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi, gminy Powiatu Chełmińskiego utworzyły **Związek Komunalny Gmin Powiatu Chełmińskiego**. Zadaniem Związku jest prowadzenie gospodarki odpadami komunalnymi na terenie Związku i w tym celu organy Związku, działając w imieniu Związku:

1. organizują system gospodarowania odpadami komunalnymi i obejmują nim wszystkich właścicieli nieruchomości na terenie gminy;
2. ustanawiają selektywne zbieranie odpadów komunalnych, obejmujące co najmniej następujące frakcje odpadów: papieru, metalu, tworzywa sztucznego i szkła;
3. stwarzają warunki do tworzenia punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych w sposób zapewniający łatwy dostęp dla wszystkich mieszkańców gminy, w tym wskazują miejsca, w których mogą być prowadzone zbiórki zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego pochodzącego z gospodarstw domowych;
4. zapewniają osiągnięcie odpowiednich poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami oraz ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania;

5. prowadzą działania informacyjne i edukacyjne w zakresie prawidłowego gospodarowania odpadami komunalnymi, w szczególności w zakresie selektywnego zbierania odpadów komunalnych;
6. udostępniają na stronie internetowej związku międzygminnego oraz w sposób zwyczajowo przyjęty i przekazują do umieszczenia na stronach internetowych uczestników związku informacje o:
  - a) podmiotach odbierających odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu danej gminy,
  - b) miejscach zagospodarowania przez podmioty odbierające odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu danej gminy zmieszanych odpadów komunalnych, odpadów zielonych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania,
  - c) punktach selektywnego zbierania odpadów komunalnych,
  - d) zbierających zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny pochodzący z gospodarstw domowych;
7. dokonują corocznej analizy stanu gospodarki odpadami komunalnymi, w celu weryfikacji możliwości technicznych i organizacyjnych Związku w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi, również w podziale na poszczególnych uczestników związku (gmin), w tym:
  - a) możliwości przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych, odpadów zielonych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania,
  - b) potrzeb inwestycyjnych związanych z gospodarowaniem odpadami komunalnymi,
  - c) kosztów poniesionych w związku z odbieraniem, odzyskiem, recyklingiem i unieszkodliwianiem odpadów komunalnych,
  - d) liczby mieszkańców,
  - e) liczby właścicieli nieruchomości, którzy nie zawarli umowy, o której mowa w art. 6 ust. 1 Ustawy, w imieniu których Związek obowiązany jest podjąć działania, o których mowa w art. 6 ust. 6-12 Ustawy,
  - f) ilości odpadów komunalnych wytwarzanych na terenie Związku,
  - g) ilości zmieszanych odpadów komunalnych, odpadów zielonych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania, odbieranych z terenu Związku.

6. Podsumowanie diagnozy strategicznej – Analiza SWOT

W analizie strategicznej szczególne znaczenie ma metoda SWOT. Jest to kompleksowa metoda służąca do badania otoczenia organizacji oraz jej wnętrza. Oparta na prostym schemacie klasyfikacja powoduje, że brane są pod uwagę wszystkie czynniki mające wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję organizacji.

Analiza SWOT określa możliwości wyborów strategicznych w kategorii maksymalizowania szans płynących z otoczenia i mocnych stron organizacji lub minimalizowania zagrożeń występujących w otoczeniu i słabych stron organizacji.

EDUKACJA	
mocne strony	słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • duża liczba szkół i placówek gwarantujących opiekę przedszkolną, • lokalizacja szkół zapewniająca do nich łatwy dostęp, • bardzo dobra kadra nauczycielska, • dobrze rozbudowana baza dla dzieci w szkołach ponadgimnazjalnych, • wsparcie ze strony poradni psychologiczno – pedagogicznej, • bardzo duży wachlarz kierunków kształcenia, • wysoki poziom zdawalności egzaminów maturalnych, • wspomaganie wczesnoszkolne uczniów, • dobre warunki kształcenia zawodowego, • właściwa struktura oddziałów kształcenia, • funkcjonowania ośrodków kształcenia dla osób dorosłych, w tym działalność Uniwersytetu III Wieku; 	<ul style="list-style-type: none"> • brak zabezpieczenia dla dzieci w wieku do lat 3 (brak żłobków), • niskie wyniki egzaminów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych, • brak środków finansowych na inwestowanie w infrastrukturę szkolną, • niski poziom wykształcenia osób starszych, • niewystarczająca liczba zajęć pozalekcyjnych w określonych szkołach na terenie powiatu.
szanse	zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój i aktywizacja Centrum Kształcenia • pozyskiwanie środków unijnych, • rozwój kształcenia w kierunkach rolniczych, • wspierania oddolnych inicjatyw w zakresie edukacji, • powstawanie szkół niepublicznych o wysokim poziomie kształcenia. 	<ul style="list-style-type: none"> • utrudniony dojazd uczniów do poszczególnych szkół, • powstawanie szkół niepublicznych o niesprawdzonej renomie, • brak dostatecznej wiedzy rodziców i opiekunów na temat narkomanii, • niestabilność przepisów prawa w systemie edukacji.
OCHRONA ZDROWIA	
mocne strony	słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom opieki zdrowotnej, • wysoki poziom świadczonych usług rehabilitacyjnych i fizjoterapeutycznych na 	<ul style="list-style-type: none"> • słaba dostępność do usług stomatologicznych finansowanych ze środków publicznych,

<p>terenie powiatu,</p> <ul style="list-style-type: none"> • efektywna działalność Zakładu Opiekuńczo – Leczniczego, • zapewniony dostęp do opieki szpitalnej dzięki funkcjonowaniu SP ZOZ w Chełmnie, • prowadzenie bieżącej modernizacji szpitala, • bardzo dobry stan wyposażenie w sprzęt medyczny. 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, • ograniczona dostępność do usług specjalistycznych w zakresie ochrony zdrowia.
szanse	zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • wyspecjalizowanie oddziałów, • rozwój i wzmocnienie diagnostyki medycznej, • rozwój szpitala w kierunku szpitala „pierwszego kontaktu”, • współdziałanie szpitala i ośrodków zdrowia z terenu powiatu, • prowadzenie i promowanie akcji promujących profilaktykę zdrowotną, • zatrudnienie w każdej szkole lekarza stomatologa – utworzenie gabinetu stomatologicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> • próchnica wśród młodzieży szkolnej. • duża liczba osób cierpiących na zaburzenia psychiczne.
POMOC SPOŁECZNA	
mocne strony	słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze rozwinięta baza i infrastruktura pomocy społecznej (w tym działalność PCPR, 2 DPS, 2 placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych, Ośrodka Interwencji Kryzysowej, MOPS, GOPS, Zakładu Aktywności Zawodowej), • wysoki standard domów pomocy społecznej, • bardzo dobrze wykształcona kadra pracująca w systemie pomocy społecznej, • duża aktywność organizacji pozarządowych w zakresie pomocy społecznej, • system pomocy społecznej zbudowany na współpracy interdyscyplinarnej, • innowacyjne metody stosowane w działalności z zakresu pomocy społecznej, • aktywna działalność na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. 	<ul style="list-style-type: none"> • zbyt mała liczba pracowników pomocy społecznej w stosunku do potrzeb, • niewystarczająca oferta usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania, • brak wystarczającego zaplecza dla osób niepełnosprawnych, • brak zaplecza do zapewnienia opieki osobom starszym, • brak wystarczającej infrastruktury zabezpieczającej pomoc w usługach osobom wymagającym całodobowej opieki i pielęgnacji, • brak miejsc w zakładach opiekuńczo-leczniczych, • niewystarczające wsparcie psychiatryczne, w tym brak środowiskowych domów pomocy dla osób psychicznie chorych, • duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej (zwłaszcza z powodu ubóstwa, bezrobocia i niepełnosprawności), • niska dostępność do pomocy psychologicznej i prawnej na obszarach wiejskich powiatu.
szanse	zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • współdziałanie wszystkich instytucji pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych, • pozyskiwanie środków unijnych na 	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost liczby zagrożeń społecznych, • wykluczenie społeczne osób starszych. • niewystarczająca ilość miejsc w zakładach

<p>realizację projektów w zakresie pomocy społecznej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • podnoszenie poziomu świadomości społecznej, • wspieranie oddolnych inicjatyw w zakresie pomocy społecznej. 	<p>opiekuńczo – leczniczych dla podopiecznych Ośrodków Pomocy Społecznej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzrost kosztów utrzymania w instytucjach całodobowych (DPS, POW), • wzrost zdarzeń o charakterze interwencyjnym i kryzysowym z udziałem małoletnich, • przyzwolenie społeczne w zakresie uzależnień, • uzależnienia młodzieży od alkoholu, narkomanii, dopalaczy, gier komputerowych, • niski poziom aktywności społecznej.
KULTURA I SPORT	
mocne strony	słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • bogaty kalendarz imprez kulturalnych i sportowych, • współpraca różnych podmiotów i instytucji na rzecz kultury powiatu, • prowadzona działalność integrująca osoby starsze, • prężna działalność bibliotek, • duża liczba organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, stowarzyszeń oraz klubów sportowych, • dobrze rozwinięta sfera sportu. 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczające wsparcie dla organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych, • niewystarczający poziom promocji działalności kulturalnej, turystycznej i sportowo – rekreacyjnej powiatu, • niewłaściwa promocja imprez organizowanych na terenie powiatu, • niewystarczające wsparcie działalności harcerstwa na terenie powiatu • niska aktywność społeczna.
szanse	zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • stworzenie imprezy będącej znakiem rozpoznawczym powiatu, • pozyskiwanie środków na rozwój kultury i sportu, • stworzenie produktu turystycznego powiatu, • rozwój informacji turystycznej, • rozwój innowacyjnych form turystyki, • stworzenie wspólnej oferty turystycznej powiatu. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak wspólnej wizji na terenie powiatu w zakresie turystyki, kultury oraz sportu i rekreacji.
GOSPODARKA	
mocne strony	słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • <u>wysoka aktywność turystyczna</u>, • bardzo dobrze rozwinięty przemysł meblarski, • wysoko rozwinięte i wyposażone rolnictwo, • wysoka jakość gleb, • bardzo dobre połączenia komunikacyjne, w tym zjazd z Autostrady A1, • wzrost liczby podmiotów gospodarczych, • szeroka współpraca Powiatu z 	<ul style="list-style-type: none"> • brak pomocy formalno – prawnej dla nowopowstających firm na terenie powiatu, • brak koordynacji działalności promocyjnej i organizacyjnej w zakresie gospodarki, • występowanie terenów zalewowych, • brak terenów przygotowanych pod rozwój inwestycji i przedsiębiorczości - konieczność odrolnienia gruntów, • spadek ruchu turystycznego, • niski poziom współpracy na terenie powiatu

przedsiębiorcami.	<p>w zakresie gospodarki,</p> <ul style="list-style-type: none"> • mała liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w poszczególnych gminach.
szanse	zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • dalszy rozwój przetwórstwa rolno – spożywczego, • wsparcie grup producenckich, • budowa inkubatora produktu lokalnego, • rozwój usług opiekuńczych, • koordynacja działań na terenie powiatu, • wyznaczanie i uzbrajanie terenów inwestycyjnych, • usystematyzowanie stanu zagospodarowania przestrzennego, • wspieranie rozwoju lokalnych firm, • bliskie położenie lotniska, • wykorzystanie środków unijnych, • rozwój innowacyjnych form gospodarki, • utworzenie instytucji kompleksowej obsługi biznesu. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak zdywersyfikowanej gospodarki, • odpływ młodych ludzi z terenu powiatu, zwłaszcza z wyższym wykształceniem, • wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym, • niestabilność prawa w zakresie prawa gospodarczego.
BEZROBOCIE	
mocne strony	słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom kwalifikacji pracowników PUP, • duża ilość pozyskiwanych środków zewnętrznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom bezrobocia, • wzrost bezrobocia w ostatnich latach, • brak wystarczającej liczby kursów komunikacji publicznej umożliwiającej dojazd do pracy, • niski poziom wykształcenia wielu osób bezrobotnych.
szanse	zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie udogodnień dla pracodawców, • rozwój przedsiębiorczości, • podnoszenie kwalifikacji i przekwalifikowanie zawodowe, wykorzystanie środków pochodzących z funduszy unijnych, • zwiększenie środków na rozpoczęcie i prowadzenie działalności gospodarczej. 	<ul style="list-style-type: none"> • likwidacja zakładów pracy, • pogłębianie się „szarej strefy”, • „dziedziczne” bezrobocie.
INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	
mocne strony	słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • bieżąca naprawa dróg poprzez realizację inwestycji drogowych na terenie powiatu, • wysoki stopień zwodociągowania, • funkcjonowanie sieci gazowej, • rozwój selektywnej zbiórki odpadów, • bardzo dobra dostępność transportowa 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom komunikacji kolejowej, • zły stan techniczny poszczególnych dróg na terenie gmin powiatu, • brak poboczy przy drogach krajowych i wojewódzkich, • nieuregulowany stan prawny pasów dróg,

<p>Powiatu i gęstość sieci drogowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • przestarzała infrastruktura wodociągowa, • niski stopień skanalizowania Powiatu (zwłaszcza gmin typowo rolniczych), • niskie wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych, • niski stopień zgazyfikowania Powiatu, • brak sieci ciepłowniczej.
szanse	zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • wyznaczenie na terenie powiatu sieci dróg o kluczowym znaczeniu dla rozwoju społeczno – gospodarczego powiatu, • pozyskiwanie środków na inwestycje, • rozwój komunikacji lotniczej – małe lądowiska, • rozwój odnawialnych źródeł energii, w tym wprowadzenie gospodarki niskoemisyjnej, • istnienie potencjału do produkcji biogazu rolniczego. • dobrze rozwinięta sieć szlaków pieszych i rowerowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • brak zagospodarowania osadów ściekowych, • nieuregulowany stan prawny w zakresie OZE, • niski poziom świadomości społecznej w zakresie OZE. • zagrożenie powodzią na tzw. terenach zawodowych.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • lokalizacja Wisły na terenie Powiatu, • położenie geograficzne (bliskość Torunia) oraz układ komunikacyjny, w tym węzeł autostradowy na terenie Powiatu, • atrakcyjne walory przyrodnicze, które można byłoby wykorzystać na cele turystyczne (m.in. obszary chronione, Wisła, jeziora, pomniki i rezerваты przyrody), • bliska lokalizacja od portu lotniczego w Bydgoszczy, • dobre warunki glebowe i klimatyczne sprzyjające rozwojowi działalności rolniczej, • znaczne walory kulturowe i historyczne (m.in. zabytki), które można wykorzystać do rozwoju funkcji turystycznych, • wzrost liczby mieszkańców Powiatu, • wzrost ruchu turystycznego na terenie Powiatu (zwłaszcza wśród turystów zagranicznych); • możliwość pozyskiwania środków unijnych na działania rozwojowe; • wzrost popytu na usługi turystyczne i wypoczynek, • intensyfikacja współpracy międzynarodowej, • bardzo duży w województwie potencjał produkcji rolnej, który zamierza się wykorzystać do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego oraz rozwoju sektora 	<ul style="list-style-type: none"> • ujemne saldo migracji, • starzenie się społeczeństwa, • prognoza zmniejszenia się liczby mieszkańców Powiatu w kolejnych latach, • dominacja rolnictwa na terenie Powiatu, co może stanowić główną barierę dywersyfikacji źródeł rozwoju, • wzrost bezrobocia na terenie Powiatu (zwłaszcza wśród osób niepełnosprawnych, osób młodych z wykształceniem wyższym); • niestabilny rynek pracy, • wzrost problemów społecznych wynikający z pogorszenia się sytuacji gospodarczej.

<p>energetyki odnawialnej bazującej na surowcach okołorolniczych,</p> <ul style="list-style-type: none"> • korzystny charakter sieci osadniczej.	
---	--

III. Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015-2025

1. Terytorialny wymiar wsparcia

„Wymiar terytorialny polityki rozwoju powinien być płaszczyzną koordynacji wyznaczonych celów i działań podejmowanych częściowo w zakresie poszczególnych sektorów i dziedzin.

Wymiar terytorialny polityk można zdefiniować jako realne efekty realizacji inicjatyw rozwojowych zarówno sektorowych, jak i horyzontalnych oraz ustawodawstwa na poziomie kraju i międzynarodowym, odczuwalne na poziomie lokalnym (m.in. rozwoju miast czy rozwoju obszarów wiejskich).

Terytorialny wymiar polityki rozwoju wynika z roli, jaką przypisujemy dynamicznym relacjom funkcjonalno – przestrzennym. Jest związany z tzw. terytorializacją gospodarki, terytorializacją przedsiębiorstw oraz koniecznością zmiany sposobu współdziałania władz samorządowych na rzecz rozwoju przekraczającego tradycyjne granice formalnych podziałów administracyjnych (na poziomie krajowym i międzynarodowym).

Terytorialny aspekt polityki jest realizowany m.in. przez określenie (wyznaczenie) obszarów funkcjonalno – przestrzennych, związanych z procesami gospodarczymi, społecznymi i przyrodniczymi, celem lepszego wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju, których wykorzystanie blokuje tradycyjny (zgodny z podziałami terytorialnymi) sposób planowania lokalnego rozwoju. Z tej delimitacji (potwierdzonej decyzjami wynikać politycznymi) powinny nowe formy instytucjonalnego (organizacyjnego) współzarządzania.

Źródło: Wymiar terytorialny wsparcia w dokumentach strategicznych, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 6 września 2010 r.

Zawiązane porozumienie dotyczące realizacji wspólnej Strategii Obszarów Rozwoju Społeczno-Gospodarczego ma właśnie realizować tak pojętą politykę rozwoju.

Pewne wskazania do wymiaru terytorialnego Strategii Rozwoju Powiatu Chełmińskiego wynikają z polityki przestrzennej państwa. Przede wszystkim **Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**, która cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju określa jako: *Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.*

Wśród celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju wymienia się:

- Podwyższenie konkurencyjności ośrodków głównych miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.
- Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.
- Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
- Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Z kolei **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego** wskazuje cel główny zagospodarowania przestrzennego tego regionu, którym jest:

„ZBUDOWANIE STRUKTUR FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNYCH PODNOSZĄCYCH KONKURENCYJNOŚĆ REGIONU I JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW”.

Pochodne od niego cele szczegółowe definiuje się następująco:

1. Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym.
2. Przyspieszenie rozwoju największych miast regionu jako aktywnych biegunów wzrostu, stymulujących wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w ich otoczeniu.
3. Modernizacja struktury przestrzenno-funkcjonalnej regionu osiągnana w następstwie rozwoju miast średnich (Włocławek, Grudziądz, Inowrocław), a także pozostałych miast powiatowych, jako węzłów systemów transportowych i teleinformacyjnych oraz obszarów z unikatowymi walorami środowiska przyrodniczego i predyspozycjami do użytkowania rekreacyjnego.

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego* (...) województwo kujawsko-pomorskie zostało podzielone na 8 obszarów o podobnych uwarunkowaniach rozwoju. Powiat Chełmiński został zaliczony do **obszaru centralnego**, który ma charakter wielofunkcyjny, z bardzo dobrze rozwiniętą przedsiębiorczością (gminy o najwyższym wskaźniku przedsiębiorczości), lokalnie dużym znaczeniem rolnictwa i turystyki (ważne w skali kraju ośrodki turystyki krajoznawczej: Toruń, Chełmno). Ważne znaczenie ma wyspecjalizowana w skali kraju funkcja przemysłowa, zwłaszcza przemysłu chemicznego, elektromaszynowego, papierniczego.

Ze względu na koncentrację funkcji usługowych i wytwórczych, podregion uznawany jest za „rdzeń funkcjonalny” województwa.

Istotne uwarunkowania i problemy rozwoju w obszarze centralnym to:

a) szanse

- dobrze rozwinięta sieć miast o zróżnicowanych: funkcjach, obszarach obsługi i rangach w hierarchii sieci osadniczej, w tym obecność ośrodków o znaczeniu krajowym, regionalnym i subregionalnym,
- korzystny (najkorzystniejszy na terenie województwa) stan rozwoju gospodarczego (mierzony stanem rozwoju przedsiębiorczości i bezrobocia),
- wielofunkcyjny charakter,
- bardzo korzystne uwarunkowania demograficzne wynikające z charakteru struktur i przebiegu procesów demograficznych,
- lokalizacja wyspecjalizowanych zakładów przemysłowych o znaczeniu ogólnokrajowym.

b) bariery

- potencjalne zagrożenie procesami starzenia ludności w perspektywie dekad,
- pewne ograniczenia przestrzenne rozwoju gospodarczego związane z położeniem części podregionu w systemie obszarów chronionych,
- niezbyt korzystne przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa.

c) predyspozycje dla rozwoju określonych funkcji:

c1) przedsiębiorczości:

- korzystne uwarunkowania dla lokowania wszystkich rodzajów przedsiębiorczości, zwłaszcza nowoczesnych technologii i otoczenia biznesu.

c2) rolnictwa:

- szczególne predyspozycje dla rozwoju kierunków produkcji skierowanych na rynki miast.

c3) turystyki:

- szczególne predyspozycje do rozwoju turystyki i rekreacji o charakterze podmiejskim (wypoczynek sobotnio-niedzielny) skierowanym na obsługę mieszkańców największych miast,
- korzystne uwarunkowania do rozwoju turystyki krajoznawczej w dolinie Wisły (walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz kulturowe na bazie dziedzictwa mennonitów),
- możliwości zintensyfikowania zagospodarowania i ruchu turystycznego w rejonie Zbiornika Włocławskiego i lasów gostyńsko-włocławskich,
- możliwość zwiększenia ruchu turystycznego o charakterze uzdrowiskowym na bazie walorów Ciechocinka.

d) problemy rozwoju:

- zbyt mały w stosunku do znaczenia w sieci osadniczej województwa potencjał społeczno-gospodarczy Włocławka i Grudziądz,
- w znacznej części bardzo niekorzystne warunki rozwoju rolnictwa,
- lokalnie występują konflikty przestrzenne powodowane przez silnie rozwiniętą funkcję przemysłową,
- znaczny udział obszarów chronionych,
- brak oczyszczalni ścieków dla miast: Nowe, Grudziądz, Ciechocinek,
- szereg gmin wiejskich położonych wzdłuż Wisły nie posiada komunalnych oczyszczalni ścieków oraz ogólnie stopień skanalizowania gmin wiejskich w tym obszarze jest niski.

Konkretne wskazania co do kierunków działań w wymiarze przestrzennym wynikają z istniejącego i przewidywanego sposobu zagospodarowania poszczególnych gmin Powiatu Chełmińskiego zawartego w ich studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego uwzględnia wszystkie wymienione cele polityki przestrzennej kraju i województwa kujawsko-pomorskiego.

Terytorialnym wymiarem wsparcia jest obszar całego Powiatu Chełmińskiego, który tworzą następujące gminy: Gmina Miasto Chełmno, Gmina Chełmno, Gmina Kijewo Królewskie, Gmina Lisewo, Gmina Papowo Biskupie, Gmina Stolno, Gmina Unisław. Gminy te uzyskują wsparcie terytorialne w zakresie różnych priorytetów z różną intensywnością. Graficzne przedstawienie zasięgu terytorialnego wsparcia przedstawia rozdział 12 niniejszej części *Strategii*.

2. Misja Powiatu Chełmińskiego

Misja to zwięzła, wewnętrznie spójna deklaracja definiująca powód istnienia organizacji, jej podstawowy cel, na którego realizację nastawione są jej działania oraz wartości, które kierują pracą jej personelu.

W przypadku jednostek samorządu terytorialnego, misja została zdefiniowana w Ustawie o samorządzie powiatowym, zgodnie z którą do zadań własnych powiatu należy *świadczenie usług publicznych o charakterze ponadgminnym*.

Uwzględniając powyższe określono następującą **misję Powiatu Chełmińskiego**:

„SKUTECZNE ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO POPRZEZ ŚWIADCZENIE USŁUG PUBLICZNYCH O CHARAKTERZE PONADGMINNYM.”

3. Wizja rozwoju Powiatu Chełmińskiego

Wizja rozwoju powiatu określa stan docelowy, do którego władze lokalne oraz ich partnerzy będą dążyć, wykorzystując możliwości płynące z posiadanego potencjału własnego i szans pojawiających się w najbliższym otoczeniu. Wizja określa zatem jak powiat zamierza być postrzegany w przyszłości.

Uwzględniając powyższe określono następującą **wizję rozwoju Powiatu Chełmińskiego**:

„POWIAT CHEŁMIŃSKI – NOWOCZESNY POWIAT ROZWIŃTY W OPARCIU O INNOWACYJNĄ GOSPODARKĘ I ZASADĘ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU, ZAPEWNIAJĄCY PRZYJAZNE WARUNKI DO ŻYCIA, PRACY I AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ”

Strategia Rozwoju Powiatu Chełmińskiego powinna stanowić dokument bazowy, wspierać i synergicznie wpływać na realizację celów i działań sprecyzowanych w innych dokumentach planistycznych i strategicznych Powiatu Chełmińskiego, wpływając na jego ożywienie gospodarcze, ekonomiczne oraz rozwój w sferze społecznej.

4. Interesariusze Strategii

Interesariusze strategii to podmioty (osoby, grupy osób, społeczności, instytucje, organizacje), które mogą istotnie wpływać na powiat oraz których potrzeby zamierza zaspakajać powiat świadcząc określone usługi publiczne.

Interesariuszy definiuje się w kontekście określonej wizji rozwoju.

Interesariuszami Powiatu Chełmińskiego są:

- 1) obecni mieszkańcy Powiatu Chełmińskiego,
- 2) mieszkańcy spoza terenu Powiatu Chełmińskiego,
- 3) obecni przedsiębiorcy z terenu Powiatu Chełmińskiego,
- 4) przedsiębiorcy spoza terenu Powiatu Chełmińskiego,
- 5) instytucje publiczne działające na terenie Powiatu Chełmińskiego – zwłaszcza te o powiatowym zasięgu działania.

5. Priorytety inwestycyjne

Tworzenie strategii rozwoju wymaga sformułowania głównych priorytetów inwestycyjnych, które będą stanowiły punkt wyjścia do zdefiniowania celów strategicznych i kluczowych przedsięwzięć, warunkujących osiągnięcie tych celów.

Jako priorytet inwestycyjny w ramach niniejszej *Strategii* należy rozumieć obszar wymagający szczególnego wsparcia inwestycyjnego na tle wszystkich pozostałych obszarów działalności Powiatu Chełmińskiego, który zapewni największe prawdopodobieństwo rozwiązania kluczowych problemów Powiatu i osiągnięcia jego wizji rozwoju.

Analizując stan aktualny Powiatu Chełmińskiego na podstawie dokonanej diagnozy strategicznej oraz analizy SWOT, zidentyfikowano następujące **priorytety inwestycyjne**:

- 1) **środowisko naturalne** i jego ochrona, w tym także modernizacja i rozwój **infrastruktury technicznej** służącej tym celom – na terenie Powiatu Chełmińskiego widoczne są dysproporcje w dostępie do podstawowej infrastruktury technicznej zapewniającej dobrą jakość środowiska przyrodniczego pomiędzy Miastem Chełmno a gminami wiejskimi. W związku z tym konieczna jest realizacja zadań, które zmniejszą te dysproporcje przyczyniając się bezpośrednio do poprawy jakości i komfortu życia mieszkańców Powiatu, a w konsekwencji do poprawy stanu środowiska przyrodniczego. Do zadań tych należą: uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Powiatu, modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkaniowych oraz systemów oświetlenia przestrzeni publicznej, zwiększenie wykorzystania OZE, rozbudowa ścieżek rowerowych jako alternatywnego sposobu przemieszczania się;
- 2) **komunikacja drogowa** – infrastruktura drogowa jest bez wątpienia najważniejszym elementem infrastruktury technicznej, na podstawie której oceniana jest atrakcyjność mieszkaniowa i inwestycyjna danego obszaru. Im lepszy układ komunikacyjny pod względem jakości dróg oraz alternatywnych możliwości przemieszczania się bez użycia samochodu, tym większy poziom bezpieczeństwa drogowego i większe szanse na rozwój społeczno-gospodarczy danego obszaru. W związku z tym, konieczne jest podejmowanie działań zmierzających do poprawy jakości i dostępności istniejącego układu drogowego (m.in. poprzez modernizację istniejących dróg), a także do poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego (m.in. poprzez budowę systemu ścieżek pieszo-rowerowych, modernizację i budowę oświetlenia drogowego, rozwój komunikacji publicznej);
- 3) **bezrobocie** – bezrobocie jest problemem, który ma negatywny wpływ na warunki życia mieszkańców a także na rozwój gospodarczy regionu. W związku z tym, że Powiat Chełmiński należy do powiatów województwa kujawsko-pomorskiego o najwyższej stopie

bezrobocia, to konieczne jest podjęcie działań mających na celu zmniejszenie liczby osób bezrobotnych na tym terenie. W tym celu należy podjąć działania mające na celu zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej Powiatu (m.in. poprzez przygotowanie profesjonalnych terenów pod inwestycje) oraz dostosowanie kwalifikacji osób bezrobotnych jak i młodzieży do wymogów pracodawców (m.in. poprzez organizację kursów podnoszących i zmieniających obecne kwalifikacje osób bezrobotnych i dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy);

- 4) **edukacja** – oferta edukacyjna wpływa nie tylko na jakość kształcenia dzieci i młodzieży, od którego zależy późniejsza szansa na znalezienie pracy, ale zapewnia również możliwość szybkiego powrotu do pracy przez młode rodziny, dla których stanowi alternatywę do pozostawienia swojego dziecka pod fachową opieką. Tym samym, Powiat Chełmiński powinien wspierać realizację zadań polegających na: rozbudowie infrastruktury przedszkolnej, rozwojowi opieki nad dziećmi do lat 3, rozwojowi kształcenia ogólnego na poziomie szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz liceum, a także dostosowaniu oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy;
- 5) **ochrona zdrowia** – atrakcyjność regionu mierzona jest również dostępem i jakością świadczonych usług przez placówki służby zdrowia. W związku z tym, na terenie Powiatu Chełmińskiego konieczne będzie przeprowadzenie działań inwestycyjnych w zakresie poprawy funkcjonowania systemu opieki zdrowia poprzez doposażenie, budowanie wzajemnie uzupełniającej się oferty szpitala i Gminnych OZ. Na ochronę zdrowia składa się również profilaktyka, w związku z tym, Powiat powinien wspierać w kolejnych latach system działań i programy profilaktyczne;
- 6) **turystyka** – Powiat Chełmiński posiada potencjał przyrodniczy i kulturowy do rozwoju turystyki weekendowej, która mogłaby stać się stymulatorem do rozwoju przedsiębiorczości w tym zakresie. Dzięki poprawie atrakcyjności turystycznej Powiatu, jego mieszkańcy mogliby zwiększyć swoje dochody poprzez podjęcie zatrudnienia w sektorze turystyki lub nawet poprzez uruchomienie własnej działalności gospodarczej. Potrzebne jest jednak wcześniejsze podjęcie działań przez Powiat, które zwiększyłyby atrakcyjność turystyczną Powiatu. Do działań tych będą należały: konserwacja zabytków rozmieszczonych na terenie całego Powiatu, promowanie dziedzictwa kulturowego – budowanie produktu regionalnego, rozbudowa infrastruktury kultury, turystyki i rekreacji oraz budowa, modernizacja rekreacyjnych, turystycznych ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą;

- 7) **opieka senioralna** – obecna sytuacja demograficzna Powiatu jak i całego kraju wskazuje na negatywny trend starzenia się społeczeństwa. W związku z tym należy spodziewać się znacznego wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym (tj. po 60 roku życia), które prawdopodobnie będą wymagały specjalistycznej opieki. Powiat Chełmiński, aby mógł sprostać potrzebom tych osób, musi podjąć działania w zakresie budowy nowej, modernizacji istniejącej i adaptacji infrastruktury systemu opieki społecznej nad osobami starszymi;
- 8) **rodzina i osoby niepełnosprawne** – do jednych z zdań Powiatu Chełmińskiego w zakresie pomocy społecznej jest pomoc rodzinie i osobom niepełnosprawnym. Obecnie na terenie Powiatu odnotowuje się nasilanie się tych 2 negatywnych zjawisk społecznych jakimi są konieczność rozwoju pieczy zastępczej oraz konieczność rozwoju form opieki i pomocy skierowanej bezpośrednio do osób niepełnosprawnych. W związku z tym, do jednych z priorytetów inwestycyjnych Powiatu Chełmińskiego w kolejnych latach w zakresie pomocy społecznej będzie rozwój usług wspierających rodziny w sytuacjach kryzysowych lub z problemami opiekuńczo – wychowawczymi oraz osoby niepełnosprawne. Konieczne będzie również podnoszenie kwalifikacji i umiejętności kadr systemu pomocy społecznej oraz systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, a także rozwój istniejącej bazy instytucjonalnej pieczy zastępczej (m.in. poprzez budowę placówek opiekuńczo - wychowawczych w standardzie dla 14 wychowanków).

6. Cele rozwojowe

Cele strategiczne są odpowiedzią na problemy zidentyfikowane na terenie Powiatu Chełmińskiego na podstawie przeprowadzonej diagnozy strategicznej Powiatu. Cele strategiczne wynikają ze sformułowanej wcześniej wizji rozwoju Powiatu, a także uwzględniają wyznaczone priorytety inwestycyjne.

Niniejsza *Strategia* przedstawia cele strategiczne i operacyjne w następujących obszarach priorytetowych:

- 1) strefa społeczna (tj. oświata, ochrona zdrowia, sport i rekreacja, kultura, pomoc społeczna, bezpieczeństwo publiczne),
- 2) strefa gospodarcza (tj. pozarolnicza działalność gospodarcza, bezrobocie, turystyka, rolnictwo),
- 3) strefa techniczna (tj. infrastruktura komunikacyjna, wodno-ściekowa, zaopatrzenie w energię, ochrona środowiska).

Obszary rozwojowe są zależne od siebie i wzajemnie się przenikają. Zadania zrealizowane w zakresie infrastruktury technicznej (np. rozwój infrastruktury drogowej) pomogą zrealizować zadania w sferze społecznej i gospodarczej (m.in. pozytywnie wpłyną na rozwój mieszkalnictwa, przedsiębiorczości i ochronę środowiska). Cele osiągnięte w ramach strefy społecznej wpłyną na realizację celów w zakresie poprawy atrakcyjności mieszkaniowej i turystycznej. Z kolei cele dotyczące strefy gospodarczej poprawią atrakcyjność inwestycyjną Powiatu, przyczynią się do zwiększenia miejsc pracy, co w konsekwencji doprowadzi do poprawy atrakcyjności mieszkaniowej Powiatu.

Cele strategiczne będą osiągnięte poprzez realizację konkretnych celów operacyjnych.

Tabela 53. Schemat prezentujący cele strategiczne Strategii Rozwoju Powiatu Chełmińskiego na lata 2015 – 2025

WIZJA ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO: „POWIAT CHEŁMIŃSKI – NOWOCZESNY POWIAT ROZWIŃTY W OPARCIU O INNOWACYJNĄ GOSPODARKE I ZASADE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU, ZAPEWNIAJĄCY PRZYJAZNE WARUNKI DO ŻYCIA, PRACY I AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ”			
STREFA SPOŁECZNA	STREFA GOSPODARCZA	STREFA TECHNICZNA	ROZWÓJ POWIATU
<p>Cel strategiczny 1: Zapewnione mieszkańcom Powiatu Chełmińskiego atrakcyjne warunki do życia.</p>	<p>Cel strategiczny 2: Konkurencyjny i rozwinięty gospodarczo Powiat Chełmiński.</p>	<p>Cel strategiczny 3: Nowoczesna i przyjazna środowisku infrastruktura techniczna.</p>	<p>Cel strategiczny 4: Sprawny i partnerski system realizacji zadań w Powiecie Chełmińskim.</p>
<p>Cel operacyjny 1.1. Rozbudowana infrastruktura przedszkolna. Cel operacyjny 1.2. Rozwinięta opieka nad dziećmi do lat trzech. Cel operacyjny 1.3. Rozwinięte kształcenie na poziomie szkół podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych. Cel operacyjny 1.4. Dostosowane kierunki i formy kształcenia w szkołach zawodowych do potrzeb rynku pracy. Cel operacyjny 1.5. Poprawa funkcjonowania systemu opieki zdrowotnej na terenie Powiatu Chełmińskiego. Cel operacyjny 1.6. Rozwinięty system wsparcia dla rodzin i osób zagrożonych z różnych przyczyn wykluczeniem społecznym (zwłaszcza osób starszych i niepełnosprawnych).</p>	<p>Cel operacyjny 2.1. Przygotowane tereny pod inwestycje. Cel operacyjny 2.2. Zapewnione kompleksowe wsparcia dla obecnych i potencjalnych przedsiębiorców. Cel operacyjny 2.3. Stworzone warunki i zachęcanie mieszkańców Powiatu do zakładania własnej działalności gospodarczej. Cel operacyjny 2.4. Rozwinięte usługi i turystyka na terenie Powiatu Chełmińskiego. Cel operacyjny 2.5. Rozwinięty sektor rolno-spożywczy.</p>	<p>Cel operacyjny 3.1. Rozwinięta i uporządkowana infrastruktura techniczna. Cel operacyjny 3.2. Racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska. Cel operacyjny 3.3. Gospodarka niskoemisyjna. Cel operacyjny 3.4. Sprawny system komunikacji publicznej.</p>	<p>Cel operacyjny 4.1. Sprawny i nowoczesny system administracji. Cel operacyjny 4.2. Rozwinięta współpraca między sektorami: publicznym, prywatnym i społecznym. Cel operacyjny 4.3. Społeczeństwo obywatelskie. Cel strategiczny 4.4. Skuteczny system promocji.</p>

Źródło: Opracowanie własne

7. System wdrażania i monitorowania

Istotnym wymogiem, stawianym dokumentom strategicznego, jest wewnętrzny system monitorowania i ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiągnięciu założonych celów. Gromadzenie i interpretacja danych dotyczących Strategii pozwala na bieżące korekty działań komórek organizacyjnych i osób wdrażających Strategię w razie wystąpienia nieprawidłowości.

Wdrażanie Strategii będzie się odbywać poprzez projekty lub funkcjonalne programy działania. Istotnym elementem każdego planu jest szczegółowa projekcja alokacji środków na poszczególne cele i działania danego programu. Celowe jest stworzenie wokół strategii korzystnego klimatu, dzięki włączeniu w proces opracowania programów operacyjnych instytucji publicznych, społecznych i gospodarczych. Szeroki horyzont, tworzony przez szereg współdziałających instytucji, przyczyni się wydatnie do sukcesu Strategii.

Innym niezwykle istotnym uwarunkowaniem w ramach strategii jest rozwój współpracy lokalnej i międzynarodowej, która powinna być ukierunkowana na osiągnięcie określonych rezultatów w różnych dziedzinach funkcjonowania samorządu. We wprowadzaniu w życie poszczególnych celów czynnie uczestniczyć będą wszystkie podmioty realizujące zadania publiczne powiatu natomiast Starostwo Powiatowe będzie koordynatorem realizacji celów wskazanych w strategii.

Ponadto, w realizację strategii zaangażowane będą następujące instytucje:

- Powiatowego Urzędu Pracy,
- Powiatowej Komendy Policji,
- instytucji wsparcia biznesu,
- placówek oświatowych,
- placówek służby zdrowia,
- ośrodków pomocy społecznej,
- przedsiębiorców działających na terenie Powiatu,
- stowarzyszeń i organizacji pozarządowych,
- partnerzy lokalni jak i zagraniczni Powiatu Chełmińskiego,
- instytucje publiczne o zasięgu powiatowym, wojewódzkim i krajowym.

Niniejsza Strategia będzie również wdrażana poprzez realizację powiatowych i gminnych programów i projektów realizowanych przez ww. podmioty i instytucje współdziałające na poziomie Powiatu.

Monitoring wdrażania strategii służy:

- kontroli postępu realizacji poszczególnych projektów wyznaczonych w ramach poszczególnych celów strategicznych;
- obserwacji i ocenie stanu zaawansowania konkretnych projektów umożliwiającej bieżącą identyfikację trudności w ich realizacji;
- ocenie zaangażowania komórek organizacyjnych i osób odpowiedzialnych za ich wdrażanie;
- weryfikacji zgodności z założonymi celami;
- efektywności wykorzystania przeznaczonych na ich realizację środków.

Aby możliwe było obiektywne zbadanie postępu realizacji inwestycji, należy stworzyć wskaźniki umożliwiające jego zbadanie.

Monitoring realizacji strategii powinien umożliwiać:

- korygowanie działań, jeśli nie przynoszą one zamierzonych efektów;
- reagowanie na zmiany sytuacji strategicznej.

Właściwy system monitorowania opracowany zostanie wraz z Wieloletnim Planem Inwestycyjny, w którym określone zostaną zadania realizujące cele strategiczne.

IV. Spis tabel

TABELA 1. STRUKTURA POWIERZCHNI POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO Z PODZIAŁEM NA POSZCZEGÓLNE GMINY	7
TABELA 2. ZABYTKI POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO (STAN NA 30.03.2014 R.)	9
TABELA 3. LUDNOŚĆ W POWIECIE CHEŁMIŃSKIM (STAN NA 31.12.2013 R.).....	20
TABELA 4. LUDNOŚĆ W POWIECIE CHEŁMIŃSKIM W LATACH 2009-2013	21
TABELA 5. UDZIAŁ MIESZKAŃCÓW POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA TLE KRAJU I WOJEWÓDZTWA W LATACH 2009-2013.....	21
TABELA 6. PRZYROST NATURALNY I SALDO MIGRACJI POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2009-20132 [OSOBA].....	22
TABELA 7. STRUKTURA WIEKOWA MIESZKAŃCÓW POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W 2013 ROKU.....	24
TABELA 8. POZIOM WYKSZTAŁCENIA MIESZKAŃCÓW POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W 2011 ROKU	26
TABELA 9. PROCENT BARDZO ZADOWOLONYCH Z MIEJSCOWOŚCI ZAMIESZKANIA W WOJEWÓDZTWACH W 2011 I 2013 ROKU.....	27
TABELA 10. RANKING GRUP SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNYCH NA OŚMIU WYMIARACH JAKOŚCI ŻYCIA W 2013 ROKU	28
TABELA 11. ZESTAWIENIE POZWOLEŃ NA BUDOWĘ WYDANYCH NA TERENIE KAŻDEJ Z GMIN POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2009-2013	32
TABELA 12. STRUKTURA GRUNTÓW POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO.....	38
TABELA 13. STRUKTURA GRUNTÓW W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO ..	38
TABELA 14. LICZBA TRZODY CHLEWNEJ I BYDŁA HODOWANA NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2010-2014 (CZERWIEC).....	39
TABELA 15. LICZBA BYDŁA I STAD BYDŁA W POWIECIE CHEŁMIŃSKIM, WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM ORAZ KRAJU (STAN NA 01.07.2014 R.).....	41
TABELA 16. PODMIOTY GOSPODARCZE NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2008-2013 [PODM. GOSP].....	45
TABELA 17. PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI	46
TABELA 18. PODMIOTY GOSPODARCZE NA TERENACH POSZCZEGÓLNYCH GMIN POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2008 I 2013.....	47
TABELA 19. STRUKTURA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W GMINACH POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W 2013 R. WG SEKCJI PKD 2007	49
TABELA 20. ZAPLECZE TURYSTYCZNE I RUCH TURYSTYCZNY NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2008-2013	61
TABELA 21. BEZROBOCIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA TLE WOJEWÓDZTWA I KRAJU W LATACH 2009-2013.....	66
TABELA 22. BEZROBOCIE NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2008-2013 [OSOBA]	66
TABELA 23. BEZROBOCIE NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO (STAN NA 31.12.2013 R.)	68
TABELA 24. OFERTY PRACY ZGŁOSZONE W POWIATOWYM URZĘDZIE PRACY W CHEŁMNIE W 2013 R.....	70
TABELA 25. OSOBY KORZYSTAJĄCE Z PORADNICTWA ZAWODOWEGO INDYWIDUALNEGO W POWIATOWYM URZĘDZIE PRACY W CHEŁMNIE WEDŁUG WYKSZTAŁCENIA W 2013 ROKU	71
TABELA 26. PUBLICZNE PRZEDSZKOLA, SZKOŁY PODSTAWOWE I GIMNAZJA PROWADZONE PRZEZ SAMORZĄDY GMINNE NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO, PUBLICZNE PRZEDSZKOLA, SZKOŁY PODSTAWOWE I GIMNAZJA PROWADZONE PRZEZ POWIAT CHEŁMIŃSKI ORAZ NIEPUBLICZNE PRZEDSZKOLA, SZKOŁY PODSTAWOWE I GIMNAZJA PROWADZONE PRZEZ INNE OSOBY PRAWNE NIŻ JEDNOSTKA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO ORAZ OSOBY FIZYCZNE (STAN NA 16.07.2014 R)	74

TABELA 27. WYKAZ SZKÓŁ/PLACÓWEK OŚWIATOWYCH PROWADZONYCH PRZEZ POWIAT CHEŁMIŃSKI (STAN NA 16.07.2014 R.)	75
TABELA 28. ZDAWALNOŚĆ MATUR W POSZCZEGÓLNYCH TYPAH SZKÓŁ NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W ROKU SZKOLNYM 2013/2014 (MAJ 2014)	80
TABELA 29. PLACÓWKI ŚWIADCZĄCE USŁUGI Z ZAKRESU OCHRONY ZDROWIA NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO.....	81
TABELA 30. WYKAZ OBIEKTÓW SPORTOWYCH I REKREACYJNYCH ORAZ KLUBÓW SPORTOWYCH NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	83
TABELA 31. CYKLICZNE IMPREZY KULTURALNE I SPORTOWE NA TERENIE POSZCZEGÓLNYCH GMIN POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO.....	88
TABELA 32. DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	91
TABELA 33. LICZBA DZIECI PRZEBYWAJĄCA W INSTYTUCJONALNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ W LATACH 2009-2014	91
TABELA 34. RODZINY ZASTĘPCZE I DZIECI W NICH UMIESZCZONE W LATACH 2009-2013	92
TABELA 35. LICZBA RODZIN OBJĘTYCH POMOCĄ SPOŁECZNĄ W 2013 ROKU	101
TABELA 36. LICZBA RODZIN OBJĘTYCH POMOCĄ SPOŁECZNĄ ZE WZGLĘDU NA WYBRANE POWODY TRUDNEJ SYTUACJI ŻYCIOWEJ W 2013 R.	101
TABELA 37. STATYSTYKA PRZESTĘPSTW POPEŁNIONYCH NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2005-2013.....	103
TABELA 38. STATYSTYKI LICZBY WYPADKÓW, OFIAR RANNYCH I ŚMIERTELNYCH NA DROGACH KRAJOWYCH WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO W LATACH 2008-2013.....	104
TABELA 39. STATYSTYKI ZDARZEŃ DROGOWYCH NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2005-2013	105
TABELA 40. WYKAZ OSP FUNKCJONUJĄCYCH NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	106
TABELA 41. ZDARZENIA NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2010-2013, W KTÓRYCH INTERWENIOWAŁA STRAŻ POŻARNA	107
TABELA 42. WYPOSAŻENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W INFRASTRUKTURĘ WODNO-KANALIZACYJNĄ	107
TABELA 43. OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO (STAN NA 31.12.2013 R.)	109
TABELA 44. WYKAZ DRÓG KRAJOWYCH NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	115
TABELA 45. WYKAZ DRÓG WOJEWÓDZKICH NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO.....	116
TABELA 46. DROGI POWIATOWE NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO (STAN NA DZIEŃ 31.12.2013 R.)	116
TABELA 47. WYKAZ DRÓG POWIATOWYCH POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W ROZBICIU NA POSZCZEGÓLNE GMINY (STAN NA DZIEŃ 31.12.2013 R.)	118
TABELA 48. RODZAJ NAWIERZCHNI DRÓG POWIATOWYCH W ROZBICIU NA POSZCZEGÓLNE GMINY POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO (STAN NA 31.12.2013 R.).....	121
TABELA 49. ZESTAWIENIE OBIEKTÓW MOSTOWYCH W CIĄGACH DRÓG POWIATOWYCH NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO.....	124
TABELA 50. DROGI GMINNE NA TERENIE GMIN POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	125
TABELA 51. CIĄGI PIESZO-ROWEROWE NA TERENIE GMIN POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO (STAN NA 31.12.2013 R.)	126
TABELA 52. WYKAZ ŚCIEŻEK ROWEROWYCH W PASIE DROGOWYM DRÓG POWIATOWYCH POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO (STAN NA 31.12.2013 R.)	127
TABELA 53. SCHEMAT PREZENTUJĄCY CELE STRATEGICZNE STRATEGII ROZWOJU POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO NA LATA 2015 – 2025	146

V. Spis wykresów

WYKRES 1. PODZIAŁ LUDNOŚCI WG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2009-2013 (w %)	23
WYKRES 2. LICZBA STUDENTÓW W WOJEWÓDZTWACH ORAZ STOSUNEK LICZBY STUDENTÓW PRZYPADAJĄCYCH NA LICZBĘ MIESZKAŃCÓW DANEGO WOJEWÓDZTWA W 2012 ROKU	25
WYKRES 3. LICZBA WYDANYCH POZWOLEŃ NA BUDOWĘ NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2009-2013	29
WYKRES 4. RODZAJ WYDAWANYCH POZWOLEŃ NA BUDOWĘ NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2009-2013	30
WYKRES 5. ŁĄCZNA LICZBA WYDANYCH POZWOLEŃ NA BUDOWĘ NA OBIEKTY GOSPODARCZE W KAŻDEJ Z GMIN POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2009-2014 ZE WSKAZANIEM MIEJSCOWOŚCI O NAJWIĘKSZEJ LICZBIE WYDANYCH POZWOLEŃ W TYM OKRESIE	30
WYKRES 6. ŁĄCZNA LICZBA WYDANYCH POZWOLEŃ NA TERENIE KAŻDEJ GMINY POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2009-2013	31
WYKRES 7. LICZBA WYDANYCH POZWOLEŃ NA BUDOWĘ NA TERENIE KAŻDEJ GMINY POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2009-2013	31
WYKRES 8. ŁĄCZNA LICZBA WYDANYCH POZWOLEŃ NA BUDOWĘ NA TERENIE KAŻDEJ Z GMIN POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W OKRESIE 2009-2013 Z UWZGLĘDNIENIEM MIEJSCOWOŚCI O NAJWIĘKSZEJ LICZBIE WYDANYCH POZWOLEŃ	36
WYKRES 9. PROGNOZA LICZBY LUDNOŚCI POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	37
WYKRES 10. LICZBA SZTUK HODOWANEGO BYDŁA I TRZODY CHLEWNEJ NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2010-2014	40
WYKRES 11. LICZBA STAD HODOWANEGO BYDŁA I TRZODY CHLEWNEJ NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W LATACH 2010-2014	40
WYKRES 12. STRUKTURA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W 2013 R. WG SEKCJI PKD 2007	47
WYKRES 13. STOPA BEZROBOCIA W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM W GRUDNIU 2013 ROKU	64
WYKRES 14. DYNAMIKA PRZECIĘTNEGO ZATRUDNIENIA W SEKTORZE PRZEDSIĘBIORSTW NA TERENIE WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO (PRZECIĘTNA MIESIĘCZNA 2010=100)	65
WYKRES 15. BEZROBOCIE NA TERENIE GMIN POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO (STAN NA 31.12.2013 R.)	68
WYKRES 16. BEZROBOTNI NA 1 OFERTĘ PRACY W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM (STAN W KOŃCU MIESIĄCA)	69
WYKRES 18. DROGI PUBLICZNE W POWIECIE CHEŁMIŃSKIM [KM]	114
WYKRES 19. KLASY TECHNICZNE DRÓG POWIATOWYCH NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	118
WYKRES 20. UDZIAŁ DRÓG POWIATOWYCH POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO W ROZBICIU NA POSZCZEGÓLNE GMINY	121
WYKRES 21. DROGI GMINNE W POWIECIE CHEŁMIŃSKIM [KM]	125

VI. Spis rysunków

RYSUNEK 1. POWIAT CHEŁMIŃSKI NA TLE KRAJU I WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO	7
RYSUNEK 2. PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	8
RYSUNEK 3. REZERWATY PRZYRODY I PARKI KRAJOBRAZOWE NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO	19

RYSUNEK 4. OBSZARY NATURA 2000 NA TERENIE POWIATU CHEŁMIŃSKIEGO.....	20
RYSUNEK 5. ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA PODREGIONÓW DLA DZIAŁALNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ W 2013 ROKU	44
RYSUNEK 6. ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA PODREGIONÓW DLA DZIAŁALNOŚCI USŁUGOWEJ W 2013 ROKU.....	44
RYSUNEK 7. ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA PODREGIONÓW DLA DZIAŁALNOŚCI ZAAWANSOWANEJ TECHNOLOGICZNIE W 2013 ROKU.....	45
RYSUNEK 8. MAPA DRÓG KRAJOWYCH I WOJEWÓDZKICH NA TERENIE WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO- POMORSKIEGO (MAJ 2014 R.)	114
RYSUNEK 9. REGION 2 CHEŁMIŃSKO-WĄBRZESKI	129